

Департамент освіти і науки Сумської облдержадміністрації
Комунальний заклад Сумської обласної ради -
обласний центр позашкільної освіти та роботи
з талановитою молоддю

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект

Випуск 2/2015

- Передовий педагогічний досвід колективів позашкільних навчальних закладів області
- Матеріали учасників методико-педагогічних конкурсів
- Програмне забезпечення гуртків гуманітарного і художньо-естетичного напрямів позашкільної освіти

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Протокол від 25.06.2015 р., № 13

Рецензенти:

Пустовіт Г. П., професор, учений секретар відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, доктор педагогічних наук

Литовченко О. А., старший науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Інформаційно-методичний збірник. / За заг ред.. Тихенко Л. В. [Упор. Л. М. Бондар, Т. М. Кречотіна, Л.В.Тернавська] – Суми : Нота-бене – 2015. – № 1 – 82с.

Інформаційно-методичний збірник містить зразки передового педагогічного досвіду колективів позашкільних навчальних закладів Сумської області.

У збірнику подано матеріали переможців та учасників методико-педагогічних конкурсів, навчальні програми для роботи в гуртках художньо-естетичного і гуманітарного напрямів позашкільної освіти.

За зміст матеріалів, коректність цитування, об'єктивність оцінок і суджень, достовірність фактів відповідальність несуть автори.

ЗМІСТ

I.	ЗЕРНА ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ	2
	Із досвіду роботи педагогів позашкільних навчальних закладів області	2
	Система організаційно-адміністративної та науково-методичної роботи в Лебединському районному будинку дитячої та юнацької творчості (упорядник <i>Заярна В.С.</i> , методист <i>Сумського ОЦПО та РТМ</i>).....	3
	Організація дослідницької роботи вихованців Шосткинської міської станції юних натуралістів (упорядник <i>Бойко Н.Ф.</i> , методист <i>Сумського ОЦПО та РТМ</i>).....	9
	Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в процесі відродження культурної та духовної спадщини українського народу (упорядник <i>Покутня Л.М.</i> , методист <i>Сумського ОЦПО та РТМ</i>).....	17
II.	МАТЕРІАЛИ УЧАСНИКІВ МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ КОНКУРСІВ	25
	Патріотичне виховання в системі навчально-творчої діяльності фольклорного гуртка в позашкільному навчальному закладі (Червяцова <i>О.Т.</i> , керівник <i>народного фольклорно-вокального колективу «Джерельце» Путивльського районного центру позашкільної роботи</i>).....	25
	Формування творчої активності вихованців театрального гуртка в позашкільному навчальному закладі (Аносова <i>А.А.</i> , керівник <i>театрального гуртка «Планета мрії» Глухівського міського центру позашкільної освіти</i>).....	31
	Формування гармонійно розвиненої особистості засобами хореографії (Кузьміна <i>Д.Ю.</i> , керівник <i>гуртка Тростянецького палацу дітей та юнацтва</i>).....	36
	Виховання та розвиток творчо обдарованих дітей засобами музичного мистецтва (Петрик <i>В.М.</i> , керівник <i>Народного дитячого оркестру духових інструментів Охтирського міського центру позашкільної освіти–Мала академія наук учнівської молоді</i>).....	41
	Формування творчої особистості в процесі хореографічної діяльності в позашкільному навчальному закладі (Литовченко <i>Т.П.</i> , керівник <i>хореографічного гуртка Лебединського міського ЦПО</i>).....	47
	Розвиток творчих здібностей дитини засобами театрального мистецтва (Колотуша <i>О.Л.</i> , керівник <i>театральної студії «Аматеа» та театру мод «Модерн» Білопільського Центру дитячої та юнацької творчості</i>).....	52
	Організаційно-технологічні особливості роботи профільного спортивно-туристського наметового табору позашкільного навчального закладу (Колтакова <i>В.О.</i> , методист, <i>Лапа Н.І.</i> , культорганізатор <i>Сумського ОЦПО та РТМ</i>).....	56
	Організаційно-технологічні аспекти діяльності туристського гуртка (Андросова <i>В.І.</i> , керівник <i>гуртка «Спортивний туризм» Сумського палацу дітей та юнацтва</i>).....	60
III.	ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	67
	Піскова анімація. Навчальна програма (Савчук <i>Д.Ю.</i> , керівник <i>гуртка Сумського ОЦПО та РТМ</i>).....	67

I. ЗЕРНА ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ПЕДАГОГІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОБЛАСТІ

ВСТУП

Реформування освіти в Україні зумовлює інтенсивні пошуки шляхів трансформування освітнього процесу на гуманістичних засадах, що знаходять своє відображення в освітніх інноваціях. Творче зростання, формування педагогічної майстерності кожного учасника педагогічного процесу, надання педагогу свободи творчого вибору форм, методів, засобів навчання передбачає нові підходи до організації підвищення його кваліфікації – системи методичної роботи. Окреме місце в інноваційній освітній діяльності належить кращим зразкам педагогічної праці, що традиційно визначаються як передовий педагогічний досвід.

Передовий педагогічний досвід –

навчально-виховна, організаційно-технологічна діяльність, у процесі якої результати розв'язання актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних або інтеграцією вже відомих форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання.

Необхідність вивчення передового педагогічного досвіду, обґрунтування його сутності пояснюється тим, що предметом вивчення поставленої проблеми виступає кращий зразок результатів педагогічної діяльності, його об'єктивне оцінювання як з наукової точки зору, так і сприйняття педагогами – практиками.

Процес вивчення передового педагогічного досвіду є складним і тривалим. Він має свої етапи, структуру, вимагає розуміння термінології. Значимість виявлення і поширення ефективних освітніх практик педагогів, творчих педагогічних колективів визначено на державному рівні й обумовлено необхідністю створення умов для досягнення якісно нового рівня освіти.

Перспективний педагогічний досвід як система творчої, оптимальної, повторювальної професійної діяльності педагога з елементами новизни, дає стабільні позитивні результати в удосконаленні навчально-виховного процесу в навчальних закладах. Аналіз наукових праць, методичних рекомендацій щодо висвітлення досліджуваного питання дозволяє виокремити три відносно самостійні етапи вивчення передового педагогічного досвіду, а саме:

- 1) виявлення досвіду і його оцінка як передового;
- 2) вивчення, поетапне узагальнення й опис;
- 3) поширення та впровадження.

У зв'язку з цим відповідно до наказу управління освіти і науки Сумської облдержадміністрації від 11.11.2014 №548-ОД «Про підготовку методичних посібників із досвіду роботи педагогічних колективів позашкільних навчальних закладів» було організовано роботу щодо вивчення, узагальнення та поширення кращого досвіду педагогічних колективів позашкільних навчальних закладів області за напрямками навчально-творчої, організаційно-виховної, методичної роботи.

Запропоновані матеріали з досвіду роботи Лебединського районного будинку дитячої та юнацької творчості, Шосткинської станції юних натуралістів, Охтирського міського центру позашкільної роботи – Малої академії наук учнівської молоді, Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю є результатом спільної методичної роботи педагогів цих закладів та завідуючих відділами, методистів Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЛЕБЕДИНСЬКОМУ РАЙОННОМУ БУДИНКУ ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

У складному процесі формування гармонійно розвиненої особистості чільне місце належить морально-етичному вихованню. Саме тому в Лебединському районному Будинку дитячої та юнацької творчості створено систему з формування морально-етичних цінностей у підростаючого покоління в процесі реалізації компетентнісного підходу, що реалізується на організаційно-методичному та навчально-виховному рівнях.

Як комплексний позашкільний навчальний заклад Лебединський районний будинок дитячої та юнацької творчості реалізує права дітей та учнівської молоді на здобуття позашкільної освіти; задовольняє освітньо-культурні потреби вихованців, потреби учнівської молоді у професійному самовизначенні та творчій самореалізації; забезпечує пошук, розвиток і підтримку здібних, обдарованих і талановитих вихованців; організовує дозвілля вихованців, пошук його нових форм, здійснює інформаційно-методичну та організаційно-масову роботу, що передбачає виховання гідних громадян України.

У закладі функціонує 113 гуртків і творчих об'єднань, що відвідувало 1587 вихованців. Велика увага в закладі приділяється залученню до роботи у творчих об'єднаннях дітей з обмеженими фізичними можливостями, дітей із малозабезпечених сімей, напівсиріт.

На виконання вимог МОН України щодо організації навчально-виховної роботи, освітній процес організовано за трьома рівнями, враховуючи напрями позашкільної освіти. На початковому навчальному рівні організовано роботу гуртків та інших творчих об'єднань, програми яких спрямовано на загальний розвиток вихованців, виявлення їх здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності. На основному навчальному рівні позашкільна освіта здійснюється в гуртках та інших творчих об'єднаннях, що розвивають інтереси вихованців, надають їм знання, забезпечують оволодіння практичними вміннями і навичками, мають профорієнтаційне спрямування. На вищому навчальному рівні функціонують гуртки, діяльність яких спрямовано на підготовку вихованців до активної науково-дослідницької роботи, що задовольняє потребу в допрофесійній підготовці.

Навчально-виховний процес на всіх навчальних рівнях організовано на засадах компетентнісного та особистісно орієнтованого підходу, що дозволяє формувати базові життєві компетентності вихованців.

Основні напрями роботи закладу:

- художньо-естетичний (забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань і здобуття вихованцями практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної культури та мистецтва);
- еколого-натуралістичний (передбачає оволодіння вихованцями знаннями про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості, залучення до практичної природоохоронної роботи);
- туристсько-краєзнавчий (залучає вихованців до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, передбачає оволодіння практичними вміннями та навичками з туризму та краєзнавства).

Структуру закладу складають еколого-натуралістичний, художньо-естетичний, декоративно-прикладний відділ, школа раннього естетичного виховання «Промінчик», гуртки туристично-краєзнавчого напрямку, мобільна пересувна творча група (рис. 1).

Роботу щодо морального виховання підростаючого покоління організовано за всіма освітніми рівнями та напрямками діяльності. Ефективність реалізації виховних завдань забезпечує чітко спланована та організована науково-методична робота в закладі.

Методична робота в позашкільному навчальному закладі – одна з найбільш важливих ланок навчально-виховного процесу, що полягає в систематичній колективній та індивідуальній діяльності педагогічних кадрів, спрямованої на підвищення науково-теоретичного, загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки і професійної майстерності педагогів.

У Лебединському РБДЮТ методичну роботу координує методична рада, що підпорядковує методичні об'єднання керівників гуртків еколого-натуралістичного, художньо-естетичного, декоративно-прикладного відділів. Засідання методичних об'єднань проводяться чотири рази на рік. Протягом останніх років було розглянуто питання удосконалення навчально-виховного процесу, заслухано доповіді з актуальних питань навчання й виховання учнів, проаналізовано методичні рекомендації, дидактичний матеріал, наочні посібники; розроблено навчальні заняття, виховні заходи, проекти, акції тощо відповідно до науково-методичної проблеми з формування морально-етичних цінностей вихованців у профільних відділах. Інноваційні форми проведення методичних об'єднань (тренінги, практикуми, мультимедійні презентації) сприяють не лише ефективному навчанню педагогів, а й удосконалюють їхні організаційні якості. Систематично проводяться районні семінари-практикуми для

педагогів-організаторів і заступників директорів з виховної роботи. Працює консультаційний пункт еколого-натуралістичного відділу для надання адресної методичної роботи педагогам району з питань організації еколого-натуралістичної діяльності учнівської молоді. Методистами закладу постійно надається індивідуальна допомога керівникам гуртків і педагогам району.

Рисунок
1.

Рис. 1. Структура районного Будинку дитячої та юнацької творчості Лебединської районної ради Сумської області

Традиційним є проведення методичного тижня, під час якого молоді спеціалісти та студенти ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище ім. А.С.Макаренка» ознайомлюються з нормативними документами, вимогами до організації навчально-виховного процесу, відвідують заняття досвідчених педагогів, працюють із наставниками.

Велика увага приділяється організації конкурсів для педагогів закладу. Проводиться районний етап обласного конкурсу на кращий авторський методичний матеріал із питань розвитку позашкільної освіти, районний конкурс професійної майстерності «Творча особистість року». Кращі матеріали надсилаються для участі в обласних конкурсах. Педагоги закладу є неодноразовими переможцями та лауреатами обласних конкурсів на кращий авторський методичний матеріал із питань розвитку позашкільної освіти, на кращий методичний матеріал туристично-краєзнавчої тематики, професійної педагогічної майстерності «Золоте серце», «Джерело творчості».

Проблема творчого зростання педагога, формування його педагогічної майстерності є однією з найважливіших у навчанні керівників гуртків. Педагогічна майстерність є результатом систематичної самоосвіти. У плані методичної роботи передбачаються індивідуальні форми роботи над власними науково-методичними проблемами. Методистами надаються індивідуальні консультації у підборі методичної та психолого-педагогічної літератури, систематизації, оброблення та застосування зібраної інформації. Щороку педагоги звітуються про виконання роботи. Звіт може бути представлений у формі буклету, брошури, методичної розробки, фоторепортажу тощо.

Створюючи умови для морального становлення особистості, важливо спиратись на ідеї та цінності загальнолюдської культури. Для вивчення та успішного впровадження у практичну діяльність ідей педагогів-гуманістів М. Монтесорі, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, П. Амонашвілі, педагоги закладу беруть участь у роботі педагогічних майстерень і майстер-класів. У майстер-класах «Формування професійної компетентності учителя з дошкільної освіти у світлі гуманної педагогіки», «Педагогіка у творчій практиці вчителя» було представлено педагогічний досвід, окреслено основні професійні й особистісні компетентності педагога, етапи професійного зростання, розкрито основні форми та методи роботи з виховання дітей та учнівської молоді. У творчих майстернях «Сила духу вчителя», «Духовність – учитель – дитина», «Психологічний портрет учителя» здійснювався пошук шляхів впровадження досягнень і здобутків гуманної педагогіки в навчально-виховний процес із дітьми молодшого шкільного віку.

Інноваціями методичної роботи РБДЮТ є проведення майстер-класів з відродження традиційних технік декоративно-ужиткового мистецтва під час семінарів-практикумів для вчителів трудового навчання Лебединського району, колег з області, батьків вихованців, лідерів учнівського самоврядування, студентів педагогічного училища; «методичних подій», «методичних майстерень», фестивалів методичних ідей.

Дієвій реалізації методичної складової з морального виховання сприяє використання сучасних інформаційних технологій, що дозволяє створювати віртуальні методичні центри, використовувати досвід науково-методичної роботи широкого кола педагогічних працівників інших навчальних установ.

Значну роль у реалізації освітніх завдань відіграє підготовка методичних розробок з організації навчання й виховання дітей і учнівської молоді, а також з узагальнення перспективного педагогічного досвіду позашкільної практики. У закладі створено інформаційний банк, до якого входять методичні надбання педагогів закладу.

Отже, організаційно-адміністративна та науково-методична робота в Лебединському РБДЮТ із морального виховання підростаючого покоління є системою чітко спланованих заходів, що реалізується в усіх видах педагогічної діяльності. Така багатоаспектність дозволяє відшукати та втілити на практиці ефективні форми і методи навчально-виховної роботи для досягнення високих результатів освітньої роботи.

Організаційні та змістові засади навчально-виховної діяльності як системи формування морально-етичних цінностей підростаючого покоління в умовах Лебединського РБДЮТ.

Системою формування морально-етичних цінностей вихованців в умовах позашкільного навчального закладу передбачено організаційно-адміністративну складову, що виконує функції планування, розроблення та пошуку нових освітніх підходів, методичного забезпечення навчально-виховної процесу, що відбувається за наступними напрямками: навчально-виховна діяльність; робота з батьками, організаційно-масова діяльність; соціальне партнерство.

Для успішної реалізації завдань формування морально-етичних цінностей вихованців педагогами закладу було розроблено методичні матеріали: навчально-виховні програми та соціально-освітні проекти.

Педагогами закладу розроблені навчальні програми, спрямовані на реалізацію сучасних завдань національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти. Їх зміст забезпечує формування у вихованців уявлень про моральні цінності, навчання моделювати поведінку в різних життєвих ситуаціях. Програми можна використовувати в роботі мобільного пересувного позашкільного закладу.

Морально-етичне, національно-патріотичне виховання є лейтмотивом навчальних програм керівників гуртків. Завданнями навчальних програм є відродження декоративного розпису як виду народного мистецтва, що є великим пластом української національної культури; виховання в дітей та учнівської молоді екологічної свідомості та культури, поєднує сучасний вид мистецтва – флористику з народним мистецтвом; розширення знань вихованців про культурну спадщину українського народу, його духовні та моральні цінності в контексті загальнолюдських моральних понять і категорій.

Удосконалити навчально-виховний процес в гуртках допомагає впровадження інтерактивних методик, здоров'язбережувальної і проектної технологій.

Одним із перспективних методів навчання в позашкільних навчальних закладах є метод проектів. Він створює умови для творчої самореалізації вихованців, підвищує мотивацію до навчання, сприяє формуванню морально-етичних якостей особистості. Вихованці набувають досвіду розв'язання проблем майбутнього самостійного життя, які вони проектують у навчанні.

Вихованці школи раннього естетичного виховання «Промінчик» разом із педагогами працюють над реалізацією проекту «Я – зернинка твоя, Україно!». Мета проекту: формування громадянської позиції та почуття любові до своєї країни; відродження духовності, усвідомлення своєї причетності до історії країни; активізація пізнавального інтересу до історії країни, історії свого міста. Основні форми реалізації проекту: заняття гуртків, виховні заходи, тематичні виставки декоративно-прикладного мистецтва. Найбільш цікавими є заняття на тему: «Подорож до чарівного лісу», «Український віночок», «Прапор України», «Зустріч весни», «Родинне дерево – наш славний родовід», «Скарби бабусиної скрині», «Квіти України» і виховні заходи «Весну зустрічаймо», «Наше диво – наша Україна», «На порозі Великдень». На всіх етапах реалізації проекту педагоги приділяють велику увагу формуванню базових компетентностей дошкільників, особливо соціальної та творчої складових.

Доступність і популяризація позашкільної освіти в районі забезпечується завдяки реалізації проекту «Позашкільну освіту – кожній дитині». У межах проекту створено мобільну пересувну творчу групу педагогів, яка здійснює виїзди в неохоплені позашкільною освітою навчально-виховні заклади району. Упродовж року проводяться майстер-класи з хореографії, лялькові вистави театру «Пілігрим» та розважально-пізнавальні програми. Під час літнього оздоровлення мобільна пересувна творча група відвідує загони профільного табору «Сонечко». Крім того, існує зворотний зв'язок – вихованці відвідують заклад для участі в різних заходах. Під час зимових канікул учні району запрошуються на новорічні ранки, святкові вистави тощо.

Учити дитину розрізняти добро і зло, виплекати в ній моральність, прищепити етичні почуття – першочергові завдання благодійних проектів, що реалізуються в будинку творчості.

Виховання дітей на основі духовних цінностей має на меті благодійний проект «Чарівна скринька», що реалізується колективом лялькового театру «Пілігрим». Для успішної реалізації проекту створено мобільну групу з вихованців, підібрано репертуар для різних вікових категорій, налагоджено

партнерство з місією «Духовне відродження». Упродовж навчального року ляльковий театр здійснює виїзди до навчально-виховних закладів Сумської області: шкіл-інтернатів, Сумського центру соціально-психологічної реабілітації дітей. Кожен виступ театру супроводжується морально-етичними бесідами, ігровими програмами, невимусненим спілкуванням, позитивними емоціями. У межах проекту зібрано матеріальну допомогу та передано вихованцям Сумського центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

Короткостроковий проект «На крилах доброти і милосердя», ініційований закладом, передбачав виготовлення гуртківцями картин з тканини для дитячого відділення Лебединської центральної районної лікарні, що створюватимуть позитивний настрій хворим дітям і сприятимуть швидкому одужанню. Картини презентували під час святкового концерту до Міжнародного дня захисту дітей, і делегація вихованців подарувала їх працівникам лікарні.

На особливу увагу заслуговує освітньо-соціальний проект «Квітуй, моя земле!». Реалізація проекту дає можливість привернути увагу громади до стану садово-паркового комплексу графа Капніста, відродити цей мальовничий куточок для майбутніх поколінь. За час роботи над проектом виконано роботи з благоустрою саду і парку, досліджено якість питної води в природних джерелах, відновлено екологічну стежку в садово-парковому комплексі, обладнано інформаційні стенди; виготовлено листівки-звернення до мешканців села з проханням підтримувати чистоту та порядок на території садово-паркового комплексу; проведено ознайомлювальні та навчальні екскурсії «Туристськими стежками» для гуртківців РБДЮТ, студентів педагогічного училища, учнів Лебединської ЗОШ І-ІІІ ст.

Важливим чинником успішного морально-етичного виховання є спільна діяльність освітніх закладів і сім'ї. Різноманітні впливи, що зазнає дитина від членів сім'ї – людей різної статі, віку, професії, формують її почуття, уявлення, поведінку. Наслідуючи батьків як найближчих і найбільш авторитетних людей, дитина засвоює норми, ставлення, до навколишніх людей. Спільна робота позашкільного навчального закладу і родини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, педагогізації батьків. Завдання педагогів позашкільників: розкрити можливості більш раннього розвитку дітей, ознайомити батьків з методикою домашньої педагогічної роботи щодо закріплення здібностей та інтересів дитини.

У Лебединському РБДЮТ організовано діяльність «Батьківської школи» для батьків вихованців школи раннього естетичного виховання «Промінчик», робота якої базується на діагностично-прогностичній основі. З метою вивчення соціально-педагогічних умов родини, проблемних питань із виховання дітей, їх індивідуальних особливостей проводиться анкетування, тестування батьків. Основними формами роботи «Батьківської школи» є лекторії, бесіди, індивідуальні консультації, відкриті виховні заходи, заняття, батьківські збори, майстер-класи, виставки родинної творчості, участь в районних та обласних етапах конкурсу «Нехай квітує дерево родинне». За ініціативи та спонсорської підтримки батьків було проведено фотоконкурс «Обличчя колективу». Батьки вихованців власноруч підготували фотовиставку випускників школи раннього естетичного виховання «Промінчик». Ураховуючи специфіку роботи закладу (проведення занять на базах загальноосвітніх шкіл району), робота з батьками має свої особливості. Керівники гуртків беруть участь у шкільних батьківських зборах, проводять індивідуальні консультації, залучають батьків до участі в реалізації проектів. Велика увага приділяється малозабезпеченим родинам. Створено реєстр таких сімей. Вихованці безкоштовно отримують матеріали, необхідні для занять гуртків, а також гуманітарну допомогу.

Одним з основних призначень позашкільного освітнього простору є організація змістовного культурного дозвілля дітей та молоді, пробудження інтересів вихованців до різних видів діяльності, виявлення й розвиток їхніх індивідуальних здібностей, бажання брати активну участь у схвалюваній суспільством продуктивній діяльності, що сприяє забезпеченню успішності виконання завдань і самостійної організації власної діяльності, а також безперервності та послідовності виховного процесу в цілому.

Організаційно-масова робота здійснюється одночасно за такими рівнями: організаційно-масова робота закладу (проведення різнопланових навчально-виховних, пізнавально-творчих заходів у гуртках, творчих об'єднаннях, відділах); організаційно-координаційна робота в районі (розроблення положень, планування, підготовка та проведення районних конкурсів, акцій, інших форм масової діяльності у районі); участь в обласних, всеукраїнських конкурсах, акціях, заходах.

У Будинку дитячої та юнацької творчості склалися власні багаторічні традиції організації дозвілля. Щорічно проводяться такі заходи, як «Посвята у гуртківці», свято осені, «Веселковий тиждень», новорічні шоу-програми для дітей міста та району; концертні програми, присвячені 8 Березня, Дню Матері; районні конкурси для творчо обдарованих дітей «Міні-міс», «Міс Школярка», «Містер Школяр», «Чарівні барви Лебединщини», «Зоряний вернісаж», благодійний ярмарок «Природа – джерело здоров'я, краси і багатства», тематичні виставки, звітний концерт тощо.

Постійно проводяться заходи, що спрямовані на громадянське, патріотичне, екологічне виховання гуртківців: місячник правових знань, місячник національного виховання, заходи до Дня захисту дітей, до Дня зимуючих птахів, виставки «Екологічне виховання і природоохоронна робота», «Земля – наш дім», акція «Майбутнє лісу – у твоїх руках» тощо. Відповідно до плану проводяться заходи національного, родинного, патріотичного, морально-етичного, духовного спрямування, що сприяють формуванню соціально компетентної особистості. Кращими виховними заходами є «Наше диво – наша Україна», «Ось недалечко – червоне яечко», «Віночок добрих справ», «Мамині обереги», «Турнір маленьких майстрів», «Вишиванка вміє прославляти», «Ми шукаємо таланти», «Секрети української родини», свята української кухні й української сорочки, квест «Скарби бабусиної скрині», «Козацькі розваги».

Інновацією є проведення пересувних тематичних виставок декоративно-прикладного мистецтва, під час яких демонструються кращі роботи вихованців і педагогів. Такі виставки проводяться в санаторії «Токарі», Лебединському районному Будинку культури, краєзнавчому музеї, Михайлівській ЗОШ І-ІІІ ст., ВПУ лісового господарства, міському парку відпочинку.

Проводячи організаційно-масову роботу, організатори дозвілля лебединського РБДЮТ найчастіше здійснюють свою діяльність за методикою колективних творчих справ, тобто разом із дітьми організовують масові заходи для гуртківців і учнів шкіл, беруть участь в обласних, міських, всеукраїнських масових заходах тощо. Ця методика є ефективною і зручною у роботі організатора, бо передбачає планування навчальної та виховної роботи за тематичними блоками, кожний із яких має мету, завдання, часові межі. У кожному блоці проводиться кілька підготовчих масових заходів, а підсумком є запланована загальна справа.

Районні масові заходи плануються за основними напрямками позашкільної освіти та проводяться згідно з циклограмою інформаційно-методичного центру управління освіти і науки Сумської обласної ради. Традиційно педагоги РБДЮТ проводять районні етапи обласних конкурсів за напрямками позашкільної освіти, благодійний ярмарок «Природа – джерело здоров'я, краси і багатства», районний конкурс творчих робіт «Здорове життя – успіх буття», районний фестиваль для дітей з особливими потребами «Повір у себе», розважальні новорічні шоу програми для дітей міста та району, районний конкурс «Молодь обирає здоров'я», районний конкурс вокального та хореографічного мистецтва «Зоряний вернісаж», районний конкурс творчо обдарованих дітей та підлітків «Чарівні барви Лебединщини», районний конкурс Дружин юних рятувальників, районний туристичний зліт «Моя земля – земля моїх батьків», звітний концерт вихованців художньо-естетичного відділу, районні конкурси творчо обдарованої молоді «Міс Школярка», «Містер Школяр», районний конкурс «Міні-міс Лебединщини», районний конкурс «Таланти багатодітної родини», районний конкурс працівників навчально-виховних закладів «Перлини творчості», районне свято до Дня працівників освіти, Дня захисту дітей, Дня усиновлення, районний конкурс «Міс Терпсихора», районний етап обласного конкурсу на кращу організацію діяльності органів учнівського самоврядування, районний етап обласного конкурсу «Проба пера», районні виставки творчих здобутків юних майстрів народних ремесел. Щорічно еколого-натуралістичний відділ РБДЮТ проводить обласний етап Всеукраїнської акції «Майбутнє лісу в твоїх руках» на базі Лебединського лісництва.

Важливою ланкою організаційно-масової роботи є проведення екскурсій, експедицій. Керівники гуртків з вихованцями відвідують краєзнавчий та художній музеї м. Лебедина, обласний краєзнавчий музей та художній музей ім. Н. Х. Онацького, пам'ятні знаки, присвячені подіям II Світової війни, Голодомору; Спадщанський ліс Путивльського району, музей маршала П.С.Рибалка в с. Малий Вистороп, козацьку могилу, кінний завод у с. Патріотівка тощо.

Кількість учасників організаційно-масових заходів зростає завдяки використанню інноваційних педагогічних технологій, пошуку нових форм і змісту діяльності, просвітницької роботи закладу.

Інноваційними заходами у 2014 році є акція «Ми за мирне, чисте небо», відкритий районний чемпіонат гри «Брейн ринг», соціомоб та артмоб «Діти України за мир!», акція «З думкою про Вас, наші захисники», акція «Вітаємо наших захисників», акція «Лист захиснику», акція «Святий Миколай, воїнів України оберігай!», соціальна реклама.

У закладі створено мобільну творчу групу педагогів, метою якої є забезпечення позашкільною освітою дітей та учнівської молоді Лебединського району, організація їх змістовного дозвілля, надання методичної та практичної допомоги педагогам району в організації дитячого відпочинку, поширення перспективного досвіду позашкільників. Мобільна творча група здійснює виїзди у школи району, які не охоплені гуртковою роботою. Керівники гуртків проводять заняття гуртків, пізнавальні, розважальні, концертні та ігрові програми («На гостину до осені», «Поклик джунглів», «Подорож до країни добра і щастя», «Твоє щастя – в твоїх руках», «Музична подорож у Весняну країну» тощо).

Важливим чинником ефективного роботи Лебединського РБДЮТ є соціальне партнерство з навчально-виховними закладами району, відділом культури і туризму Лебединської райдержадміністрації, Центром соціальних служб для молоді, ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище ім. А.С.Макаренка», ВПУ лісового господарства, спеціальною школою для глухих дітей, місією «Духовне відродження», товариством для дітей-інвалідів «Мрія», батьками вихованців. Спільно

з працівниками відділу культури і туризму, науковими спеціалістами районного краєзнавчого музею, керівники гуртків проектує виставкову діяльність, надають практичну допомогу в оформленні та проведенні тематичних виставок. Центр соціальних служб для молоді, місія «Духовне відродження» є активними партнерами у проведенні заходів, спрямованих на формування морально-етичних та духовних цінностей особистості. Прикладом інтегративної діяльності є організація виховних заходів для дітей з девіантною поведінкою «Твоє майбутнє – в твоїх руках», «Ти – особливий».

Соціальною складовою освітньо-виховної системи закладу з формування морально-етичних цінностей особистості є робота з дітьми з вадами розвитку. Ця категорія складає 2 % від загальної кількості вихованців. Діти мають можливість навчатися в гуртках «Іграшки-сувеніри», що організовано на базі спеціальної школи-інтернату для глухих дітей, у творчому об'єднанні «Художній розпис» на базі спеціальної Штепівської школи-інтернату.

У закладі реалізовано проект «Іграшка для друга». У межах проекту вихованці гуртка «Іграшка-сувенір» виготовили подарунки для дітей з обмеженими фізичними можливостями. Педагогами проведено виховний захід «Осінь казка», під час якого діти з загальноосвітньої школи ознайомились із особливостями життя та навчання дітей із вадами слуху в інтернаті, поспілкувались через сурдоперекладача, подарували новим знайомим іграшки та разом взяли участь у конкурсах і розвагах.

Робота над проблемою морально-етичного виховання дітей продовжується під час літнього оздоровлення у профільному таборі «Сонечко». Досвід роботи педагогів узагальнено в методичній розробці «Формування активної життєвої позиції дітей молодшого шкільного віку у III оздоровчому семестрі».

Отже, навчально-виховна робота з морального виховання в Лебединському РБДЮТ є процесом систематичних педагогічних заходів, що охоплює різні аспекти роботи з вихованцями та реалізується на основі компетентнісного підходу та має високий виховний результат.

Форми узагальнення та поширення досвіду, перспективи використання педагогічних інновацій.

Показником ефективності та системності роботи над науково-методичною проблемою є презентативність результатів педагогічної діяльності. Форми узагальнення та поширення досвіду педагогічного колективу Лебединського РБДЮ з формування морально-етичних цінностей підростаючого покоління можна розподілити за наступними напрямками:

- науково-методична діяльність педагогів (методичні розробки занять, заходів, проектів тощо; участь у педагогічних заходах різного рівня);
- презентаційно-просвітницька діяльність (виставки, концерти, вистави, розважально-виховні програми, майстер-класи тощо);
- реалізація проектів, акцій;
- висвітлення результатів роботи у ЗМІ.

Значну роль у реалізації завдань поширення перспективного педагогічного досвіду відіграє підготовка методичних розробок з організації навчання й виховання дітей та учнівської молоді. У закладі створено інформаційний банк, до якого входять методичні надбання педагогів. Це допомагає керівникам гуртків різних профілів удосконалювати та підвищувати рівень проведення виховних заходів, впроваджувати у навчально-виховний процес новітні розробки та сучасні педагогічні технології. Щорічно банк методичних розробок поповнюється новими виданнями, в арсеналі якого положення про конкурси, розробки виховних заходів, методичні рекомендації та поради педагогам, навчально-методичні посібники, методичні збірники, освітні проекти тощо.

Щороку в закладі вивчається перспективний педагогічний досвід. Результатом такого виду діяльності є методичні розробки, тематичні портфоліо. Наприклад, у 2010–2011 рр. було узагальнено досвід роботи керівника гуртків «Історики-краєзнавці» Балаби Л.М. з проблеми «Форми і методи організації туристично-краєзнавчої роботи в гуртках». Упродовж 2012–2013 рр. було вивчено досвід роботи керівника гуртків Вечерки А.О. з проблеми «Формування творчих компетентностей вихованців засобами декоративно-прикладного мистецтва». У 2014–2015 рр. вивчено досвід роботи керівника гуртків Ершової Т.М. з проблеми «Формування практичних компетентностей у дітей молодшого шкільного віку на заняттях гуртків».

Великого значення в аспекті поширення досвіду набуває презентація досягнень на педагогічних заходах різного рівня. Так, у 2011 р. узагальнений досвід роботи методиста РБДЮТ Ковальової І.О. з проблеми «Формування творчих здібностей дітей в креативному позашкільному мікросоціумі» було внесено до картотеки перспективного педагогічного досвіду Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. У 2012 р. досвід роботи педагогів закладу було презентовано під час проведення обласної естафети «Нові горизонти Сумщини» за участю заступника голови Лебединської районної ради, заступника голови Лебединської райдержадміністрації та представників педагогічних колективів Великописарівського району.

Було проведено регіональне засідання «за круглим столом» за участю представників педагогічних колективів Чернігівської області, начальника відділу освіти Лебединської

райдержадміністрації, спеціаліста відділу координації діяльності вищих навчальних закладів і закладів професійно-технічної освіти управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації.

У 2013 р. педагоги представляли власний досвід під час проведення обласного методичного об'єднання педагогів шкіл раннього естетичного виховання. У роботі методичного об'єднання взяли участь представники Сумського ОЦПО та РТМ, ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище ім. А.С.Макаренка» та відділу освіти Лебединської райдержадміністрації та інших позашкільних навчальних закладів області. У 2015 р. було проведено засідання обласного методичного об'єднання педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, під час якого було презентовано роботу з морального виховання у школі раннього естетичного розвитку «Промінчик». Досвід інноваційної діяльності керівники гуртків було презентовано під час проведення «Методичних подій» та семінару-педпрактикуму «Упровадження інтерактивних технологій у позашкільному навчальному закладі». Підготовлено матеріали з досвіду роботи РБДЮТ «Освітньо-виховна система відділу декоративно-ужиткового мистецтва в контексті формування творчих компетентностей вихованців», «Проектна діяльність у позашкільних навчальних закладах», що увійшли до обласної збірки «Перлини позашкілля Сумщини».

Перспективний досвід роботи педагогів закладу постійно висвітлюється у збірниках Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, збірниках наукових праць.

Педагоги закладу є постійними учасниками, лауреатами і переможцями районних, обласних і Всеукраїнських педагогічних конкурсів. Це свідчить про систематично організовану методичну роботу над педагогічними проблемами, результатом якої є компетентно розроблені методичні матеріали.

Презентаційно-просвітницька діяльність також реалізується у процесі організації виставок робіт вихованців та педагогів відділу декоративно-ужиткового мистецтва, що має на меті популяризацію позашкільної освіти та формування загальнолюдських моральних цінностей засобами мистецтва. У художньому музеї м. Лебедин проводилися персональні виставки керівників гуртків закладу.

Педагоги РБДЮТ – постійні учасники обласної регіональної агропромислової виставки «Агро-Сумщина», Міжнародного Миропільського ярмарку. З метою популяризації позашкільної освіти у регіоні мобільною творчою групою педагогів проводяться виїзні концерти у селах району, майстер-класи з декоративно-ужиткового мистецтва, хореографії.

Діяльність педагогів закладу постійно висвітлюється у місцевих ЗМІ: радіомовлення «Світанок», міськрайонних газет «Будьмо разом», «Життя Лебединщини» та на сайтах РБДЮТ, відділу освіти, молоді та спорту та райдержадміністрації. Телерепортаж з районного благодійного ярмарку «Природа – джерело здоров'я, краси і багатства» транслювався на обласному телеканалі «Пульсар».

Досвід педагогічного колективу Лебединського РБДЮ з формування морально-етичних цінностей у підростаючого покоління у процесі реалізації компетентісного підходу достатньо розроблено і презентовано різноманітними формами і методами методично-організаційної та навчально-виховної роботи.

Перспективними орієнтирами поширення досвіду є:

- укладання методичного посібника з питань морального виховання в умовах позашкільного навчального закладу на основі методичних матеріалів, розроблених педагогами закладу з означеної проблеми;
- проведення семінарів-практикумів на базі Лебединського РБДЮТ з метою поширення та запровадження у практику діяльності інших навчальних закладів інноваційних форм роботи;
- залучення педагогів до участі в педагогічних заходах з метою презентації досвіду роботи (на обласному та всеукраїнському рівні);
- пролонгація та розширення географічних меж освітніх та благодійних проектів, ініційованих педагогами закладу.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ВИХОВАНЦІВ ШОСТКИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ СТАНЦІЇ ЮНИХ НАТУРАЛІСТІВ

Глобальні зміни в інформаційній, комунікаційній, професійній та інших сферах сучасного суспільства вимагають коригування змістових, методичних і технологічних аспектів освіти, перегляду колишніх ціннісних пріоритетів, розвитку нових педагогічних технологій. Вирішальним чинником суспільного розвитку є творча людина. Відповідно акцент у сучасній освіті переноситься на формування в дітей нових якостей особистості: креативності мислення, комунікативності, уміння логічно мислити й робити правильний вибір у зміні видів діяльності, відповідальності й самостійності тощо. Лише творча особистість у сучасних умовах може мати професійні досягнення, здійснювати самореалізацію та самоствердження, стати успішною особисто і зробити успішною свою родину.

Зміни в сучасному світі потребують від успішної людини дослідницького стилю життя і поведінки. Сучасні педагогіка та педагогічна психологія інтенсивно розробляють нові освітні технології, побудовані на дослідницькій діяльності дитини в процесі навчання. Позашкільна освіта еколого-натуралістичного спрямування відкриває широкі можливості для формування дослідницьких компетентностей вихованців.

Одним із пріоритетних напрямів навчально-виховного процесу педагога Шосткинської міської станції юних натуралістів обрали організацію дослідницької та експериментальної роботи в галузях екології, сільського господарства, зоології, дендрології, квітникарства, лікарського рослинництва та садівництва, спрямованої на пізнавально-творче засвоєння вихованцями набутих людством знань.

Згідно з концепцією проблемно-розвивального навчання, провідними функціями навчально-дослідницької діяльності виступають: забезпечення творчого шляху засвоєння знань, активізація мисленнєвої діяльності вихованців, розвиток інтелектуально-пізнавальних мотивів навчання, формування початкового рівня опанування методами дослідницької роботи, вдосконалення дослідницьких умінь, творчих здібностей учнів.

Дослідницька діяльність вихованців розглядається як складова навчально-виховного процесу; галузь інтелектуальної творчої діяльності особистості, ефективний засіб її самореалізації; умова розвитку та поширення наукової культури, новаторства, творчості, а також поновлення інтелектуального потенціалу суспільства.

Різновиди пошуково-дослідницької діяльності вихованців Шосткинської станції юних натуралістів

Основними різновидами пошуково-дослідницької діяльності вихованців Шосткинської станції юних натуралістів є:

- навчально-дослідна робота, що здійснюється згідно з навчальними програмами профільних гуртків у навчальних кабінетах, лабораторіях, на навчально-дослідницькій земельній ділянці, у природі;
- експериментально-дослідницька робота – проведення експериментів (дослідів) відповідно до обраної тематики, їх опис та аналіз результатів;
- систематизовані спостереження (колективні та індивідуальні) у межах освітніх проєктів, що здійснюються за пропонованими методиками з веденням журналів, складанням аналітичних матеріалів (таблиць, діаграм, звітів);
- пошуково-дослідницька робота, що проводиться за тематикою конкурсних заходів (всеукраїнські експедиції, акції);
- індивідуальна дослідницька робота вихованців, які навчаються в системі МАН.

Аналіз досліджень із питань щодо організації дослідницької діяльності дає змогу стверджувати, що для вихованців творчих учнівських об'єднань початкового та основного навчальних рівнів найбільш ефективною формою є колективно-індивідуальна пошуково-дослідницька діяльність, яка забезпечує у спільній діяльності поступове оволодіння методикою проведення дослідження (ознайомлення з етапами, способами добору та оброблення інформації, складанням програми дослідження, аналізом та оцінюванням результатів тощо) та індивідуальне самовизначення кожного учня на кожному з етапів дослідження щодо вибору форми та способу власної участі у спільній творчій справі. Для вихованців творчих учнівських об'єднань вищого навчального рівня більш характерним та вагомим є індивідуальне дослідження проблеми в обраній галузі.

Під час розроблення методичної моделі дослідницької діяльності вихованців у закладі було враховано поступове урізноманітнення напрямів та глибини досліджень; поетапне розширення індивідуальної участі вихованця, а саме: від вибору за власним уподобанням «свої ролі» у проведенні колективного дослідження до індивідуальної роботи та відповідальності; послідовне накопичення досвіду дослідницької діяльності: від колективного планування, проведення, аналізу, оформлення, презентації роботи до індивідуального дослідження проблеми; поступове зростання самостійності учнів у дослідницькій діяльності – від ініційованої, вмотивованої, організованої педагогом до індивідуальної; послідовне підвищення вимог щодо науковості проведення дослідження, дотримання процедури його організації; розширення та урізноманітнення методів наукового пошуку.

Розвиток інтересів вихованців, формування дослідницьких компетентностей починається у гуртках природознавчого спрямування початкового навчального рівня, зокрема, під час проведення дослідів, нескладних лабораторних і практичних робіт у межах програми гуртка, проєкту або конкурсу.

Лабораторно-практичні роботи (досліди, експерименти, спостереження) для вихованців молодшого шкільного віку проводять під керівництвом педагога із застосуванням спеціальних приладів, колекцій, гербаріїв, вологих препаратів, мікропрепаратів та інших засобів навчання (ТЗН, ППЗ) тощо. Структура проведення робіт ідентична для вихованців усіх вікових категорій: визначається тема, мета та завдання, розробляється зміст, визначаються форми та методи роботи, необхідне обладнання, терміни її виконання. Теми лабораторних робіт здебільшого передбачені навчальними

програмами, але педагог може їх коригувати. Зміст робіт включає інструктивні картки, алгоритми її виконання, запитання для аналізу й узагальнення, рекомендації з обробки дослідів.

Досліди в гуртках початкового навчального рівня мають репродуктивний характер і виконують демонстраційно-ілюстративну функцію, оскільки на перших етапах навчання вихованці не володіють у достатній мірі знаннями про об'єкти природи та навичками дослідницької роботи з ними. Педагог проводить демонстраційні досліді, показує, як треба працювати з предметами природи під час виконання дослідів, вказує, як і для чого слід проводити спостереження, на що слід звернути увагу, як фіксувати результати роботи і послідовність її проведення, робити висновки. Вихованців ознайомлюють з інструкцією, в якій дається план дій і пропонується певний спосіб фіксації результатів. Інструкція може бути дана керівником гуртка в усній або надрукованій формі. Важливо правильно керувати спостереженнями дітей, їхнім мисленням, щоб вихованці самостійно формували правильні висновки. Досліди проводять у такому темпі, щоб діти змогли запам'ятати всі етапи роботи, пояснити послідовність спостережуваного явища, кінцеві наслідки роботи.

Тематика дослідів може включати вивчення властивостей ґрунту, будови рослин, особливостей проростання насіння, розвитку і розмноження рослин тощо. Дані досліді є загальновідомими, короткотривалими, нескладними у реалізації й виконують функцію ознайомлення дітей з дослідницькою роботою.

Організація дослідницької роботи вихованців Шосткинської станції юних натуралістів засобами проектної діяльності

Матеріально-технічна база Шосткинської міської станції юних натуралістів дозволяє виконувати експериментально-дослідницьку та пошуково-дослідницьку роботу за двома напрямками: ботанічним і зоологічним. Робота в галузі ботаніки має широку тематику і варіативність. Досліди не потребують складного обладнання і можуть виконуватись вихованцями як на заняттях гуртка, так і в домашніх умовах. Ботанічний напрям роботи є пріоритетним для закладу. Дослідницька діяльність вихованців і педагогів структурована і систематизована у трьох довготривалих суспільно-корисних науково-освітніх проектах, що дозволяє скоординувати дослідницьку роботу закладу на виконання певних загальних завдань, не обмежуючи творчість гурткових груп та окремих вихованців: «Рідкісні і малопоширені декоративні деревні рослини до парків і скверів м. Шостка», «Введення в культуру дикорослих зникаючих цілющих рослин Північно-Східного Полісся», «Вивчення, вирощування і розведення рослин радіопротекторної дії». Дослідницька робота над проектами в закладі формує бази набутих в результаті дослідів знань, садивного матеріалу, колекційного набору рослин та визначає подальший напрям діяльності.

У межах даної тематики вихованцям гуртків пропонується проведення дослідницької роботи різних ступенів складності за більш вузькими напрямками відповідно до вікової категорії дітей та їх рівня теоретичної підготовки. Так, тематика дослідів може стосуватись особливостей вирощування, способів розмноження або етапів розвитку окремої рослини. Групи вихованців можуть отримувати однакові завдання, а одержані результати порівнюватись.

Схема дослідницької діяльності зазвичай передбачає колективну форму роботи, а також індивідуальну, яка стимулює дитину до творчого пошуку та прийняття самостійних рішень. Схема роботи включає кілька етапів.

Початковий етап роботи має на меті набуття певних знань та вмінь, які необхідні для компетентної дослідницької роботи. Спочатку вихованцям пояснюється важливість роботи, визначається її мета. Потім здійснюється ознайомлення з основними етапами проекту, умотивування до подальшої діяльності – набуття життєво необхідних у майбутньому дорослому житті знань і навичок (зробити добру справу для свого найближчого оточення, висадити власноруч вирощені дерева, виростити лікарські рослини в культурі, зберігаючи таким чином біорізноманіття в природі тощо). Якісна реалізація завдань проекту великою мірою залежить від попередньої підготовки та компетентності вихованців – наявності в них необхідних знань та вмінь.

Вибрати напрям і тему дослідження допомагає керівник гуртка або керівник проекту, у межах якого виконуватимуться завдання. Обов'язковою умовою формулювання теми є наявність конкретної проблеми: що вивчається і який результат планується отримати після закінчення дослідження. Так, у межах проекту «Вивчення, вирощування і розведення рослин радіопротекторної дії» найбільш поширеними темами експериментальних дослідів є: «Насіннєве розмноження однорічних і багаторічних рослин радіопротекторної дії за двома періодами посіву: під зиму та весняний»; «Переваги штучної і природної стратифікації насіння рослин радіопротекторної дії»; «Сезонні зміни розвитку інтродукованих рослин радіопротекторної дії»; «Акліматизація дикорослих видів рослин радіопротекторної дії на навчально-дослідній земельній ділянці закладу»; «Способи вегетативного розмноження багаторічних трав'янистих рослин радіопротекторної дії»; «Вплив мульчування міжрядь органічними рештками рослин на розвиток та дозрівання наземної та підземної частини лікарських рослин радіопротекторної дії».

Головними критеріями вибору проблематики є: теоретична підготовка вихованців, перспективність вирішення проблеми (яким чином будуть реалізовуватися завдання) і її реальність, тобто проблема не повинна бути великою, глобальною, далекою від дітей.

Після формування проблеми та теми визначається категоріальний апарат роботи: об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, методи дослідження.

Об'єктом пошуку є сфера, що знаходиться в полі зору дослідницької (теоретичної або практичної) діяльності. Тому планування пошукової діяльності учасників проекту залежить від об'єкта дослідження. Так, об'єктом зазначених проектів є декоративні дерева, кущі, лікарські рослини, рослини радіопротекторної дії. Предмет можна розуміти як визначення конкретного апарату дослідження: способи розмноження, особливості розвитку тощо. Визначення мети спрямує та організує діяльність, висуває конкретні завдання. Гіпотеза передбачає певне припущення щодо майбутнього результату. У свою чергу це вимагає бази теоретичних знань, які перевірятимуться практично в ході дослідницької роботи. Структурувати подальшу роботу допомагає план, в якому визначаються основні кроки в досягненні поставленої мети, джерела інформації, строки виконання проекту, інвентар, маршрути походів, перелік агрозаходів тощо.

Наступний етап – збір інформації, що різнобічно характеризує проблему, доводить її актуальність. Вихованцям пропонується бібліотека закладу, до якої входять як роботи науковців, так і власні методичні посібники з узагальненим досвідом роботи за проектними темами, а також інтернет-ресурси. Зібрану інформацію вихованці оформлюють у вигляді рефератів, конспектів, статей або сторінок до інформаційних стендів.

Дослідницький етап – це власне практична частина проекту: проведення польових досліджень (виїзні експедиції), закладання дослідів на навчально-дослідній земельній ділянці закладу та обробка результатів.

У рамках проекту «Вивчення, вирощування і розведення рослин радіопротекторної дії» реалізуються завдання щодо створення колекції даних рослин на навчально-дослідній земельній ділянці, опанування агротехнікою вирощування і правилами заготівлі сировини. Надзвичайно цікавою формою організації і проведення дослідницької роботи з рослинами-радіопротекторами є фенологічні спостереження за рослинами, що завезені з інших кліматичних зон. Це дає можливість відслідковувати, як на їх ріст і розвиток впливають кліматичні чинники, зокрема температурний режим. Так, наприклад, закладено експериментальний дослід з вирощування лаванди колоскової, чи гірської, яка є інтродуцентом і в природних умовах зростає в субтропічному кліматі Середземномор'я і на південному узбережжі Кримського півострова. В ході такого експерименту вихованці мають можливість набути практичні навички з правил посадки цієї рослини, догляду, її акліматизації та заходами захисту, що здійснюються напередодні зими. Весняне обстеження-моніторинг рослин, які перезимували, розвиває аналітичні та розумові здібності дітей, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Велика увага приділяється дослідницькій роботі, що здійснюється вихованцями під час проведення довготривалих експериментальних дослідів з введення в культуру дикорослих рослин-радіопротекторів на навчально-дослідну земельну ділянку. В рамках даного проекту проводяться польові дослідження в природі. З квітня по жовтень організовуються одно-, три- або п'ятиденні експедиції до різноманітних природних об'єктів (лісові масиви, луки, прибережні смуги тощо). Діти виконують завдання проекту в польових умовах: вивчають видовий склад дикорослих цілющих рослин, умови їх зростання, ґрунти, на яких вони зростають, стан популяцій, морфометричні параметри, фотосинтетичну активність та запас надземної фітомаси рослин. Групи вихованців під час одного походу можуть виконувати різні завдання під керівництвом педагогів, а узагальнення результатів у подальшому дає загальну інформацію щодо стану лікарських рослин на певній території. Під час польових виїздів діти застосовують на практиці вивчені методи досліджень, вчать правильно закладати облікові ділянки, робити виміри та нотувати отримані дані. Окремі екземпляри обраних видів рослин викопуються з подальшим висадженням на навчально-дослідній земельній ділянці у відділку лікарських рослин з урахуванням їх особливостей зростання в природних умовах. Проводиться дослідницька робота з вивчення ефективних способів розмноження, експериментально вивчаються умови зростання, етапи розвитку.

У межах проекту «Введення в культуру дикорослих зникаючих цілющих рослин Північно-Східного Полісся» у відділку лікарських рослин виконуються завдання з культивування таких зникаючих цілющих рослин Полісся, як герань кров'яно-червона, живокіст, родовик лікарський, буквиця, перстач білий (п'ятипал), перстач прямостоячий, анемона дубравна, ряст порожнистий, первоцвіт весняний та інші. На навчально-дослідній земельній ділянці в ході роботи над проектом створено відділок лікарських рослин, видовий склад якого нараховує понад 40 рослин. Для організації експедицій зі збору екземплярів даних рослин у природному середовищі щорічно проводяться експедиційні походи за маршрутами: м. Шостка – заплава р. Десна в районі с. Путивськ Новгород-Сіверського району Чернігівської області, м. Шостка – урочище «Дубина» в районі с. Пиротчане Кролевецького району Сумської області, м. Шостка – урочище «Кремлянська дача» поблизу с. Неплюєве Ямпільського району. До завдань входять дослідження типу і структури ґрунту

місцезростань рослин, їх екології, адаптація на навчально-дослідній земельній ділянці, визначення оптимальної ґрунтосуміші для культивування рослин, планування агротехнічних заходів з догляду за ними впродовж вегетаційного періоду та періоду зимового спокою. Одночасно діти здійснюють фенологічні спостереження за висадженими рослинами. За час реалізації проекту юннатам вдалось опанувати технологію інтродукції лікарських рослин, що зростають в природних умовах Шосткинського, Ямпільського, Кролевецького, Глухівського районів Сумської області, Новгород-Сіверського району Чернігівської області.

Завдяки реалізації програмних завдань проекту «Рідкісні і малопоширені декоративні деревні рослини до парків і скверів м. Шостка» на навчально-дослідній земельній ділянці станції юннатів вдалось створити базу садивного матеріалу інтродукованих деревних рослин таких, як катальпи бігунієвидної, горіха маньчжурського, маклюри, сумаху дубильного, церсиса європейського, магонії падуболистої. В рамках даного проекту його учасникам пропонується власноруч виростити дерева і кущі з насіння, закласти шкільки в дендрарії закладу, вивчити агрокліматичні умови вирощування. Проект має чітку суспільно корисну та екологічну направленість, що є однією з головних мотивацій дітей до участі в ньому. Завдяки практичній та дослідницькій діяльності, яку здійснюють вихованці закладу, щороку в місті висаджуються до півсотні рослин інтродукованих порід дерев і кущів.

Слід відмітити, що в даних проектах можуть брати участь вихованці гуртків всіх навчальних рівнів. Вихованцям гуртків початкового навчального рівня в рамках проектів даються нескладні завдання: провести фенологічні спостереження, проростити насіння, заготовити сировину лікарських рослин тощо. Роль керівника вагома на усіх етапах, особливо під час опанування методикою досліду та систематизації його результатів. Останнє є важливим і під час роботи над проектом вихованців старшої вікової категорії. На етапі обробки результатів роль керівника набуває більш навчального характеру, оскільки навіть старшокласникам важко правильно статистично обробити отримані дані. Педагог пропонує їм заповнити певні таблиці, зробити схеми, побудувати діаграми, вчить описувати дані науковою мовою. За наслідками дослідів оформлюються звіти, які ілюстровані малюнками, фотографіями, порівняльними таблицями, гербарними зразками, та презентуються на науково-практичних конференціях, заняттях гуртка, конкурсах-захистах дослідницьких робіт (для вихованців старшого шкільного віку). Результати дослідження також можна оформити у вигляді стінної газети, книжки-розкладки, настільної гри, виставки малюнків, фотовиставки, репортажу, публікації в місцевих засобах масової інформації, створити відеофільм, колаж, комп'ютерну презентацію, буклет, підготувати тематичні виховні заходи.

Презентація матеріалів дослідження перед широкою аудиторією є неодмінною умовою роботи над проектом. Успішне представлення результатів дослідження може бути поштовхом до нових пропозицій і можливостей щодо подальшого вирішення проблеми. Під час презентації отриманих результатів за завданнями проекту вихованці дотримуються таких правил:

- у представленні проекту беруть участь усі члени груп. Це є переконливим свідченням того, що вихованці всі разом працювали над проектом;
- кожна група готує усне повідомлення й протягом 4–5 хвилин подає найважливішу інформацію про один із етапів вирішення проблеми, використовуючи для цього демонстраційний стенд та відповідно оформлені результати дослідження;
- під час презентації в загальних рисах охоплюється зміст демонстраційного стенду та папки документів;
- під час презентації використовуються демонстраційні матеріали, які допомагають краще сприймати зміст повідомлення;
- надають найбільш вагому інформацію та наводять чіткі аргументи, намагаються говорити вільно й невимушено, уникаючи механічного читання тексту.

Обов'язковим є корекційний етап, на якому визначаються помилки, вносяться доповнення, корективи або пропонується доопрацювання проекту.

Слід відмітити, що однією з важливих умов успішності проектів є їх практична направленість та перспективність, спрямована на отримання конкретних результатів.

Організація індивідуальної дослідницької роботи серед дітей старшого шкільного віку

На думку більшості педагогів та психологів, процес дослідницької роботи допомагає старшокласникам самоствердитися і в подальшому пов'язати життя з наукою. Накопичений досвід роботи залучення учнів до дослідницької діяльності дав змогу дослідникам виокремити низку позитивних аспектів: вихованці в майбутньому, після завершення навчання в школі, набагато краще адаптуються до середовища ВНЗ, одразу включаються в освітній процес; досягається більш глибоке засвоєння навчального матеріалу за темою навчального дослідження; спостерігається ефект наступності поколінь, коли учасники проектів минулих років продовжують реалізацію науково-дослідницьких розробок не лише як безпосередні виконавці, а й керівники проектів.

Дослідницька діяльність старшокласників вимагає реалізації таких принципів: принципу природності (проблема має бути не надуманою, а реальною, відповідно інтерес має бути не штучним,

а справжнім); принципу усвідомленості (вихованці мають усвідомлювати і розуміти як проблему, мету й завдання, так і хід дослідження, його результати); принципу самодіяльності (вихованці можуть оволодіти ходом дослідження лише через власний досвід); принципу наочності (вихованці мають вивчати біологію не лише за книгами, а й за реальними об'єктами).

Найчастіше теми дослідницьких робіт стосуються конкретного практичного питання, що є актуальним для сьогодення в галузі ботаніки, екології та інших природничих наук; обираються з врахуванням навчальної ситуації, професійних інтересів, здібностей вихованців та можливостей матеріально-технічної бази. Зазвичай перелік тем надається науковцями, які працюють у профільних наукових установах.

Дослідницька робота проводиться поетапно. Перший етап – пошуковий. На даному етапі вихованець і педагог визначають тему, мету і завдання роботи, встановлюють новизну та актуальність, обговорюють методи дослідження, розробляють покроковий план дій. Крім того, план дій педагог відображає в індивідуальному навчальному плані.

Наступний етап - аналітичний – передбачає більшу самостійність учня, а діяльність керівника – спостереження і поради. Етап включає аналіз літературних джерел та конспектування інформації. Вихованці користуються бібліотечними фондами станції юних натуралістів, міських бібліотек, а також шукають інформаційні матеріали у мережі Internet. Зважаючи на те, що однією з найважливіших особливостей сьогодення є перехід до інформаційного освітнього простору, актуальним у пошуково-дослідницькій роботі є застосування комп'ютерних технологій. Діти одночасно не лише пишуть конспект, а й підбирають матеріали в мережі Internet. Вихованцям гуртка пропонується спочатку ширше ознайомитися з проблемою або предметом дослідження, отримати спеціальні знання з проблеми дослідження, а потім детально розглянути об'єкт роботи. Так, під час написання роботи з теми «Дендрологічні особливості використання видового складу деревних рослин в озелененні центральних скверів і парків м. Шостка» вихованцем вивчається історія озеленення міста, існуючий опис видів дерев, що зростали в садово-паркових об'єктах, визначаються характеристики окремих видів дерев та їх доцільність висадження в парках і скверах. У роботі «Порівняльний аналіз структури надземної фітомаси лучної рослинності на заповідній території та території, що підлягає антропогенному впливу, на прикладі заплави р. Десна» вихованцем розглядаються усі типи лук та властива їм рослинність, рельєф, особливості заплавної луки і лук в заплаві р. Десна. Таким чином, весь інформаційний матеріал щодо проблеми дослідження систематизується і визначається конкретне місце того вузького питання, що має вивчатись, як воно пов'язується з іншими аспектами предмета дослідження. На даному етапі вихованці займаються стаціонарно, у гуртку, оскільки під час аналізу літературних джерел вони потребують мінімальної консультації вчителя і це дозволяє їм працювати разом в групі, не заважаючи одне одному. Слід зазначити, що протягом осінньо-зимових місяців іде накопичення літературних даних та поглиблення знань з певної проблеми, наступні весняні та літні місяці проводиться практична частина роботи, закладаються досліді, організовуються виїзди на місцевість для проведення спостережень в природі та польових досліджень. Таким чином, відбувається перехід на наступний етап – практичний, який передбачає виконання запланованих кроків.

Практична робота може виконуватися дослідником самостійно або, найчастіше, спільно з педагогом через складність завдань та відсутність досвіду з їх виконання. На цьому етапі досить корисними як для вихованця, так і для педагога-керівника є співпраця з фахівцями вищих навчальних закладів, профільних наукових установ. Однією із форм такої співпраці є проведення регіональних еколого-краєзнавчих експедицій на базі національних природних парків. Подібна практика корисна не лише для педагога, який має можливість підвищити свою кваліфікацію, а в першу чергу, для вихованців. Вони опановують методики проведення польових досліджень, отримують кваліфіковану допомогу у вигляді консультацій, самостійно виконують нескладні досліді під керівництвом науковців, обробляють результати й публічно їх представляють.

Отримані дані потребують статистичної обробки та обговорення, виявлення та пояснення закономірностей, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Даний вид роботи потребує більшої участі педагога-керівника й проводиться в індивідуальній формі. Навіть набувши навичок самостійної роботи, отримані результати перевіряються педагогом, аби запобігти грубим помилкам.

Абсолютно самостійними завданнями, тобто такими, що вихованці цілком виконують без допомоги, є складання за отриманими показниками таблиць графіків і діаграм, вираховування середнього арифметичного і похибки середнього арифметичного або, наприклад, опис флористичного складу луків на різних морфологічних частинах заплави, розподіл рослин за родинами і ступенем домінування тощо.

Написана готова робота оформлюється у друкованому вигляді або обробка результатів досліджень проводиться одночасно з його оформленням у друкованому вигляді під час заняття. На цьому практичний етап завершується і починається підготовка до «захисту» роботи, тобто презентаційний етап.

Слід відмітити, що більшість вихованців уявляють захист як звичайне читання своїх результатів дослідницької роботи, викладених у тезах. Щоб позбавити їх такої помилкової думки й уникнути негативного досвіду під час захисту роботи на базі позашкільного навчального закладу проводиться «передзахист». Таке заняття відбувається у присутності членів комісії (директор, методист, завідувачі відділами) і слухачів (керівники гуртків, вихованці). Це дозволяє виявити недоліки роботи, внести корективи у майбутній захист. Подібні заняття варто організовувати за місяць до міського етапу, щоб дати вихованцю можливість ще раз проглянути питання, на які він не зміг відповісти, покращити техніку читання тощо. Це корекційний етап роботи, однак потреба в ньому для кожного вихованця визначається індивідуально від ступеня його підготовки.

Організаційно-управлінський супровід та методичне забезпечення дослідницької роботи вихованців на Шосткинській міській станції юних натуралістів

Ефективність організації дослідницької роботи в закладі досягається за рахунок керованості даною системою. Організаційно-управлінський супровід експериментально-дослідної роботи здійснюється на адміністративному і педагогічному рівні (рис. 1).

Рисунок 1

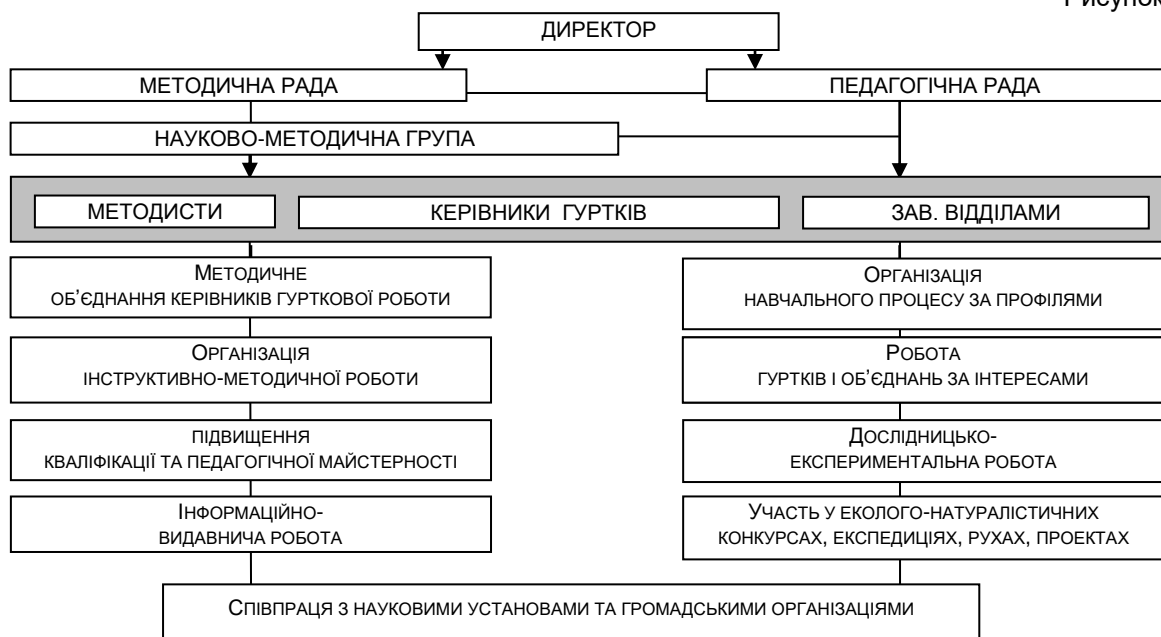

Рис. 1. Модель організаційно-управлінського супроводу навчально-дослідницької роботи вихованців Шосткинської міської станції юних натуралістів

На адміністративному рівні дослідницька робота підпорядкована директору та методичній раді. Цей рівень складається з таких структур, як науково-методична група та нарада при директорові. Визначено функції основних структур цього рівня: управлінську, організаторську, господарську, виховну, контрольну, координуючу.

Головним завданням науково-методичної групи є розроблення стратегії науково-методичної роботи; організація системи підвищення педагогічної майстерності колективу; забезпечення механізму взаємодії освітньої установи з вищими навчальними закладами, практичне і теоретичне навчання педагогів з організації експериментально-дослідницької роботи серед вихованців. Теоретичне навчання педагогів відбувається під час семінарів, інтерактивних лекцій, інструктивно-методичних нарад.

Такі форми і методи теоретичної роботи з педагогами закладу виконують ряд функцій:

- орієнтування в інформаційному просторі;
- розширення та збагачення понятійного апарату фахівця;
- вироблення нових знань педагогом;
- перепідготовка педагогічного колективу з проблем організації науково-дослідної діяльності.

Зміст практичного напрямку роботи науково-методичної групи більш широкий і направлений на безпосереднє оволодіння педагогами уміннями і навичками з організації дослідницької роботи. Основними формами роботи є семінари-практикуми; індивідуальні і групові консультації з питань науково-методичної роботи педагогічного колективу; науково-практичні конференції; тренінги; «круглі столи».

До практичних завдань науково-методичної групи входять:

- розроблення методичних рекомендацій з підготовки і проведення дослідів, експериментів, польових досліджень, де наведено схеми і методики проведення дослідів з поетапним описом дій, таблиці фенологічних спостережень та обробки результатів, визначено пункти, що мають бути відображені у висновках;
- випуск методичних збірок з розробленими методичними рекомендаціями з підготовки і проведення дослідів;
- розроблення маршрутів виїзних експедицій;
- підбір методик для польових досліджень відповідно тематики;
- складання форм таблиць, за якими проводяться спостереження;
- методична допомога педагогам у плануванні окремих дослідів;
- організація і проведення конференцій-захистів дослідницьких робіт для вихованців гуртків на базі закладу;
- методична допомога, надання консультацій педагогам і вихованцям під час обробки результатів дослідів, внесення коректив;
- надання рекомендацій щодо внесення до календарного планування занять гуртків переліку навчальних дослідів і дослідів в рамках виконання завдань науково-освітніх проектів закладу, Всеукраїнських трудових акцій і конкурсів «Юний дослідник», «Плекаємо сад», «Дослідницький марафон», «Юний селекціонер», «Рослини – рятівники від радіації» тощо.

Науково-методична група аналізує наявні й перспективні можливості освітньої установи щодо здійснення інноваційних перетворень у сфері організації науково-дослідної діяльності вихованців, рівень розвитку структур, орієнтованих на таку організацію; готовність педагогів та вихованців до здійснення дослідницької діяльності; вивчають хід, результати та проблеми організації науково-дослідної діяльності педагогів і вихованців; прогнозують тенденції її розвитку; планують і організують підвищення професійної компетентності учасників цього виду діяльності тощо.

Програмне забезпечення дослідницької роботи в закладі включає програми, затверджені Міністерством освіти і науки України, та авторські програми гуртків «Світ рослин», «Юні знавці рослин», складені з урахуванням особливостей навчально-виховного процесу, методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення, рівня підготовленості вихованців станції юних натуралістів. Навчальна програма «Юні знавці рослин» спрямована на формування практичних умінь і навичок здійснення експериментально-дослідної роботи. Кожний розділ програми передбачає обов'язковий зв'язок теоретичних знань із безпосереднім спілкуванням з природою та рослинним світом шляхом організації і проведення екскурсій, спостережень, практичних робіт, що закладає основу дослідницької діяльності вихованців.

Співпраця з вищими навчальними закладами, громадськими організаціями

Умовою для розширення позашкільного навчально-виховного середовища, спрямованого на розвиток дослідницьких компетентностей вихованців, є співпраця з науковими установами. З 1993 р. заклад співпрацює з Київським ботанічним садом ім. акад. Фоміна Національного університету ім. Тараса Шевченка, зокрема з науковими працівниками відділку «Інтродукції лікарських трав'янистих рослин». Отримуючи відповідний садивний матеріал, юннати закладають дослід з вирощування та введення в культуру рослин-радіопротекторів, рідкісних і зникаючих трав'янистих видів рослин в рамках розроблених в закладі науково-освітніх проектів.

На базі національного природного парку «Деснянсько-Старогутський» вихованці гуртків вищого навчального рівня проходять стажування з основ спостереження за станом довкілля. У програмі польових практичних досліджень надається перевага методам прижиттєвого вивчення живих організмів.

Заклад співпрацює з такими громадськими організаціями, як Всеукраїнською екологічною лігою, Всеукраїнським товариством охорони природи, Українським товариством охорони птахів, діяльність яких спрямована на проведення комплексу заходів із збереження й відтворення сприятливого для життя навколишнього природного середовища. Співпраця з даними природоохоронними організаціями передбачає дослідницьку роботу з вивчення та систематичного моніторингу довкілля в рамках Всеукраїнських акцій «Птах року», «До чистих джерел», «Збережемо болота» тощо, які проходять під егідою цих організацій.

Основними формами міжнародного співробітництва визначено участь у міжнародних науково-освітніх програмах і проектах, що реалізуються відповідно до укладених міждержавних угод про співпрацю; удосконалення системи інформаційного забезпечення. Зокрема, заклад бере участь у Міжнародній програмі моніторингу довкілля «GLOBE».

Залучення вихованців до експериментально-дослідницької діяльності в еколого-натуралістичних гуртках навчального закладу забезпечує оволодіння ними знаннями про довкілля, проблеми і загрози у зв'язку з погіршенням якості навколишнього середовища; формує екологічне мислення та екологічну

культуру; сприяє набуттю досвіду розв'язання екологічних проблем, практичної природоохоронної діяльності.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Актуальність досвіду роботи Охтирського міського центру позашкільної освіти – Мала академія наук визначається соціальною потребою у створенні ефективного регіонального освітньо-мистецького простору, організаційно-технологічних, психолого-педагогічних умов для виховання національно свідомої особистості в процесі навчально-творчої діяльності.

Науково-методичне значення досвіду полягає у визначенні змісту, форм і методів навчально-виховної роботи позашкільного навчального закладу, що забезпечують формування духовних і моральних цінностей вихованців у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва.

Практичне значення досвіду полягає в розробленні та практичному застосуванні організаційно-методичної моделі національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді з пріоритетом впливу на емоційну сферу особистості в процесі освітньо-виховної, навчально-творчої діяльності в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва, що забезпечує збагачення внутрішнього світу, духовне становлення, формування національного світогляду.

Характеристика колективного педагогічного досвіду.

Тип досвіду – комбінаторний, що об'єднує колективну та індивідуальну, раціоналізаторську та інноваційну професійно-творчу діяльність педагогів.

Раціоналізаторська діяльність педколективу полягає в удосконаленні системи роботи позашкільного навчального закладу щодо національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в процесі залучення підростаючого покоління до більш глибокого вивчення, відродження культурної та духовної спадщини українського народу.

Колективна інноваційна діяльність педагогів полягає в упровадженні в практику роботи методичних матеріалів з організації роботи з національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Індивідуальна інноваційна діяльність педагогів полягає в розробленні та впровадженні інноваційних форм і методів навчально-творчої діяльності вихованців у роботу гуртків декоративно-ужиткового профілю, що спрямована на вивчення культурної спадщини українського народу; формування патріотично вихованої, національно свідомої особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, реагувати на зміни в умовах удосконалення діяльності всіх сфер суспільства.

Технологія колективного педагогічного досвіду

1. Нормативно-правова база: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Укази Президента України, постанови Кабінету міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепція позашкільної освіти і виховання, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, рішення департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

2. Теоретико-методологічна основа: науково-теоретичні положення про національне виховання (Г. Ващенко, Д. Донцов, А. Макаренко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський); теорія національно-патріотичного становлення особистості підлітка (Г. Бойко, М. Боришевський, Т. Дем'янюк, І. Мартинюк, В. Оржеховська, В. Рибалка, К. Чорна); теоретичні дослідження сутності національного виховання (О. Вишневський, П. Ігнатенко, П. Кононенко, В. Кузь, Ю. Руденко); дослідження вітчизняними науковцями та педагогами технологій педагогічного процесу в позашкільному навчальному закладі (В. Вербицький, Л. Ковбасенко, В. Мачуський, І. Мельникова, Р. Науменко, Г. Пустовіт, Т. Сущенко); положення державних законів про позашкільну освіту та виховання.

3. Особливості навчально-виховної роботи: пріоритетність ідей національно-патріотичного виховання; забезпечення розвитку індивідуальних пізнавальних і творчих здібностей вихованців, їхнє самовизначення, самореалізацію та самовдосконалення; *методичної роботи* – розроблення організаційно-педагогічної моделі для створення ефективної системи роботи щодо національно-патріотичного виховання; спрямування змісту національно-патріотичного виховання на формування відповідних ціннісних ставлень у дітей та учнівської молоді.

Репрезентативність досвіду. Період накопичення досвіду – 2012–2015 роки. Період розроблення методичних матеріалів із досвіду роботи педколективу – травень 2015 року.

Перспективність досвіду. Матеріали узагальненого колективного педагогічного досвіду можуть бути використані для організації роботи в загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах.

Форма узагальнення досвіду – методичний посібник «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в процесі відродження культурної та духовної спадщини українського народу».

Поширення досвіду. Протягом 2012–2015 років матеріали досвіду було висвітлено під час засідань обласного методичного об'єднання керівників гуртків декоративно-ужиткового профілю, міських семінарів організаторів позакласної роботи.

Національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління є історичним виявом загальнолюдського гуманістичного та демократичного виховання. На сучасному етапі розвитку суспільства національно-патріотичне виховання – засвоєння кожною особистістю культури рідного народу, його національного духу – базується на духовності, культурно-історичному досвіді українського народу, його багатовікових традиціях, звичаях і обрядах.

Актуальність проблеми національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді обґрунтовується зростаючими вимогами суверенної України щодо побудови громадянського демократичного суспільства, здійснити яке неможливо без національно свідомої творчої особистості.

Для розв'язання такого завдання важливого значення набуває етнопедагогіка, що реалізує глибоке й усебічне пізнання рідного народу, його історії, культури, духовності і на цій основі – пізнання самого себе як індивідуальності і як частки своєї нації, усього людства. Багатогранність етнопедагогіки та різноманітні форми прикладної діяльності, що стимулюють розвиток творчої особистості, забезпечують не лише оволодіння знаннями в галузі мистецтва, а й формування національних почуттів дітей та учнівської молоді, художньо-творчого потенціалу; сприяють вибору професії.

Проблеми національного виховання відображені в науково-педагогічних працях вітчизняних і зарубіжних дослідників (О. Биковська, І. Бех, В. Вербицький, Т. Гавлітіна, В. Коваль, В. Корнієнко, О. Литовченко, В. Моляко, О. Найдено, І. Огієнко, М. Павленко, М. Скуратівський та ін.).

На сучасному етапі аспекти національно-патріотичного виховання визначено в працях вітчизняних учених, а саме: теоретико-методологічні основи проблеми в умовах державотворення (П. Щербань, О. Вишневський, П. Ігнатенко, І. Підласий, Б. Ступарик); громадянська складова національного виховання (К. Чорна, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, Л. Крицька, Н. Косарева, В. Поплужний, Ю. Завалевський, Л. Пічуркіна-Шумейко); роль патріотизму в національному вихованні (В. Каюков, В. Кіндрат, Б. Кобзар, В. Коваль, М. Павленко, Р. Петронговський); особливості народознавчого підходу до виховання підрастаючого покоління (М. Стельмахович, Г. Васякович, П. Черніков, Н. Лисенко, В. Лаппо, О. Будник); пошуки сучасного виховного ідеалу (В. Москалець, Г. Софінська, І. Підласий).

Ґрунтовний аналіз наукової, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури дозволяє стверджувати, що в наукових дослідженнях недостатньо висвітлені питання національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах позашкільного навчального закладу, потребує більш детального дослідження проблема організації процесу національно-патріотичного виховання в процесі відродження культурної і духовної спадщини українського народу.

На сучасному етапі реформування національної системи освіти важливого значення набувають питання національно-патріотичного виховання підрастаючого покоління; формування його духовності; розвитку та становлення творчої, національно свідомої особистості. Для позашкільних навчальних закладів національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління було завжди пріоритетним і визначалось умовами соціально-культурного розвитку держави, об'єктивними соціально-економічними потребами суспільства в підготовці дітей та учнівської молоді до активного життя.

Національно-патріотичне виховання в умовах позашкільного навчального закладу – система, що оперативну реагує на національні, освітньо-культурні, суспільні та інші потреби особистості; забезпечує її культурне і професійне самовизначення; здійснює активний вплив на саморозвиток молодих громадян – патріотів держави. Позашкільний навчальний заклад як освітньо-виховна система має широкі можливості щодо підвищення ефективності національного виховання дітей та учнівської молоді в процесі використання засобів етнопедагогіки.

У Законах України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепції позашкільної освіти та виховання сформовано нові підходи до національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Аналіз науково-методичної літератури з проблем освітньо-виховної діяльності позашкільних навчальних закладів дозволив збагатити наше розуміння сутності національного виховання, що здійснюється в умовах позашкільних навчальних закладів. Питання позашкільного виховання активно розробляються Л. Балясною, О. Литовченко, І. Мельниковою, Т. Сущенко. Ними обґрунтовано виховний процес у позашкільному навчальному закладі як цілісна система формування особистості під час навчально-творчої діяльності в позашкільному соціумі.

Нові підходи до організації виховної діяльності позашкільних навчальних закладів висвітлено в наукових працях В. Вербицького, В. Мачуського, Р. Науменко, Г. Пустовіта, А. Сиротенка, О. Сухомлинської, Л. Тихенко та інших науковців і педагогів-практиків. На їх переконання, позашкільним навчальним закладам властива випереджувальна функція, головною тенденцією якої є формування системи ціннісного ставлення вихованця до оточуючого світу, до самого себе, гармонійне поєднання його інтересів, суспільства і держави у формуванні національно свідомої особистості. Тому національно-патріотичне виховання підлітків у позашкільних навчальних закладах є ефективним за таких умов:

- спрямування змісту національного виховання на формування відповідних ціннісних ставлень у дітей та учнівської молоді;
- запровадження форм і методів національно спрямованої діяльності дітей та учнівської молоді;
- удосконалення організаційно-технологічних умов національного виховання дітей та учнівської молоді.

Одним із засобів підвищення ефективності національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі позашкільної освіти є залучення їх до пізнавально-творчої діяльності в процесі вивчення та відродження народних мистецтв, що є важливою умовою формування національно-патріотичних почуттів, творчого ставлення до навколишнього світу, світоглядних уявлень, самовираження.

Для розв'язання такого завдання важливим є декоративно-ужиткове мистецтво як складова народної творчості, що має глибинні зв'язки з історичним минулим, яке передається з покоління в покоління та збагачує його новими елементами. Заняття мистецтвом впливають на духовне становлення людини, формування її національної свідомості, виявлення художньої обдарованості, сприяють розвитку культурного потенціалу суспільства, його художньо-творчої еліти.

Однією з умов формування національно свідомої особистості є організація навчально-виховного процесу, що передбачає більш детальне вивчення духовних витоків народного мистецтва, його зв'язків із природою, побутом, фольклором тощо.

На розв'язання проблеми національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді спрямована державна освітня політика, що відображено в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту»; Концепції позашкільної освіти і виховання, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, у яких вказується на важливість побудови ефективної системи національно-патріотичного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей; забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу; підготовки молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності.

Аналіз діяльності позашкільних навчальних закладів дозволяє стверджувати, що в Охтирському міському центрі позашкільної освіти – Мала академія наук створено систему роботи з національно-патріотичного виховання, що заслуговує на поширення досвіду в області.

Теоретико-методологічну основу досвіду роботи педагогічного колективу Охтирського міського центру позашкільної освіти – Мала академія наук із проблеми національно-патріотичного виховання в процесі відродження культурної і духовної спадщини українського народу складають науково-теоретичні положення про національне виховання (Г. Ващенко, Д. Донцов, А. Макаренко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський); теорія національно-патріотичного становлення особистості підлітка (Г. Бойко, М. Боришевський, Т. Дем'янюк, І. Мартинюк, В. Оржеховська, В. Рибалка, К. Чорна); теоретичні дослідження сутності національного виховання (О. Вишневський, П. Ігнатенко, П. Кононенко, В. Кузь, Ю. Руденко); дослідження вітчизняними науковцями та педагогами технологій педагогічного процесу в позашкільному навчальному закладі (В. Вербицький, Л. Ковбасенко, В. Мачуський, І. Мельникова, Р. Науменко, Г. Пустовіт, Т. Сущенко); положення державних законів про позашкільну освіту та виховання.

Мета досвіду полягає у створенні ефективної системи навчально-виховної роботи в контексті національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в процесі відродження культурної та духовної спадщини українського народу.

Мета ураховує соціальну потребу у створенні ефективного освітньо-мистецького простору, спрямованого на створення організаційно-технологічних, психолого-педагогічних умов для виховання національно свідомої особистості в процесі навчально-творчої діяльності в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва.

Для її реалізації важливим є визначення змісту, форм і методів навчально-виховної роботи позашкільного навчального закладу, що забезпечують формування духовних і моральних цінностей вихованців у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва.

Розроблення та практичне використання організаційно-методичної моделі національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді з пріоритетом впливу на емоційну сферу особистості в процесі освітньо-виховної, навчально-творчої діяльності в гуртках декоративно-

ужиткового мистецтва забезпечує збагачення внутрішнього світу, духовне становлення, формування національного світогляду вихованців.

Охтирський міський центр позашкільної освіти – Мала академія наук є комплексним позашкільним навчальним закладом, що організовує навчально-творчу діяльність дітей та учнівської молоді за 6 напрямками. У закладі навчається 1526 вихованців. Навчально-виховний процес забезпечують 49 педагогів.

Важливим завданням національно-патріотичного виховання на сучасному етапі педагогічний колектив закладу вважає формування у вихованців закладу національно-патріотичних цінностей у процесі їх залучення до більш детального ознайомлення із соціальним досвідом, багатомірною духовною культурою народу, його національною ментальністю, що сприятиме формуванню особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну і трудову культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів. Педагогічним колективом закладу створено психолого-педагогічні умови для розвитку в дітей та учнівської молоді національних світоглядних позицій, формування вихованців як національно свідомих громадян.

Організація роботи з проблеми національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді педагогічним колективом закладу розглядається як цілеспрямований процес організації і стимулювання активно-творчої діяльності підлітків, оволодіння ними знаннями про культурно-історичний досвід українського народу, формування в них ціннісного ставлення до українського народу, його духовних надбань у процесі навчально-виховної та пізнавально-творчої діяльності в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва.

Процес національно-патріотичного виховання організовується на основі особистісно орієнтованого підходу до навчальної діяльності дітей та учнівської молоді, що передбачає створення умов для виникнення потреби в ознайомленні, вивченні, формуванні практичних умінь і навичок у вихованців гуртків «Український сувенір», «Гончарство», «Народна творчість», «Писанкарство»; організація роботи із залученням народних майстрів для збагачення змісту національно-патріотичного виховання; самостійну практичну роботу вихованців у формі комунікативної взаємодії для формування умінь і навичок розв'язання творчих завдань у процесі створення художніх виробів з використання знань про різні види мистецтва, народну етику; участь у конкурсах, фестивалях, що сприяє визначенню результатів роботи з національно-патріотичного виховання, самореалізації та самовизначення вихованців.

Процес національно-патріотичного виховання в закладі відбувається відповідно до розробленої організаційно-методичної моделі, метою якої є спрямування навчально-виховної роботи з національно-патріотичного виховання у процесі відродження культурної та духовної спадщини українського народу.

Діяльність педагогічного колективу щодо національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді забезпечує створення умов для формування етнокультури вихованців гуртків та творчих об'єднань закладу.

Зміст є різноплановим: ознайомлення з духовними витоками народного мистецтва, його зв'язків із природою, побутом, фольклором; забезпечення експедиційної, дослідницько-пошукової діяльності; розроблення і реалізація проектів.

Значний внесок у формування національно свідомої особистості вносять гуртки та творчі об'єднання художньо-естетичного напрямку «Український сувенір», «Гончарство», «Народна творчість», «Писанкарство».

Особливостями організації їх навчально-виховної та розвивальної роботи в закладі є організація навчально-виховного процесу з урахуванням здобутків національної культури (створення авторських педагогічних систем, співпраця з родинами вихованців, використання короткострокових навчальних програм народознавчого характеру, співпраця з творчими спілками, майстрами народних ремесел) та організація дозвілєвої діяльності, що сприяє формуванню національно свідомої особистості (творчі зустрічі з народними майстрами, умільцями, фольклорно-етнографічні експедиції).

Зміст навчально-виховної, розвивальної, дозвілєвої діяльності вихованців відповідає основним завданням навчально-виховного процесу в гуртках, формує морально-духовну життєву компетенцію особистості, забезпечує самореалізацію в позашкільному просторі.

Розвиток особистості забезпечується суб'єкт-суб'єктною діяльністю, спрямованою на гуманізацію та демократизацію відносин в системі «керівник гуртка – вихованець» за умов спільної інтелектуально-творчої діяльності членів гуртка, створення мотивації до самовдосконалення кожного гуртківця, пробудження творчого натхнення, мобілізації особистого потенціалу на основі успіху в спілкуванні.

У гуртках декоративно-ужиткового мистецтва закладу вдало організовується робота із залучення дітей та учнівської молоді до вивчення історико-культурних цінностей українського народу, формування мистецької компетентності (опанування художніми вміннями та навичками; використання їх у практичній діяльності під час занять різними видами мистецтва, формування навичок художньої самоосвіти та самовиховання).

Для досягнення поставленої мети педагогічний колектив будує свою роботу відповідно до розробленої організаційно-методичної моделі, зорієнтованої на формування національно-патріотичних цінностей вихованців під час спільної діяльності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу з урахуванням форм і методів навчально-виховної роботи за патріотичним напрямом. Така діяльність передбачає використання масових (виставки робіт, фестивалі, конкурси), групових (проекти, творчі завдання), індивідуальних (індивідуальні творчі проекти, підготовка до участі в заходах різних організаційних рівнів) форм роботи, виховує національно свідому особистість з притаманними їй патріотичними якостями.

Групові форми роботи згуртовують вихованців, розвивають у них почуття колективізму, навчають досягати мету спільної творчої діяльності – оволодіння вміннями і навичками різноманітних технік вишивки, технікою української писанки (крапанки, дряпанки, мальованки), художнього розпису, ткацтва, кераміки, килимарства, в'язання, лозоплетіння тощо.

Для стимулювання творчої активності дітей та учнівської молоді педагоги гуртків «Українська народна іграшка», «Виготовлення сувенірів та іграшок», «Народна творчість», «Писанкарство», «Бісероплетіння», «Український сувенір», «Моделювання та конструювання одягу», «Гончарство» спрямовують діяльність вихованців на планування та конкретизацію завдання їхньої пізнавально-творчої діяльності; забезпечують оволодіння вміннями та навичками самоорганізації, саморегулювання; самоаналізу результатів діяльності.

Значна увага педагогічного колективу приділяється підготовці до конкурсів, виставок, фестивалів, творчих звітів тощо. Використання форм, методів, прийомів індивідуальної роботи сприяє визначенню теми, етапів творчої роботи, підбір матеріалів для виготовлення та декорування художнього виробу; забезпечує більш ефективне оволодіння вихованцями практичними вміннями та навичками створення виробу; надає можливість педагогу своєчасно виявити й виправити помилки для створення художнього виробу на більш високому рівні.

Ефективним засобом національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, що використовується в гуртках декоративно-ужиткового профілю закладу, є майстер-класи керівників гуртків – одна із форм обміну досвідом творчої діяльності, відродження та популяризації народного мистецтва, поєднання активних форм навчання з використанням сучасних інформаційних технологій, індивідуальної роботи, набуття та закріплення практичних знань і навичок.

Важливою складовою навчально-творчої діяльності стали спільні майстер-класи для дітей і їхніх батьків. Виконуючи творчі завдання разом зі своїми батьками, вихованці відчують важливість справи, намагаються працювати якнайкраще. Вихованці на таких майстер-класах почуваються впевнено та комфортно.

Кожен майстер-клас із декоративно-ужиткової творчості, що проводиться в гуртку чи творчому об'єднанні закладу, є наступним етапом оволодіння майстерністю у виготовленні виробів мистецтва; залучення до збереження й примноження національно-культурної спадщини українського народу.

Потреба у майстер-класах як творчих майстернях у системі роботи творчих об'єднань закладу зумовлена необхідністю забезпечення більш тісної співпраці педагогів з батьками вихованців, їх залучення до активної участі в навчально-виховній діяльності. Така форма навчально-виховної роботи забезпечує розуміння батьками складності обраних дітьми видів навчально-творчої діяльності й демонструє батькам творчі можливості їхніх дітей. Крім того, проведення творчих майстерень сприяє формуванню нових сімейних традицій – сімейних творчих вечорів, сімейних творчих справ тощо.

У системі роботи закладу стали традиційними творчі майстерні «Осінь палітра», «Падав сніг на поріг», «Осінні фантазії», «Зимова казка в оселі», «Виготовлення листівок», «Різдвяна світлиця», «Збережемо первоцвіти», «А я писаночку розмалую», «Тисяча і одна ідея», «Виготовлення квітів з паперу», «Я вінок український плету», «Прикраси для оселі на новорічні свята» та «Виготовлення новорічних прикрас».

Найкращі умови для розвитку особистості створюються в процесі поєднання родинних і загальнонаціональних, регіональних традицій, звичаїв, і обрядів, що підтримуються насамперед батьками. Це спонукало педагогів закладу до створення родинного клубу, у якому батьки є активними учасниками творчих майстерень і майстер-класів, співорганізаторами свят і тематичних вечорів. Такий підхід до навчально-творчої діяльності забезпечує зв'язок між поколіннями.

Складовими системи співпраці з батьками закладу є не лише проведення батьківських зборів, індивідуальних бесід з батьками вихованців, а й організаційно-масові заходи, що є спільними для вихованців і їхніх батьків: майстер-класів, відкритих і підсумкових занять; конкурсно-розважальних заходів, днів здоров'я, родинних свят за народним календарем тощо. Батьки є активними учасниками родинних свят, творчих майстерень, тематичних виховних заходів і виставок, відкритих занять з національно-патріотичної тематики «Пригоди писаночки», «Ляльку мотанку мотаю, в давнину я поринаю», свято «Масляна», «Лялька-мотанка – берегиня роду».

З метою збагачення знань вихованців і їхніх батьків про народні промисли, традиції, культурну спадщину українського народу, знань сучасних напрямків рукоділля працює творча майстерня «Креатив», де педагоги проводять цікаві майстер-класи з різних технік: тістопластика «Солоний

пряник»; декупаж «Декорування дощечки»; народна іграшка «Лялька мотанка»; вироби з природного матеріалу «Оберіг – символ домашнього затишку».

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є такі організаційні форми роботи, як «Тиждень для батьків», родинні клуби, виставки творчих здобутків вихованців і їхніх батьків. У рамках тижня методист закладу та керівники гуртків висвітлюють проблеми виховання дітей та учнівської молоді, ознайомлюють із сучасними запитами і потребами вихованців, їхніх батьків, формами їх реалізації.

Педагогічним колективом закладу перспективними методами навчально-виховної роботи з проблеми національно-патріотичного виховання визначено метод проектів, що створює умови для творчої самореалізації дитини, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. У процесі розроблення й реалізації проектів вихованці досягають високих результатів у навчально-творчій діяльності лише за умови повторення за визначеною системою навчання, інших дій як засобів формування практичних умінь і навичок.

Педагоги та вихованці гуртків закладу беруть участь в обласному освітньому проекті «Рідна Сумщина», обласній експедиції учнівської молоді «Народні ремесла і промисли рідного краю», обласному соціально-освітньому проекті «Дійти до кожного, зацікавити всіх», у благодійному проекті «Поділись теплом і знаннями» (спільно з міським центром реабілітації дітей-інвалідів), освітньо-соціальному проекті «Батарейку заводу, природі свободу» (спільно з Гетьманським Національним природним парком). Високою ефективністю визначаються проекти «Рідна Сумщина», «Із бабусиної скрині», «Поділись теплом і знаннями».

Вихованці творчого об'єднання «Гончарство» є переможцями обласної експедиції учнівської молоді «Народні ремесла і промисли рідного краю». У рамках обласного освітнього проекту «З бабусиної скриньки» вихованці зразкового творчого об'єднання «Вишивка» презентували колекцію одягу та предметів побуту Охтирщини, що були зібрані або відтворені за стародавніми зразками.

Робота над проектами «Рідна Сумщина», «Народні ремесла і промисли рідного краю», «Із бабусиної скриньки» сприяє становленню в гуртківців досвіду не лише самостійного пошуку нових знань, а й їх використання у творчій діяльності, формуванню нових пізнавальних цінностей і практичних навичок.

Реалізація мети навчально-виховної та розвивальної роботи забезпечується шляхом виконання навчальних програм, зміст яких розроблений з урахуванням виховних масових заходів мистецтвознавчого, народознавчого спрямування. Колективна творча співпраця педагогів і вихованців закладу прослідковується у змісті роботи гуртків «Українська народна іграшка», «Виготовлення сувенірів та іграшок», «Народна творчість», «Писанкарство», «Бісероплетіння», «Український сувенір», «Моделювання та конструювання одягу», «Гончарство».

Ураховуючи важливість декоративно-ужиткового мистецтва як ефективного засобу виховання, велике значення педагогами закладу надається оформленню навчальних кабінетів і майстерень. Профільні експозиції творчих доробків педагогів, вихованців і членів їхніх сімей є ефективним засобом національно-патріотичного виховання. Завдяки спільній діяльності дітей, батьків, педагогів у кабінетах, де проходять заняття, оформлені українські куточки – відтворення українського побуту. У їх експозиціях є і старовинні рушники, і глиняний посуд, і писанки, і національне вбрання, і багато інших речей старовини. Неповторна атмосфера такого оточення спонукає вихованців до роздумів, пробуджує в них інтерес до більш глибокого пізнання історії, звичаїв і традицій українського народу.

Педагоги організовують заочні зустрічі з митцями Охтирщини «Пісня і поезія – великі дві сили», ігрові програми «Кордони запорізьких козаків», усні журнали «Народові віддам своє життя» до Дня народження Т.Г.Шевченка тощо.

Педагогічно керована пізнавально-творча, дозвілєво-оздоровча діяльність є важливим засобом формування національно свідомої особистості, її творчого розвитку, соціалізації, духовного збагачення, розширення кругозору. Тому важливою складовою роботи педагогічного колективу закладу є проведення походів, екскурсій, змагань, вікторин, виставок, конкурсів, майстер-класів, пізнавально-розважальних програм та інших заходів. Щорічно вихованці та керівники гуртків декоративно-ужиткового мистецтва беруть участь у виставках, присвячених святкуванню Дня м. Охтирка.

Щирість почуттів і переживань, любов до рідного краю, гордість за український народ жителі міста можуть відчувати у презентованих під час тематичних виставок роботах вихованців закладу «Земля наша щедра, родюча, багата...», «Квітковий вернісаж», «І краю кращого немає, ніж наша рідна сторона», «Подорожуємо з Живчиком», «Моя вишиванка».

Створені й підтримувані віками традиції доповнюються наступними поколіннями. Тому надзвичайно важливим завданням педагогів закладу є вивчення, відтворення та збереження народної творчості, а особливо мистецтва рідного краю – вишивки, кераміки, соломоплетіння, ткацтва тощо. Їх специфіка й особливості базуються на засвоєнні історичних, соціальних, економічних, духовних, культурних, родинних традицій населення Слобожанщини.

Належне місце в системі роботи закладу з національно-патріотичного виховання посідає дослідницько-пошукова робота. З метою вивчення досвіду народних майстрів Охтирщини керівники та вихованці гуртків організовують роботу експедицій рідним краєм, завданнями яких є творчі зустрічі з майстринями, спільні виставки; збір етнографічного матеріалу з вишивки, гончарства, виготовлення народної іграшки. Матеріали дослідницько-пошукових роботи використовуються як на заняттях гуртків, так і для участі в обласному краєзнавчому квесті «Намисто Слобожанщини», обласній експедиції учнівської молоді «Народні ремесла і промисли рідного краю»; обласних конкурсах «Мамина вишиванка», «Чарівні барви Сумщини», «Веселка творчості»; Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України.

Етнологія, етнографія, мистецтвознавство – напрями роботи гуртків МАН. Дослідження звичаїв і традицій, фольклору, предметів побутової культури, народного вжитку, промислів, ремесел є актуальним у зв'язку з підвищенням інтересу вихованців гуртків, наукових секцій МАН до минулого рідного краю, народної духовної та матеріальної культури. Юні науковці тісно співпрацюють з гуртками декоративно-ужиткового профілю закладу, беруть участь у Всеукраїнській краєзнавчій експедиції «Моя Батьківщина – Україна» за напрямом «Історія міст і сіл України».

Вихованці наукових гуртків МАН беруть участь у спільному довготривалому проєкті з Охтирським краєзнавчим музеєм «Етнографічна експедиція». Дітьми та батьками зібрано й поповнено експозицію та фонди Охтирського краєзнавчого музею предметами народного побуту.

Тематика дослідницьких робіт з етнології досить широка. Юні науковці розпочали роботу й успішно працюють за темами: «Промисли та ремесла на Охтирщині», «О.Твердохлібов та гончарний промисел Охтирського повіту в кінці XIX на початку XX століття», «Вітряки та млини Слобожанщини». «Розвиток ткацтва на Охтирщині», «Житло українців в кінці XIX на початку XX століття», «Розвиток ткацтва на Охтирщині», «Митці живопису Охтирщини» тощо.

Науково-дослідницька робота за темою: «О.Твердохлібов і гончарний промисел Охтирського повіту в кінці XIX на початку XX століття» сприяла збору й систематизації гончарних виробів Охтирщини, поповнення якої планується й у подальшому.

Юні науковці не лише здійснюють роботу з документами в експозиції Охтирського краєзнавчого музею, архівними матеріалами, а й організовують зустрічі з майстрами декоративно-ужиткового мистецтва міста та району.

Вихованці гуртків початкового навчального рівня працюють за темою: «Народний одяг рідного краю». У основу роботи покладений опис традиційного народного вбрання охтирчан, що зберігається в Охтирському краєзнавчому музеї, опис вбрання земляків за світлинами XIX–XX століть.

Результати дослідження вихованців дослідницько-експериментального напрямку висвітлюються в засобах масової інформації.

Найбільш поширені в Україні види декоративно-ужиткового мистецтва, які є посильними для дітей і не вимагають надто складного обладнання, – вишивка, писанкарство, керамічна іграшка. З метою збереження зразків народного мистецтва вихованці зразкового гуртка «Вишивка» разом із педагогом і батьками проводять етнографічні експедиції селами Охтирщини. Зібраний матеріал використовується як на заняттях гуртків, так і під час обласних заходів «Мамина вишиванка», «Із бабусиної скрині», «Веселка творчості», «Чарівні барви Сумщини», «Ремесла та промисли рідного краю», «Країна юних майстрів».

Писанкарство – надзвичайно цікавий вид народного ремесла, у якому яскраво відображене життя народу – його історія, звичаї, вірування, естетичні уявлення, поетичне бачення. На сьогодні писанкарство збереглося і розвивається завдяки охтирським майстрам старшого покоління. Їх оригінальний орнамент писанок не лише чарує своєю вишуканістю, мініатюрністю, гармонією кольорів, а й несе прадавні символи світорозуміння і природи, єднає з традицією минулого. Для більш глибокого оволодіння мистецтвом писанки в гуртку «Писанкарство» використовуються нестандартні методи та прийоми проведення занять, під час яких визначаються сучасні проблеми писанкарства, як засобу відродження нації, її національної ідеї.

Виготовлення традиційної української керамічної іграшки – інший вид декоративно-ужиткового мистецтва. Глиняні забавки в гончарних осередках Охтирщини виробляли переважно жінки і діти гончарів для власних потреб. На заняттях гуртків «Гончарство», «Ліпка», «Український сувенір», «Народна творчість», «Українська народна іграшка» вихованці вивчають його різні техніки, відроджують це мистецтво.

На заняттях гуртків декоративно-ужиткового мистецтва, працюючи з різноманітним матеріалом, крок за кроком засвоюють вихованці здобутки минулого, набувають практичного досвіду, збагачують свою душу й серце позитивними емоціями. Сучасні вироби, що створюють власноруч вихованці гуртків, є стилізованими, переосмисленими копіями, імітацією давніх предметів побуту, речей, які нас оточують. Вони об'єднують воедино рідні й вічні символи українського народу, національні й родинні святині. Виготовляючи вироби, вихованці, окрім ознайомлення та засвоєння спадщини нашого народу, набувають трудових навичок і отримують моральне задоволення, естетичну насолоду

Таким чином, відродження культурної та духовної спадщини ґрунтується на формуванні в дітей та учнівської молоді національної свідомості, набутті молодим поколінням соціального досвіду, успадкуванні духовних надбань українського народу.

У діяльності закладу використовуються інноваційні психолого-педагогічні технології, що забезпечують створення умов для виховання підростаючого покоління; вивчення, збереження та популяризації українських народних традицій декоративно-ужиткового мистецтва; розвитку творчих здібностей дітей та учнівської молоді, виховання національно свідомої особистості.

Для розв'язання зазначеного завдання педагоги закладу тісно співпрацюють із загальноосвітніми та дошкільними навчальними закладами (надання методичних рекомендацій щодо участі в конкурсах, проведення відкритих уроків, занять, семінарів, майстер-класів, екскурсій, виховних, масових заходів, ігрових програм); бібліотеками (виставки, майстер-класи, родинні заходи, зустрічі з народними умільцями); міським краєзнавчим музеєм (виставки, екскурсії), районним Будинком культури, міським Центром дозвілля та культури «Кнежа», Гетьманським Національним природним парком (пізнавально-розвивальні, виховні заходи, майстер-класи, участь у освітньо-соціальному проекті спільно з Гетьманським Національним природним парком «Батарейка заводу, природі свободу»), міським центром соціальної реабілітації для дітей-інвалідів (майстер-класи, проект «Поділись теплом і знаннями»), Сумським територіальним відділенням МАН України (надання консультаційної та практичної допомоги науковим гурткам історичного та етнологічного профілю).

Педагогічний колектив зберігає та примножує свої кращі здобутки: багатопрофільність, право вибору дитиною виду діяльності, навчальної програми, особливі взаємини між педагогом і дитиною на основі співробітництва і співтворчості, можливість допрофесійної підготовки, соціального захисту й оздоровлення.

З метою пошуку нових форм роботи з обдарованою молоддю, набуття нових знань, створення умов для розвитку творчих здібностей кращі вихованці щорічно здобувають додаткову освіту, навчаючись в обласних школах народних ремесел, флористики та фітодизайну.

Вихованці закладу є постійними учасниками та переможцями міських, обласних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів («Людина і ліс», «Прикраси для ялинки», «Юні художники», «Моє рідне місто», «Подорожуємо із Живчиком», «Моя вишиванка», «Український сувенір», «Зелена планета», «Я люблю свій рідний край», «Український сувенір», «Україна очима дітей», «Краса та розум України», «Неофіти», «Доля дітей у роки Другої світової війни», «Дружать діти на планеті» тощо).

Не менш результативним є досягнення і педагогічних працівників напряму. Керівники гуртків є переможцями обласного конкурсу педагогічної майстерності «Творча особистість року», обласного конкурсу на кращий матеріал з дослідження регіонального костюма «Слобожанська берегиня», обласного фестивалю мистецтв «Перлини нашої душі». За збереження традицій українського народного мистецтва керівники гуртків нагороджуються грамотами управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації.

У 2012 році гурток «Вишивка» підтвердив звання «Зразковий колектив». Педагог Л.В.Бабак має звання «керівник гуртка-методист».

У закладі здійснюється реалізація соціального проекту «Поділись теплом і знаннями» з метою залучення дітей з вадами фізичного розвитку до декоративно-ужиткової та технічної творчості. Також вихованці включилися в роботу за освітньо-соціальним проектом спільно з Гетьманським Національним природним парком «Батарейка заводу, природі свободу».

Про свої творчі доробки педагоги дискутують під час засідань творчих груп «Творчість пробуджує талант», «Шляхом досконалості», «Світ захоплень». Своїм досвідом педагоги діляться на сторінках газет «Освітнянські обрії», «Город А», «Роксолана», «Лідер», «Сумщина», «Істина нова», по місцевому радіо, на ТРК ТВК «Пульсар», на сайтах міського відділу освіти Охтирської міської ради.

Отже, досвід роботи педагогічного колективу Охтирського міського центру позашкільної освіти – Мала академія наук дає підстави для твердження про те, що створення системи з національно-патріотичного виховання в процесі відродження культурної та духовної спадщини українського народу забезпечує формування національно свідомого громадянина, розвитку в підлітків національних світоглядних позицій і патріотизму. Гуртки декоративно-ужиткового профілю з їх особливостями навчально-виховного процесу є осередками формування національно свідомої особистості; духовного, морального, інтелектуального розвитку підростаючого покоління.

Педагогічним колективом визначені основні напрями подальшої роботи Охтирського міського центру позашкільної освіти – Мала академія наук: підвищення ефективності навчально-виховного процесу в гуртках і творчих учнівських об'єднаннях шляхом використання інноваційних форм і методів навчання і виховання дітей та учнівської молоді; підвищення професійного рівня педагогів у процесі залучення їх до участі в методико-педагогічних заходах різних організаційних рівнів, майстер-класах, виставковій і конкурсній діяльності, курсів підвищення кваліфікації; удосконалення системи організації роботи з родинної творчої діяльності, проведення майстер-класів; узагальнення кращого досвіду педагогів закладу.

Декоративно-ужиткове мистецтво набуває першочергової значущості в процесі національно-патріотичного виховання особистості. Завдяки своїй багатогранності воно плідно розвиває емоційно-чуттєву сферу, поглиблює знання про народну творчість, залучає до пізнання загальнолюдських цінностей, є засобом національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах позашкільного навчального закладу.

II. МАТЕРІАЛИ УЧАСНИКІВ МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ КОНКУРСІВ

Анотація досвіду роботи
керівника народного фольклорно-вокального колективу
«Джерельце Путивльського районного центру позашкільної роботи

ЧЕРВЯЦОВОЇ ОЛЕНИ ТИМОФІЇВНИ

Тема: *«Патріотичне виховання в системі навчально-творчої діяльності фольклорного гуртка в позашкільному навчальному закладі».*

Провідна ідея досвіду визначається метою і завданнями діяльності гуртка: упровадження інноваційних педагогічних технологій для удосконалення системи навчально-виховної, пізнавально-творчої роботи в гуртку, формування соціально активної особистості в процесі навчально-творчої діяльності за фольклорним напрямом, створення умов для самореалізації та професійного самовизначення вихованців гуртка.

Актуальність досвіду визначається соціальною потребою створення ефективної системи навчально-виховної роботи в позашкільному навчальному закладі, що забезпечує створення умов для формування гармонійно розвиненої, соціально активної й національно свідомої особистості, яка наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Розв'язання зазначеної проблеми забезпечується впровадженням у роботу гуртка педагогічних технологій, що передбачають використання пізнавально-навчальної та соціально вмотивованої роботи для формування особистості, діяльність якої спрямована на етнокультурне відродження представників іншого етносу, пізнання його історії, традицій, звичаїв, мови, культури.

Зазначене вище дало підстави для створення системи навчально-виховної роботи в гуртку, спрямованої на реалізацію національної ідеї – вироблення у вихованців активної життєвої позиції, їх становлення як громадян України незалежно від етнічної приналежності. Тому за своїми формами й методами діяльність гуртка спирається на народні традиції, сучасні надбання психології і педагогіки.

Науково-методичне значення досвіду полягає у визначенні шляхів удосконалення форм і методів навчально-виховної роботи, що забезпечують досягнення високих результатів вихованців у навчально-творчій та патріотично спрямованій діяльності у сфері вільного від навчання часу.

Тип досвіду визначається як комбінаторний, що поєднує оригінальний підхід до використання традиційних та інноваційних форм, методів і прийомів навчально-виховної роботи з вихованцями гуртка позашкільного навчального закладу для забезпечення підвищення рівня навчальної, пізнавальної та виховної роботи.

Репрезентативність матеріалів досвіду. Період підготовки конкурсних матеріалів (узагальнення, оформлення, друк): жовтень 2014 року – лютий 2015 року. Вид матеріалу: конкурсне портфоліо.

Значущість досвіду. Представлені матеріали з досвіду роботи керівника гуртка можуть бути використані в роботі керівників гуртків художньо-естетичного напрямку, культорганизаторів позашкільних закладів, класних керівників, педагогів-організаторів загальноосвітніх шкіл.

Поширення досвіду. Потягом 2012–2015 р. р. матеріали досвіду роботи були висвітлені під час проведення семінарів для керівників гурткової роботи, педагогів-організаторів загальноосвітніх шкіл м.

Путивль та Путивльського району, під час засідань обласного методичного об'єднання керівників гуртків художньо-естетичного напрямку. Досвід роботи рекомендований районним методичним кабінетом для використання в роботі педагогам загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів для організації роботи з ознайомлення та більш детального вивчення історії, традицій, звичаїв, культури рідного краю; розв'язання завдань патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

У наш час суспільство особливо зацікавлене в ефективності освітньо-соціальних систем, що забезпечують організацію навчально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, сприяють їхньому особистісному розвитку та соціалізації. Підвищеної соціальної значимості набула позашкільна освіта як невід’ємна складова освітньої галузі України, ефективність якої залежить від упровадження науково-методичних й організаційно-педагогічних інновацій, що відповідають запитам і потребам суспільства щодо виховання дітей та учнівської молоді.

Сучасні умови потребують нових підходів до навчання і виховання підростаючого покоління, утвердження нової гуманістичної парадигми, що передбачає посилення культурологічної спрямованості та переорієнтації на формування духовності, ціннісних орієнтацій особистості, її творчий розвиток. Реалізація культуроутворювальної функції освіти передбачає цілеспрямоване використання надбань національної культури в навчанні і вихованні дітей та учнівської молоді. Реалізація виховних цілей, завдань мають забезпечувати розв’язання проблем формування соціально активної й національно свідомої особистості з глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними цінностями в позашкільному навчальному просторі. У Законі «Про освіту» зазначено, що освіта в Україні повинна здійснюватися з урахуванням національних традицій і звичаїв, історичних, культурних цінностей України.

Аналіз наукових праць О. Биковської, В. Вербицького, Л. Даниленко, Л. Ковбасенко, Л. Павлової, О. Пометун, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко та ін. дає підстави стверджувати, що роботи позашкільних навчальних закладів є важливою в контексті формування гармонійно розвиненої творчої особистості, з високими духовними ідеалами та патріотичною свідомістю.

Досвід роботи з організації навчально-виховної та соціокультурної діяльності вихованців фольклорного гуртка в позашкільному навчальному закладі дає підстави стверджувати, що система роботи з вивчення, збереження та розвитку пісенних, історичних традицій українського народу забезпечує патріотичне виховання підростаючого покоління на основі народних звичаїв, традицій та обрядів. У зв’язку з цим провідною в практичній діяльності було визначено проблему «Патріотичне виховання в системі навчально-творчої діяльності фольклорного гуртка в позашкільному навчальному закладі».

Значущість досвіду з означеної проблеми полягає в розробленні системи навчально-виховної роботи з формування соціальної активної, відповідальної, духовно багатой особистості, яка виявляє повагу до культурного та історичного минулого українського народу; створенні умов для забезпечення самовизначення та самореалізації вихованців у процесі навчально-творчої діяльності в позашкільному соціумі.

Зазначене сприяло визначенню мети діяльності гуртка – реалізація права дітей та учнівської молоді на здобуття якісної позашкільної освіти відповідно до їхніх здібностей, обдарувань, уподобань та інтересів; розвиток творчих здібностей, виховання та соціалізація особистості в процесі практичної навчально-творчої діяльності у сфері вільного часу.

Основними завданнями діяльності гуртка є:

- *навчально-виховні* – формування теоретичної, практичної, творчої і соціальної компетентностей особистості в процесі навчально-творчої діяльності за обраним напрямом позашкільної освіти;
- *соціально-педагогічні* – організація навчально-творчої діяльності вихованців у позашкільному освітньо-виховному соціумі відповідно до вимог, запитів і потреб суспільства.

Відповідно до зазначеного соціально-педагогічна місія гуртка полягає у формуванні системи навчально-виховної роботи з вихованцями за умови ефективної взаємодії всіх суб’єктів позашкільного соціуму, спрямованої на досягнення мети діяльності гуртка. Реалізація такої місії можлива за умови організації його роботи з урахуванням таких принципів, як:

- *національної* спрямованості виховання – формування у вихованців національної самосвідомості, любові до свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність;
- *культуровідповідності* – формування базової культури вихованців на морально-етичному досвіді людства, що є основою особистісного розвитку;
- *гуманізації* – зосередження уваги на дитині як вищій цінності, урахування вікових й індивідуальних особливостей, задоволення базових потреб дитини, стимулювання свідомого ставлення до своєї діяльності;
- *суб’єкт-суб’єктної* взаємодії – забезпечення партнерства в навчально-виховному процесі в гуртку;
- *цілісності* – виховання організовується як системний педагогічний процес, що забезпечує наступність напрямів та етапів діяльності;
- *акмеологічний* – здійснення виховного процесу з урахуванням морально-духовних досягнень і потенційних можливостей вихованця, створення умов для досягнення життєвого успіху, розвитку індивідуальних здібностей;

- *особистісноорієнтації* – культивування педагогом почуття самооцінки вихованця, упевненості у собі, визнання його права на вільний розвиток і реалізацію своїх здібностей;
- *життєвої творчої самодіяльності* – становлення особистості як творця свого життя, який здатен нести відповідальність за прийняті рішення, активно діяти, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни;
- *полікультурності* – інтегрування української культури в європейський та світовий простір, формування у вихованців відкритості, толерантного ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, здатності диференціювати спільне та відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну частину загальнолюдської.
- *технологізації* – науково-обґрунтовані дії педагога у виховному процесі та відповідно організовані ним дії вихованців, підпорядковані досягненню соціально спроектованої системи виховних цілей.

Ураховуючи досвід роботи, потреби і запити щодо організації навчально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді у сфері вільного часу, педагогом сформовано соціально-педагогічну модель гуртка. У її основі – фольклорна спрямованість навчально-творчої діяльності вихованців. Орієнтація системи роботи на удосконалення освітньо-виховного потенціалу, упровадження компетентнісного і особистісно орієнтованого підходів сприяли формуванню *сучасної соціально-педагогічної моделі фольклорного гуртка*, діяльність якого організована відповідно до сучасних науково-методичних і психологічних вимог, розвитку комунікаційно-інформаційних технологій. Розроблення сучасної соціально-педагогічної моделі гуртка сприяло систематизації роботи з патріотичного виховання як складової навчально-виховної діяльності вихованців.

Спрямованість роботи на розвиток творчих здібностей вихованців зумовлює постійне розширення позашкільного навчально-виховного простору, важливого для їхньої навчально-творчої та комунікаційної діяльності, формування стійкої внутрішньої мотивації до практичної профільної діяльності, розширення соціального досвіду, формування позитивної «Я – концепції» особистості. Це потребує постійного *вдосконалення створених соціально-педагогічних умов в гуртку* як цілісної й відкритої соціально-педагогічної системи, спрямованої на самореалізацію вихованців, сприяння їхньому професійному самовизначенню та соціалізації.

Функціональність соціально-педагогічної моделі гуртка забезпечує розширення освітньо-виховного простору завдяки співпраці з Путивльським вищим педагогічним коледжем ім. С. В. Руднєва, Путивльською районною бібліотекою, закладами культури Путивльського району, Сумським територіальним відділенням МАН України, що дає можливість здійснювати методично-організаційне забезпечення пошуково-дослідницької роботи та презентувати її результати під час участі в науково-практичних конференціях, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України, мистецьких заходах, тематичних пленерах, творчих зустрічах, передачах обласних телерадіокомпаній.

Урахування *організаційно-технологічних особливостей занять фольклорного гуртка*, що полягають у їх практичній спрямованості (використання знань про народну пісенну творчість рідного краю, його пісенно-обрядову спадщину під час підготовки й участі в фестивалях, конкурсах, інших заходах різних організаційних рівнів тощо), забезпечується в оптимальному чергуванні групових та індивідуальних форм роботи. Такий підхід сприяє не лише удосконаленню організаційних форм роботи в гуртку, а й викликає емоційний і естетичний відгук у вихованців гуртка, змушує замислитись над духовними цінностями народної пісенної спадщини і прийти до висновку про її необхідність духовного самовдосконалення.

Навчально-виховний потенціал профільних форм роботи визначається застосуванням сучасних загальнопедагогічних методик, а саме: особистісно-орієнтованого виховання (авт. І. Д. Бех), розвитку особистості (авт. Є. О. Помиткін та інноваційних технологій (інтерактивного навчання, тренінгових, розвивальних, інформаційно-комунікаційних тощо), а також методик і технологій, розроблених педагогами Сумського ОЦПО та РТМ, (*освітньо-виховна методика «Розвиток творчих здібностей учнівської молоді у процесі дослідницької діяльності у позашкільному освітньо-виховному просторі»*, «Загальна педтехнологія роботи гуртків та інших творчих об'єднань у ПНЗ»).

Для формування вокальної майстерності вихованців педагогом визначені найбільш важливі організаційно-технологічні етапи навчально-творчої діяльності в гуртку:

- мотиваційно-стимулюючий (бесіди, ознайомлення зі зразками еталонного звучання співацьких голосів; перегляд відеоматеріалів виступів виконавців; відвідування концертів);
- вокально-технічний (розвиток музичних і вокальних навичок вихованців);
- оцінювально-аналітичний (аналіз виконання пісень, активне сприймання показу та зауважень педагога, самоконтроль внутрішніх відчуттів під час співу тощо);
- художньо-виконавський (оволодіння емоційно-виразними засобами передачі художнього змісту вокального твору, накопичення виконавського досвіду, володіння сценічною культурою, формування позитивної психологічної установки на вокальне виконавство).

Досвід роботи педагогічної і вокальної діяльності сприяв створенню системи роботи в гуртку, що забезпечує не лише виявлення та розвиток вокальних даних вихованців, а й виховання у них любові до народної пісні, розвиток пошуково-дослідницьких здібностей.

Важливим засобом формування у вихованців естетичної культури, художніх смаків, національної свідомості є пошуково-дослідницька діяльність з вивчення пісенної спадщини українського народу як джерела формування почуттів людської гідності, що сприяє збереженню, популяризації народної пісні. Збирання та вивчення фольклору – ефективний спосіб ознайомлення історією, побутом, обрядами та звичаями українців; глибокого пізнання життя та передачі музичного досвіду від одного покоління до іншого.

Тому в процесі навчально-творчої діяльності в гуртку особлива увага приділяється пошуково-дослідницькій роботі, метою якої є виявлення та вивчення пісенної спадщини автохтонного населення – субетносу горюнів – на території Путивльського району Сумщини. Їхні календарні, весільні, ліричні пісні неможливо порівняти з якимось іншим співом – у наспівах щонайменше п'ятиголосся й усі вони протяжні. У них – щось недомовлене, таємниче і навіть містичне. Для цього досить послухати «Ой, у лесе на юросе соловей щебетал», «Кокушка наша кустовата», «Ти дівчина незамужная».

Виховання дітей та учнівської молоді на основі народної пісенної творчості передбачає різноманітні впливи на їхні думки, почуття, соціальну практику для самопізнання, самовдосконалення, самовизначення. Тому навчально-виховний процес має будуватися з урахуванням таких вимог:

- *цільспрямованість* (чітка окресленість мети педагогічного впливу);
- *багатофакторність* (чинники, що відіграють суттєву роль у процесі виховання);
- *віддаленість* у часі результатів (результати не можуть бути досягнутими відразу);
- *неперервність* (систематичність взаємовпливів педагога і вихованця);
- *визначальна роль педагога* (педагог – приклад для вихованця);
- *цілісність* (єдність виховних засобів і впливів).

Зміст роботи передбачає ознайомлення дітей та учнівської молоді зі зразками української музичної творчості, що відбивають виражений у художній формі народний світогляд і безцінний соціальний та інтелектуальний досвід (фольклором), – здійснюється виявлення їхніх творчих здібностей, формування духовних ідеалів, виховання любові до народних українських традицій, історії нашого народу. Чільне місце в українському національному фольклорі посідає народна пісня, у якій оспівані почуття, переживання, прагнення. Народна пісня проникнута духом багатьох поколінь, любов'ю до рідного краю, тугою за батьківщиною та споконвічним прагненням до кращого життя. Вона привертає до себе увагу, насамперед, своєю доступністю сприймання, простотою викладу та художньо-музичною виразністю її задушевих мелодій. Особливу увагу наші предки приділяли обрядовим пісням (колядкам, щедрівкам, веснянкам, купальським пісням тощо), що відображали оригінальне сприйняття та самобутнє тлумачення історичного, культурного, мистецького шляху народу.

Оволодіння мистецтвом народної пісні передбачає не лише ознайомлення з багатою спадщиною української народної творчості, а й розуміння її глибини та важливості для становлення гармонійно розвиненої творчої особистості з багатим внутрішнім світом. Тому для керівника фольклорного гуртка важливо викликати інтерес дітей до українського пісенного фольклору, побудувати процес спілкування з ними на принципах, що лежать в основі засвоєння музичного матеріалу народної творчості. У процесі більш детального вивчення народної пісні вихованці ознайомлюються зі сформованими впродовж віків уявленнями про сутність людини, її духовність, красу і гармонію з довкіллям. У свідомості формується уявлення, що народна пісня – життя нашого народу від найдавніших часів до сьогодення, цілісний духовний, матеріальний і практичний світ людини. Виховні можливості пісні полягають у поєднанні її з навколишнім життям. Узаємозв'язок фольклору з життям сприяє залученню вихованців до цінностей української культури, виховує морально-естетичні якості характеру та патріотичні почуття, розширює світогляд та інтелект в цілому.

Основною формою ознайомлення вихованців фольклорного гуртка з народною піснею є заняття. За В.Сухомлинським, який надавав особливого значення формуванню духовного світу особистості, її національної самосвідомості, необхідним є формування глибокої духовної потреби досліджувати народні пісні.

Сучасний стан навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах вимагає удосконалення системи національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Реалізація зазначеного завдання у процесі вивчення пісенного фольклору можлива за умови розв'язання таких проблем, як педагогічно обґрунтований вибір народнопісенного матеріалу; організація навчально-пізнавальної, практичної, пошуково-дослідницької і художньо-творчої діяльності на основі пісенного фольклору; методично доцільне використання організаційних форм і методів роботи (спілкування з майстрами народного співу, народними музикантами, участь у концертах, конкурсах тощо); збагачення навчального процесу фольклористичною інформацією, раціонально дібраним й узгодженим

теоретичним, дидактичним матеріалами фольклористичної спрямованості для професійного самовизначення вихованців фольклорних гуртків.

Важливим у роботі фольклорного гуртка є поглиблення знань вихованців про історичні та культурні надбання предків, їхні традиції.

Народ із покоління в покоління передає свій соціальний досвід, духовне багатство, історичні надбання, що забезпечує створення тільки йому притаманну культуру. Кожна нація, кожен народ, кожна етнічна група має свої звичаї, свої традиції, що утворювалися впродовж багатьох століть, і є складовими

національної культури, що складається із цінностей, створених як минулим, так і сучасними поколіннями.

Для більш глибокого розуміння культури горюнів деякі заняття гуртка проводяться в музеї Будинку культури в с. Нова Слобода, де багато років діє краєзнавчий музей. Значна частина його експозиції містить предмети побуту, світлини, вбрання.

Ознайомлення з такими етнографічно-фольклорно-побутовими експонатами сприяє:

- більш детальному вивченню історії, звичаїв, традицій, обрядів, вірувань, вбрання субетносу горюнів;
- формуванню пошуково-дослідницької компетентності вихованців в процесі дослідження народних пісень і вбрання горюнів, як визначальних етнічних складових горюньської культури, скарбниці їхньої духовної культури.

Тому пошуково-дослідницька діяльність вихованців гуртка має ще один вектор, а саме: дослідження національного вбрання субетносу горюнів, що є виявом їхньої самосвідомості та самоідентифікації, має яскраво виражений характер і визначає їхню етнічну приналежність.

Аналіз результатів пошуково-дослідницької роботи вихованців гуртка дав можливість визначити основні художні та культурологічні особливості народного вбрання горюнів, дослідити технологію його виготовлення. Народне вбрання горюнів є художньо-утилітарним ансамблем крою, ткацтва, вишивки, аплікації. Самобутнє й оригінальне у своїй основі вбрання горюнів створювалося не ізольовано, бо має спільні риси з українським і білоруським народним убранням. Для його створення ефективно і ощадливо використані матеріали, підбрано співвідношення кольорів для прикрас. У ньому багато елементів вишивки, що є оберегом, ткацтва, прикрас, різновидності крою, пропорцій. Кожна деталь костюма підпорядкована кольору, орнаменту і традиційним манерам одягатися відповідно до вимог субетносу горюнів. Одяг повинен становити одну прекрасну композиційну цілісність. ансамблі вдало поєднували танець, музику, одяг, пошитий за зразками давнього вбрання свого регіону.

У процесі виконання горюньських народних пісень під час конкурсних, фестивальних програм, показових виступів вихованці гуртка також використовують аутентичне народне вбрання, що не лише сприяє створенню художніх образів, допомагає розкрити характер і образ пісні, настрої, надає їй емоційності, а й є засобом утілення естетичних ідеалів вихованців, їхнього самоствердження як в індивідуальній, так і в суспільній свідомості.

Подальша робота щодо вдосконалення навчально-виховного процесу здійснюється на основі постійної актуалізації й оптимізації соціально-педагогічної моделі гуртка, що визначається його метою та завданнями.

Організаційно-педагогічними умовами реалізації навчально-творчої діяльності є вивчення й аналіз творчих здібностей вихованців, їхніх вікових й індивідуальних особливостей; оптимізація змісту, методик і технологій навчально-виховної роботи відповідно до інтересів, потреб вихованців, їхньої навчально-творчої, дослідницької, оздоровлювальної діяльності. Урахування результатів опитування забезпечує підвищення якості навчально-виховного процесу в гуртку, організацію роботи з батьками з підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань. Спільно з психологом проводяться тренінги для батьків вихованців, відеолекторії, індивідуальні бесіди тощо. Такі форми роботи з батьками вихованців сприяють створенню атмосфери довіри в сім'ях, залученню батьків як суб'єктів навчально-виховного процесу до різних форм навчальної та дозвіллевої роботи (виховні заходи, свята, конкурси, фестивалі, обласні освітньо-соціальні проекти тощо).

Підвищення професійної майстерності педагога як важлива організаційно-педагогічна умова удосконалення роботи гуртка включає:

- організацію систематизованої самоосвітньої діяльності, участі в методико-педагогічних заходах різних організаційних рівнів;
- вивчення й упровадження:
- інтерактивних технологій навчання, що забезпечують соціалізацію особистості, виявляють і розвивають її потенціал (робота в парах, групах; аналіз проблеми тощо);

- методико-технологічних інновацій (упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; розроблення навчальної програми).

Практичний досвід педагога щодо патріотичного виховання вихованців гуртка в процесі навчально-творчої діяльності у фольклорному гуртку є важливим для удосконалення системи роботи за зазначеним напрямом в позашкільному навчальному закладі.

Досвід педагогічної діяльності підтверджує, що *організація роботи гуртка позашкільного навчального закладу* потребує забезпечення оптимального взаємозв'язку всіх складових його системи діяльності (мета, завдання, зміст роботи; оптимальні форми, методи й засоби навчально-виховної роботи; аналіз її результатів і корегування; визначення перспектив діяльності гуртка). Зазначене сприяє підвищенню рівня навчально-виховного процесу в гуртку, що визначається різноманітністю його результатів. Вони виявляються в різних формах самореалізації вихованців, зокрема в їхніх перемогах у конкурсах і фестивалях, показниках науково-дослідницької роботи в Малій академії наук України, підвищенні успішності в школі, формуванні позитивної «Я-концепції», профорієнтації, допрофесійній підготовці, соціалізації, сформованості наукового світогляду, загальної культури, активної життєвої позиції.

Багато колишніх вихованців гуртка пов'язують своє життя та професійну діяльність із музикою. Серед них – соліст Національного театру опери та балету в м. Одеса, аспірантка Харківської академії мистецтв, учителі музики та керівники гуртків загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах, студенти Сумського вищого училища мистецтв та культури ім. Д. Бортнянського, Сумського педагогічного університету ім. А. С. Маценка.

Різні аспекти досвіду роботи педагога було презентовано під час проведення методико-педагогічних заходів:

- *районного організаційного рівня*: обласне методичне об'єднання методистів, завідуючих художньо-естетичними відділами позашкільних навчальних закладів (2010 р.); районна конференція педагогів позашкільних навчальних закладів «Інноваційність і креативність як організаційно-педагогічна основа діяльності позашкільного навчального закладу» (2011 р.); районне методичне об'єднання заступників директорів з навчально-виховної роботи, вчителів музики «Виявлення, розвиток та підтримка юних талантів та обдарувань, стимулювання співацької діяльності дітей та підлітків» (2013 р.);
- *обласного організаційного рівня*: обласний семінар керівників дитячих фольклорних колективів «Система організації роботи фольклорно-етнографічної експедиції» (2011 р.), обласна науково-практична конференція педагогів позашкільних навчальних закладів «Майбутнє будемо сьогодні» в рамках реалізації стратегії «Нова Сумщина – 2015» (2013р.); обласна конференція працівників освіти (2014 р.); обласний семінар-практикум для керівників фольклорних гуртків (2014 р.), обласне методичне об'єднання для керівників гуртків художньо-естетичного напрямку «Відродження національних традицій шляхом розвитку фольклорного мистецтва» (2014 р.);
- *Всеукраїнського організаційного рівня*: Всеукраїнський фольклорно-етнографічна експедиція для слухачів Малої Академії наук «У народних традиціях – наше майбутнє», села Путивльського району (2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція зі збереження традиційної культури «Витоки» (2012 р.); міжнародної науково-практичної конференції по збереженню і розвитку традиційної культури (2014 р.).

Матеріали з досвіду роботи педагога були висвітлені випусках регіонального інформаційно-методичного збірника «Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект» (2010 р., 2015 р.).

Педагогу присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України» (2009 р.). Сумлінна праця керівника гуртка відзначена урядовими та відомчими нагородами: Грамота Сумської обласної ради за багаторічну, високий професіоналізм та за вагомий особистий внесок у справу збереження і розвитку народних традицій Сумщини (2008 р.), Диплом учасника заключного етапу фестивалю мистецтв України за високу творчу майстерність (2009 р.), Відзнака переможця районного конкурсу «Людина року» у номінації «Відданість справі» (2012 р.), Диплом Управління у справах сім'ї дітей і молоді Сумської ОДА за участь в обласному конкурсі «Жінка року» (2013 р.), Грамота Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського за підготовку переможця обласного дитячого фестивалю-конкурсу народної пісні «Чарівні джерела» (2014 р.).

Досвід роботи може бути використаний для організації роботи творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, а також під час розроблення навчальних курсів із проблем організації виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, педагогів і практичних психологів – слухачів інститутів підвищення післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.06 / О.А. Бурля; Київ. нац. ун-т культури і мистец. — К., 2004. — 20 с.
2. Колногузенко Б. М. Методика роботи з дитячим хореографічним колективом. Ч. I. Хореографічна робота з дітьми : навч. посібник / Б. М. Колногузенко. — Х. : ХДАК, 2005. — 153 с.
3. Павлюк Г. Ідеоністична, рекреаційно-оздоровча та виховна функція в системі хореографічного мистецтва / Павлюк Г. // Рідна школа. — 2009. — № 2/3. — С. 56–57.
4. Шевчук А. Дитяча хореографія / Шевчук Антоніна. — К. : Шкільний світ 2008. — 126 с.
5. Шевчук А. С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників / А. С. Шевчук. - Фастів: Поліфаст, 2005. - 332 с.

**Анотація досвіду роботи
керівника театрального гуртка «Планета мрії»
Глухівського міського центру позашкільної освіти**

АНОСОВОЇ АННИ АНАТОЛІЇВНИ

Тема: *«Формування творчої активності вихованців театрального гуртка в позашкільному навчальному закладі».*

Актуальність досвіду. Сучасний стан суспільного розвитку, динамічні зміни у всіх сферах людської діяльності зумовлюють необхідність підвищення ефективності навчально-виховної роботи, орієнтованої на формування гармонійно розвиненої творчої особистості в процесі навчально-творчої діяльності в гуртках позашкільних навчальних закладів.

Розв'язання такого завдання здійснюється під час навчально-виховного процесу, побудованого на педагогічних методиках і технологіях, що забезпечують можливість широкого вибору змісту, форм, засобів навчання і виховання дітей та учнівської молоді для задоволення їхніх пізнавальних, інтелектуальних запитів та інтересів у вільний від навчання час.

У сучасних позашкільних навчальних закладах створені організаційно-технологічні умови, що мають забезпечити *формування творчої активності їх вихованців*. Багатогранність форми виховної роботи є домінантою в навчально-виховному процесі. Серед них особливе місце посідає діяльність театральних гуртків.

На думку вчених, характерними ознаками творчої активності є ініціативність і творча потреба, бажання саморозвитку й самореалізації здібності, здатність до творчості (О. Борисова, О. Матюшкін, О. Моляко, В. Старостін, В. Сухомлинський та ін.). Ними визначено, що розвиток творчої активності є процесом, який має свої особливості: готовність особистості до творчої активної діяльності інтегрується в інші види діяльності (навчання, соціальні стосунки, громадську діяльність тощо).

Одним із засобів творчого розвитку особистості, що активно використовується в педагогічній практиці, є театральне мистецтво. Залучення дітей та учнівської молоді до театральної діяльності забезпечує їх соціалізацію; формує духовно багату творчу особистість.

У основних положеннях Національної доктрини розвитку освіти в Україні визначено одним із головних завдань розвиток творчого потенціалу особистості в процесі безперервної освіти. Позашкільний соціум, сформований у системі освітньо-виховної діяльності позашкільних навчальних закладів, визначається суспільством як ефективне освітньо-соціальне середовище, що забезпечує формування *творчої активності* дітей та учнівської молоді.

Провідна ідея досвіду полягає у створенні системи роботи, спрямованої на *формування творчої активності* вихованців у процесі навчально-виховної роботи в театральному гуртку.

Практична значущість досвіду полягає у створенні системи роботи з формування творчої активності вихованців театрального гуртка позашкільного навчального закладу.

Тип досвіду визначається як комбінаторний, що поєднує оригінальний підхід до використання інноваційних і традиційних форм, методів і прийомів навчально-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю у сфері вільного від навчання часу.

Репрезентативність матеріалів досвіду. Період підготовки конкурсних матеріалів (узагальнення, оформлення, друк): жовтень 2014 року – лютий 2015 року. Вид матеріалу: конкурсне портфоліо.

Значущість досвіду. Представлені матеріали з досвіду роботи керівника гуртка можуть бути використані в роботі керівників гуртків художньо-естетичного напрямку, культорганизаторів позашкільних закладів, класних керівників, педагогів-організаторів загальноосвітніх шкіл.

Поширення досвіду. Потягом 2012–2015 р. р. матеріали досвіду роботи були висвітлені під час проведення семінарів для керівників гурткової роботи, педагогів-організаторів загальноосвітніх шкіл м. Глухова та Глухівського району, під час засідань обласного методичного об'єднання керівників гуртків художньо-естетичного напрямку. Досвід роботи рекомендований міським методичним кабінетом для використання в роботі педагогам загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів м. Глухова та Глухівського району для організації роботи театральних гуртків.

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Сучасний стан розвитку суспільства зумовлює необхідність розроблення системи роботи, що підвищує ефективність навчально-виховної діяльності позашкільних навчальних закладів, яка розширює у вихованців світогляд і розвиває пізнавальні інтереси, залучає до творчої діяльності, формує практичні та інтелектуальні вміння, сприяє патріотичному вихованню та професійному самовизначенню. Ефективність такої системи залежить від організаційно-педагогічних умов, що забезпечують розвиток особистості в процесі навчально-творчої діяльності в сфері вільного від навчання часу.

Розв'язання такого завдання вимагає побудови навчально-творчої діяльності вихованців позашкільних навчальних закладів на взаємопов'язаних методиках і технологіях, що забезпечують можливість широкого вибору змісту, форм, засобів навчання і виховання дітей та учнівської молоді для задоволення їхніх пізнавальних, інтелектуальних і духовних запитів та інтересів на основі диференціації та індивідуалізації. Створені організаційно-технологічні умови передбачають перетворення вихованця із об'єкта в суб'єкт творчої діяльності та забезпечують розвиток якостей, притаманних особистості з високими духовними ідеалами.

На чільному місці в театральному гуртку – виховання творчої особистості, що є систематичною педагогічною діяльністю, спрямованою на розвиток у вихованців творчої активності засобами театального мистецтва.

Нормативно-правовою базою роботи гуртка є Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Національна доктрина розвитку освіти, що визначають пріоритетні завдання розвитку позашкільної освіти, а саме: забезпечення права вибору та доступності до якісної позашкільної освіти; створення умов для творчого, інтелектуального та духовного розвитку особистості, її професійного самовизначення. Для їх реалізації необхідним є використання сучасних педагогічних технологій, що забезпечують розвиток творчої активності вихованців у процесі пізнавальної, навчальної та творчої діяльності в гуртку; їхню самореалізацію, самовизначеність.

Теоретико-методологічною основою є дослідження Л. Виготського, В. Роменця, Г. Пустовіта, у яких визначено теоретичні засади формування творчої особистості; праці О. Артеменко, В. Вербицького, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, Л. Тихенко, С. Ніколаєнко, у яких висвітлено організаційно-педагогічні засади формування творчих здібностей вихованців позашкільних навчальних закладів.

Організаційно-технологічні засади реалізації провідної ідеї досвіду. Аналіз низки досліджень у галузі психології і педагогіки, досвіду педагогічної діяльності колег дав підстави для визначення про те, що творча активність дітей та учнівської молоді формується за умови педагогічно організованої діяльності, побудованої з урахуванням вікових особливостей вихованців, рівня їх інтересів і художньо-творчої активності; використанням інноваційних педагогічних технологій (ігрових, інтерактивних, розвивального, особистісно орієнтованого навчання). Важливим чинником педагогічно організованої діяльності є співпраця керівника гуртка і вихованців, що ґрунтується на педагогічному прийнятті вихованців, збереженні їхньої індивідуальності, створенні атмосфери взаємодопомоги та поваги. Зазначене реалізуються за рахунок створення максимально сприятливого психологічного клімату в гуртку.

Основною формою роботи гуртка є заняття. Навчальні методики передбачають використання різних форм навчально-творчої діяльності учнів: індивідуальної, кооперативної (у групах, підгрупах пар), колективної. Вибір педагогом методичних прийомів організації роботи вихованців здійснюється з урахуванням індивідуальних можливостей вихованців, що забезпечує оволодіння вихованцями теоретичними знаннями про театральне мистецтво, формування практичних умінь і навичок у процесі активної творчої діяльності.

Зміст навчально-творчої діяльності гуртка (тематика навчальних занять, репертуар, форми і методи роботи) забезпечують підвищення рівня творчої активності вихованців. Зміст занять у гуртку орієнтований не лише на сценічний результат, а й на загальнокультурний, естетичний, духовний розвиток вихованців засобами театального мистецтва. Тому спілкування між членами колективу, взаємодія між вихованцями і педагогом у процесі навчальної діяльності є важливим чинником набування досвіду самоконтролю, реагування на ситуацію, що може бути використаний для обігравання різних варіантів поведінки героїв, моделювання на запропоновану тему; формує необхідні для творчої активності якості впевненість у собі, незалежність думки, вміння висловлювати свої думки.

Формами роботи, що використовуються під час створення спектаклю, є прийом критичного читання, аналіз тексту п'єси, читання п'єси за ролями, добір одягу персонажів, створення декорацій,

виготовлення реквізити до вистави. Важливим є підбір музичного супроводу – органічне поєднання музики, пантоміми, слова, декорації не лише перетворює мистецький твір у дію, а й формує творчу активність вихованців..

Узаємодія творчих компонентів підпорядкована принципу цілісності навчально-виховному процесі (наявність програми, єдність виховної і навчальної мети, завдань, системність у навчально-творчій взаємодії педагога і вихованців тощо).

Специфіка діяльності театрального гуртка полягає в розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості, її здатності глибоко відчувати, емоційно переживати, що сприяє розвитку творчого мислення, творчого підходу до розв'язання навчальних завдань. Результатом є сформованість образного бачення, емоційного ставлення, передача їх в інтонації, пластико-мімічних діях.

Аналіз діяльності театрального гуртка дозволив визначити найбільш важливі компоненти діяльності вихованців, що забезпечують формування їхньої творчої активності, визначені такі, уміння бачити (фантазувати); уміння емоційно відгукуватися на почуте, побачене (радіти, співчувати, захоплюватись, обурюватись тощо); уміння добирати потрібні інтонації (такі, щоб відповідали настрою, змісту, характеру персонажа); володіння голосом (рухливість); володіння логікою мовлення (правильно будувати і висловлювати думку свою чи чужу); володіння мімікою і пластичною виразністю (володіти своїм обличчям і вміти рухатися); уміння вступати у взаємодію із партнером (словесна і фізична дія).

Тому педагогічний процес в гуртку спрямований на створення умов для формування творчої активності вихованців засобами театального мистецтва: організація систематичного ознайомлення з творами мистецтва різних видів і жанрів; формування навичок сприйняття і розуміння мови, стилю і художньої своєрідності сценічного мистецтва; оволодіння сценічним мовленням; формування особистісних установок на художньо-ціннісне ставлення до сценічної діяльності; стимулювання вихованців до позитивного сприйняття театального мистецтва; відзначення творчих успіхів.

Ефективність зазначеної діяльності можлива завдяки використанню таких методичних принципів: формування творчої активності має здійснюватись на основі і в процесі засвоєння моральних і художніх цінностей, закладених у театальному мистецтві як синкретичному виді; пізнання сценічного мистецтва має розглядатись як умова ознайомлення зі змістом різних видів мистецтв; заняття гуртка має здійснюватись на основі збагачення вихованців знаннями, творчими вміннями і навичками, формування в них інтересу до театального мистецтва одночасно з формуванням морально-естетичних ідеалів. Активність творчої діяльності, якість засвоєння вихованцями спеціальних знань і оволодіння спеціальними вміннями залежать від змісту діяльності (спрямованість на формування творчої активності); у взаємозв'язку творчого розвитку дітей в театральній самодіяльності із загальним розвитком; удосконалення змісту навчально-виховної діяльності в гуртку, форм і методів роботи дитячого творчого об'єднання; створення організаційно-технологічних умов для забезпечення високого рівня навчально-творчої діяльності вихованців, розвитку їхньої загальної культури.

Досвід роботи керівником гуртка дає підстави для твердження про те, що розвиток творчої активності вихованців забезпечується системним накопиченням притаманних творчій особистості якостей, що забезпечується системою роботи гуртка, спрямованої на створення психолого-педагогічних умов, що сприяють формуванню творчої активності вихованців. Зміст такої роботи залежить від урахування таких факторів, як особливості театальної самодіяльності, зміст організаційно-педагогічної діяльності в гуртку позашкільного навчального закладу. Такий підхід є зорієнтований на комплексно-системний характер педагогічних дій, що забезпечує поєднання форм організації навчальної і виховної роботи театального гуртка, сприяє трансформації спеціальних знань, умінь і навичок у творчу активність вихованців гуртка, що складається з кількох компонентів, а саме: потреби, умови, результати.

Для оцінювання результатів виявлення творчих умінь (володіння технікою мовлення, адекватна емоційна реакція на почуте та побачене, володіння логікою словесної дії, володіння інтонаційною варіативністю, уміння взаємодіяти у словесній і фізичній дії, володіння пластико-мімічною виразністю) і визначення рівня творчої активності вихованців використовується такі форми і прийоми вербального оцінювання навчально-творчої діяльності вихованців, як схвалення, погодження, зауваження, заперечення, підбадьорювання, виражені словесно, за допомогою міміки, жесту, модуляції голосу; розгорнуте словесне оцінювання (аналіз виконання творчого завдання; стимулювання до використання різних підходів до розв'язання практичних, творчих завдань тощо); перспективна й відстрочена оцінка (визначення умов, за яких можна одержати найвище схвалення); ігрова оцінка – нагородження різними ігровими атрибутами за найбільш успішне виконання завдань.

Інший спосіб визначення результатів навчально-творчої діяльності вихованців гуртка – створення портфоліо досягнень, у якому накопичуються відомості про активну участь в навчально-творчій діяльності та результати участі в конкурсних, фестивалісних заходах різного організаційного рівня, що підтверджують формування індивідуального розвитку вихованця гуртка.

Розроблення змісту і завдань діяльності театального гуртка має враховувати такі важливі вимоги щодо її організації: особливості репертуару для дітей шкільного віку, особливості навчально-репетиційних занять, організацію творчої діяльності як педагогічного процесу, педагогічну

вмотивованість доцільності виступів вихованців перед глядачами, завдання виховної роботи в гуртку(залучення дітей до участі в освітньо-соціальних проектах, акціях; організація екскурсій, дозвілля тощо). Тому організаційно-педагогічна робота з вихованцями спланована так, щоб їхня творча активність формувалася в пізнавальній, навчальній, творчій та дозвіллевій діяльності і обов'язково проявлялася в сценічній діяльності, коли всі компоненти творчості включаються в дію і спонукають особистість до їх виявлення.

Забезпеченню розширенню, поглибленню та узагальненню знань з театрального мистецтва, активізації творчої діяльності вихованців сприяють заняття в бібліотеці, музеї; творчі зустрічі з акторами, аматорами сцени; перегляд вистав професійних і самодіяльних театральних колективів.

Важливим напрямом роботи гуртка є організація конкурсних розважальних програм, що спонукають до гармонійного розвитку особистості, сприяють виявленню творчих здібностей дитини, формують правильні навички самовдосконалення та самовизначення. Такими конкурсними програмами є: «Дюймовочка», «Міс Осінь», «Новорічний карнавал», «Веселий кухар», «Снігова Королева», «Подружка Барбі» тощо.

Важливим компонентом розвитку духовності дитини, її інтелекту та пізнавальної активності, самовизначення й самовдосконалення є участь у міських заходах: День незалежності, День Перемоги, День відкритих дверей, День знань, День міста, Масляна, День захисту дітей, Суд над тютюнопалінням, Міжнародний День інвалідів, Міжнародний День толерантності, День Соборності України, новорічні ранки, свято Миколая. Підготовка та проведення таких заходів також здійснюється за технологією колективної творчої справи.

Одним із традиційних заходів у гуртку є щорічний творчий звіт колективу «Планета мрії» «Таланти на великій сцені». Його атмосфера має потужний виховний потенціал, що реалізується в поведінці вихованців (зовнішній вигляд, поведінка на сцені та за кулісами, самоаналіз, виховання толерантності, вимогливості до себе, почуття взаємодопомоги, відчуття плеча товариша та сили колективу, розвиток колективізму та дружніх стосунків), творчій діяльності (виступи з хореографічними номерами). На звіт запрошуються не лише батьки вихованців, а й громадськість міста.

Згідно з Концепцією національного виховання стрижнем сучасної системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого, фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина держави. Національний характер виховання полягає у формуванні молодшої людини як громадянина України незалежно від етнічної приналежності. Вихованню гармонійно розвиненої та національно свідомої особистості сприяє залучення її до навчально-творчої діяльності у сфері вільного від навчання часу. Для вихованців домінуючими формами національного виховання, спрямованими на їхній розвиток самореалізацію, виховання патріотичних почуттів є масові заходи із залученням видатних земляків, фольклорно-етнографічні свята як результат поглиблення знань про народні традиції, звичаї, обряди, свята; екскурсії до музеїв міст тощо.

Підготовка та участь вихованців у таких заходах не лише стимулює емоції, почуття, переживання вихованців, а й сприяє перетворенню їх в моральні принципи і норми. Тому актуальним є проведення за участі вихованців гуртка таких заходів, як «Свято Масляної», «Свято Миколая», «Працюю шанована моя Батьківщина», «Єдина на світі, найкраща моя Україна», «День Соборності України», «Ми – родина, наш дім – Україна!», «Вечір-реквієм „Пам'яті Небесної Сотні», «Літературний вечір „Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття».

Серед факторів, що впливають на процес виховання, особливе місце посідає сім'я. Тому однією зі складових організаційно-виховної діяльності педагога є взаємодія в системі педагог–батьки–вихованець, сутність якої полягає в проведенні спільних корекційно-виховних заходів, що забезпечують взаємодію батьків, педагогів з метою стимулювання активності вихованців у навчально-творчій роботі, формування мотивації до занять улюбленою справою на основі особистісно-орієнтованого підходу.

Для досягнення єдності педагогічних вимог педагогом використовуються різноманітні індивідуальні, групові, колективні форми співробітництва з батьками і вихованців. Проведення анкетувань, співбесід, консультацій, батьківських зборів, свят для родини дозволяє більш детально ознайомитися з вихованцями та їхніми родинами, виявити інтереси та уподобання дітей; запобігти негараздам під час навчальних занять у гуртку, індивідуальної роботи з вихованцями, участі в організаційно-масових заходах різних організаційних заходів. Під час бесід із батьками вихованців надаються педагогічні рекомендації, визначаються методи впливу на дитину для задоволення інтересів і запитів, розвитку кращих особистісних якостей. Така співпраця має результати не лише для виховання дитини, а й забезпечує залучення молодших дітей у сім'ї до навчання в гуртку. У спілкуванні з батьками використовуються інформаційно-комунікаційні технології (спілкування в режимі on-line).

Система роботи з батьками вихованців гуртка передбачає проведення батьківських зборів, консультацій психолога, відкритих занять, залучення батьків до участі в святах, конкурсних розважальних програмах. Такі форми роботи сприяють формуванню в батьків вихованців уміння бути

витриманими під час спілкування з їхніми дітьми. Формуванню системи педагог–батьки–вихованець сприяє участь батьків у підготовці та проведенні театральних вистав (допомога в оформленні декорацій для спектаклю, виготовлення афіш, розроблення костюмів тощо).

За роки співпраці з батьками сформовано систему спільних виховних заходів за участі батьків (конкурсна програма «Чи знаю я свою дитину», свято-конкурс «Джентльмени і леді» конкурснорозважальна програма «Господиня-господарочка»; вітальні концерти, вечори спілкування, активний відпочинок на природі, залучення до підготовки свят, театралізованих заходів). Метою їх проведення є виявлення та поширення досвіду сімейного виховання, створення умов для підтримки інтересу дитини до театралізованої діяльності.

Результати участі вихованців гуртка в конкурсних заходах (2012– поч.2015р.р.)

Рік	Захід	К-ть учасників	Результати
2012	VI Обласний конкурс дитячої театральної творчості	11	Диплом учасника
2013	Обласний конкурс юних майстрів художнього слова	1	III місце
2014	Всеукраїнський конкурс читців, присвячений 200-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка, м.Київ	1	Диплом учасника
2014	VI Обласний конкурс дитячої театральної творчості	12	I місце
2015	Обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Чисті роси» номінація «Живе слово»	2	I місце, III місце

Участь вихованців у різноманітних конкурсах міського, обласного рівнів сприяє їхній самореалізації, умотивуванню навчально-пізнавальної діяльності.

Так, вихованці гуртка ставали неодноразовими переможцями і призерами обласного конкурсу «Чисті роси» номінація «Театральне мистецтво», «Живе слово» від 2012 року до поч. 2015 року.

За результатами участі в обласному конкурсі Дитячої театральної творчості посіли I місце в командному заліку (2014 р., м. Суми, «3 Днем народження, Білосніжко»).

Робота гуртка організована за навчальною програмою з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку «Навчальна програма дитячого театру» (схвалено для використання рішенням комісії з проблем позашкільної освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (протокол № 1 від 22. 06. 2009 р.).

Важливе місце в роботі посідає самоосвітня діяльність педагога, що передбачає ознайомлення із сучасними досягненнями зарубіжної та вітчизняної психолого-педагогічної науки, методико-педагогічними надбаннями педагогів-практиків щодо проблем розвитку позашкільної освіти. Зазначене забезпечує підвищення рівня навчально-виховної роботи в гуртку, сприяє створенню портфоліо власного педагогічного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.osvita.te.gov.ua/zak.html.
2. Закон України «Про позашкільну
3. Воропаєв Є.С Психолого-педагогічні проблеми дитячого театального співтовариства // Обдарована дитина. – 2004. – № 4. – . 48–54.
4. Костюшко Г.О. Театральна самодіяльність школярів як педагогічно організований творчий процес // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць / За загальною ред. А.Й.Капської. - Вип. II. - К.: НПУ, 1999. - С. 243 - 249.
5. Мачуський В. В., Гаврилук В. Ю. Формування творчої активності старшокласників у клубах позашкільних навчальних закладів : навч.-метод. посібн. / В. В. Мачуський, В. Ю. Гаврилук – Біла Церква: КОІПОПК, 2006. – 216 с.
6. Пустовіт Г. Тихенко Л.В. Позашкільна освіта: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи : монографія. – Суми : Університетська книга, 2008. – Кн. 2. – 272 с.

**Анотація досвіду роботи
керівника гуртка Тростянецького палацу дітей та юнацтва**

КУЗЬМІНОЇ ДІАНИ ЮРІЇВНИ

Тема досвіду: *«Формування гармонійно розвиненої особистості засобами хореографії».*

Провідна ідея досвіду, що визначається метою та завданнями роботи гуртка: упровадження інноваційних педагогічних технологій навчання і виховання гуртківців засобами хореографічного мистецтва, формування соціально активної особистості в процесі навчально-творчої діяльності, її естетичних смаків, емоційної сфери; створення умов для самореалізації та професійного самовизначення вихованців гуртка.

Актуальність досвіду полягає у формуванні системи роботи з гармонійного розвитку особистості в процесі хореографічної діяльності. У основі педагогічних вимог до визначення змісту, методики й організаційних форм навчально-виховної діяльності лежать принципи природовідповідності, культуровідповідності, гуманізації, спрямованості навчання на розв'язання завдань освіти, розвитку й виховання. Педагогічний процес в гуртку будується таким чином, щоб вихованці не лише здобували знання, опановували навичками і вміннями з хореографії, а й формували свій світогляд, кращі якості характеру. Зміст занять розроблено з урахуванням створення умов для естетичного виховання дітей, позитивного впливу на їхній фізичний розвиток, формування любові до своєї національної культури, народної творчості, інтересу і розуміння краси навколишнього світу, спілкування.

Науково-методичне значення досвіду полягає у визначенні шляхів оптимізації форм і методів гармонійного розвитку особистості навчально-творчої діяльності у сфері вільного від навчання часу.

Тип досвіду: комбінаторний, що визначається поєднанням традиційних та інноваційних форм, методів і прийомів навчально-виховної роботи з вихованцями художньо-естетичного напрямку, що забезпечує підвищення рівня навчально-виховної та оздоровчо-дозвілдової роботи з дітьми в умовах позашкільного навчального закладу.

Репрезентативність матеріалів досвіду. Період підготовки конкурсних матеріалів: 2013–2014 роки. Вид матеріалу: конкурсне портфоліо.

Практична значущість досвіду полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробленні системи роботи з розвитку творчої особистості в хореографічному гуртку, її впровадженні в навчально-виховний процес позашкільного навчального закладу. Теоретичні положення розробки можуть слугувати методичним порадищем керівникам гурткової роботи вчителям під час організації роботи з вихованцями та учнями позашкільних, загальноосвітніх навчальних закладів.

Упровадження досвіду. Матеріали досвіду роботи презентувалися під час проведення районних семінарів «Тенденції розвитку масових та популярних форм сучасного хореографічного мистецтва в Україні та світовому просторі» (6.10.2010р.), «Масові танці як вид хореографічного мистецтва в Україні та в світовому просторі» (26.04.2011р.), «Формування світогляду дітей та учнівської молоді за допомогою сучасної хореографії» (16.11.2012р.), «Формування здоров'язбережувальної компетентності засобами хореографічного мистецтва» (21.03.2013р.), «Сучасні підходи до формування громадянсько-патріотичних почуттів учнів в умовах хореографічного колективу» (16.10.2014р.) для керівників гуртків художньо-естетичного напрямку, обласного семінару-практикуму для викладачів хореографії шкіл мистецтв і дитячих музичних шкіл «Збереження та розвиток народної, класичної та сучасної хореографії на Сумщині» (лютий 2015р.), під час засідань районних та обласних методичних об'єднань керівників хореографічних гуртків позашкільних навчальних закладів.

Система педагогічних дій. Упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес гуртка з метою активізації пізнавальної та практичної діяльності вихованців відбувається на основі таких принципів:

- демократизації змісту навчально-виховної, пізнавально-творчої діяльності вихованців – забезпечення широких можливостей для розвитку і самореалізації особистості;
- гуманізації – передбачення варіативності змісту програм для врахування інтересів і нахилів гуртківців;
- диференціації та індивідуалізації – забезпечення вибору рівня складності навчання;
- науковості – урахування рівня розвитку сучасної науки; цілісності і системного викладу змісту – формування логічного мислення;
- доступності – узгодження викладу змісту з віковими можливостями сприйняття матеріалу дітьми;
- інтеграції – взаємозв'язок курсу з іншими напрямками та галузями науки з урахуванням наявних міжпредметних зв'язків.

Використання сучасних педагогічних технологій, оптимізація форм і методів роботи передбачає використання різноманітних типів занять з хореографії – тренувальних, музично-ритмічних, тренінгових, творчих, комбінованих. Тренувальні заняття спрямовані на засвоєння й удосконалення техніки виконання танцювальних рухів відповідно за напрямом і стилем хореографічного творчого об'єднання. Музично-ритмічні заняття сприяють розвитку музичних здібностей, координації рухової активності. Тренінги є спрямовані на оволодіння вихованцями додатковими знаннями, уміннями та навичками з художньої освіти. Творчі заняття сприяють активізації творчого потенціалу дітей, формуванню навичок інтерпретації й імпровізації, навчають знаходити суб'єктивно нові інтонаційно-пластичні рухи і виразні образи.

Заняття для дітей молодшого шкільного віку організовуються з урахуванням ігрової діяльності, що є провідною в такому віковому періоді. Поєднання навчально-виховної тренувальної діяльності з сюжетно-композиційними основами театральної дії дозволяє зробити заняття змістовно наповненими і цікавими для вихованців. Джерелами сюжетних ліній можуть бути герої дитячої літератури, мультиплікації і фільмів, процеси в природі, людські відносини тощо.

Використання інноваційних форм і методів навчання обумовлює вибір форм проведення занять в хореографічному творчому об'єднанні: заняття-подорожі, заняття-фантазії, заняття-змагання, заняття-тренінги (майстер-класи), заняття-концерти. Вони формують творчу уяву, розвивають логічне й образне мислення, підвищують рухову активність, збагачують пластично-образний та емоційний досвід вихованців.

Основною структурною одиницею методики формування хореографічних творчих здібностей гуртківців є завдання творчого характеру, що забезпечують варіативність правильних рішень. Вони згруповані в завдання: аналогії, формування навичок інтерпретації та імпровізації, самосприйняття, збагачення танцювальної експресивної лексики, завдання частково-проблемного характеру, формування емоційної культури, оволодіння основами композиції, узагальнення досвіду самовираження.

Для емоційного, осмисленого формування хореографічної культури застосовуються методичні прийоми, що втілюються засобами хореографії: історичний екскурс в період становлення та розвитку танцю перед початком розучування; прослуховування музики до розучуваного танцю; аналогія, зв'язок з іншими танцями; чітка хореографічна драматургія; аналіз і самоаналіз інтерпретацій хореографічних творів; накопичення глядацьких еталонів.

Навчальна програма. Заняття гуртка проводяться за програмою «Сучасний танок», рекомендованою Міністерством освіти і науки України (лист Міністерства освіти і науки України від 02.04. 2012 р. № 1/11-4294).

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Позашкільна освіта спрямована на реалізацію сучасних потреб суспільства щодо формування конкурентоспроможної, соціально успішної особистості. Реалізація такого завдання забезпечується різноманітністю форм, методів, напрямів, організаційних рівнів освітньо-виховної, розвивальної та соціалізуючої діяльності позашкільних навчальних закладів.

Для організації навчально-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю важливими є фундаментальні положення психолого-педагогічної науки, висвітлені в наукових дослідженнях О.Артемько, І.Беха, О.Биковської, Г.Костюка, О.Литовченко, В.Моляка, Г.Пустовіта, О.Сухомлинського, Т.Суцєнко та інших вітчизняних учених.

Консолідація зусиль науковців і педагогів-практиків забезпечує формування організаційно-технологічних, психолого-педагогічних умов для виховання гармонійно розвиненої особистості в процесі навчально-виховної діяльності за інтересами в позашкільному навчальному закладі. Завданням педагога, який організовує таку діяльність у гуртку ПНЗ, є допомогти вихованцеві не лише накопичувати й поглиблювати знання, оволодівати практичними навичками, а й самовдосконалюватися, формувати ціннісні ідеали носіїв національної культури, продовжувачів справи попередніх поколінь.

Аналіз педагогічної літератури з проблеми дозволяє стверджувати, що нагальну роль у формуванні вихованців відіграє орієнтована на вільний вибір навчально-пізнавальна та соціально значуща практична робота вихованців гуртка. Ураховуючи досвід роботи, потреби і запити щодо організації навчально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді, педагогом сформовано соціально-педагогічну модель гуртка. Організація виховного процесу в хореографічному гуртку ґрунтується засадах формування особистості, що передбачають опосередкований вплив на розвиток вихованців в процесі їх взаємодії з керівником гуртка. У своїй професійній діяльності він використовує форми, методи, прийоми, засоби роботи з колективом, що забезпечують оволодіння хореографічними вміннями і навичками, сприяють професійному самовизначенню, виховують патріота рідної Вітчизни, здатного захищати її незалежність. Тому педагогічний процес в хореографічному гуртку спрямований на розвиток моральних, естетичних, художніх якостей; отримання хореографічних знань, умінь і навичок як основи формування особистісної естетичної і художньої культури, професійного самовизначення.

Організація навчально-виховної роботи в гуртку забезпечує професійне самовизначення вихованців. На початковому етапі навчально-творчої діяльності є організація психолого-педагогічного супроводу; використання потенціалу навчального мікросоціуму; взаємодія керівника гуртка і його вихованців.

Навчально-виховний процес має на меті сприяння професійному самовизначенню вихованців, створення умов для розвитку їх практичних умінь і навичок в процесі навчально-творчої діяльності. Важливими для педагога є знання з теорії педагогічного співробітництва та теорії виникнення й подолання конфліктів, знання психологічних, вікових, фізіологічних, індивідуальних особливостей вихованців. Особливу відповідальність несе педагог за хореографічну складову: мету, завдання, результати.

Аналіз літератури з проблеми, власний досвід педагогічної діяльності дає підстави стверджувати, що організація роботи з формування хореографічних здібностей вихованців гуртка має враховувати їхній інтелектуально-творчий потенціал; музично-рухові можливості; мотиваційно-особистісні властивості. На початковому етапі навчання хореографії вивчаються вправи, спрямовані на розвиток музичного, рухового, творчого потенціалів. Завдання вправ є послідовними і нескладними. Методи навчання активізують мислення, уяву, фантазію; створюють атмосферу творчої взаємодії.

Сприймання музики та пластично-інтонаційне її втілення не лише виявляє рівень творчих хореографічних здібностей вихованців, а й забезпечує залучення до творчої хореографічної діяльності. Ефективність такої діяльності залежить від музично-рухового досвіду дітей, емоційної захопленості хореографічною діяльністю (сприймання, виконання, творчість), здатності до інтерпретації та імпровізації. Оволодіння уміннями та навичками хореографічної діяльності обумовлено пізнавальним інтересом до такого мистецтва, рівнем розвитку почуття ритму, загальною руховою активністю, віковими та індивідуальними особливостями дітей, їх інтересами тощо. Розуміння способів творчих дій залежить від усвідомлення зв'язків музики і хореографії з життям, уявлень про хореографічне мистецтво, уміння аналізувати й інтерпретувати хореографічний твір, ціннісного ставлення до мистецтва. Рівень розвитку хореографічних здібностей залежить від рівня сформованості інтелектуально-творчого та музично-рухового потенціалу у вихованців. Однак розвиток хореографічних умінь і навичок має бути не самоціллю, а засобом формування естетичної і художньої культури вихованців. Тому процес розвитку здібностей до хореографічної творчості передбачає використання таких форм і методів навчання і виховання, що забезпечують формування особистості, яка має володіти естетичною і художньою культурою.

Навчально-виховний процес в гуртку побудовано з урахуванням організаційно-технологічних умов, що забезпечують розвиток практичних, творчих умінь і навичок; формують соціальну активність, майстерність, задовольняють потребу професійного самовизначення; стимулюють вихованців до участі в конкурсах, фестивалях, інших заходах, що забезпечують можливість самовираження та самореалізації.

Для успішного розв'язання завдань гуртка необхідним є залучення педагогів, батьків вихованців до проведення навчальних занять, майстер-класів, інших організаційно-масових заходів у гуртку.

Обов'язковим етапом організаційної роботи в гуртку є вибори органів самоврядування. У кожній групі вибирається староста, актив групи. Це сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, покращенню результатів навчання дітей.

План навчально-виховної роботи складається для кожної групи окремо в межах *навчальної програми* гуртка «Сучасний танок» (авт. В.Артюх, І.А.Білай, В.О.Вартовник), розміщеної в збірнику «Програми для позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів : художньо-естетичний напрям» (Артюх В. В., Білай І.А. та ін. – К., 2012. – с. 154).

Педагогічний процес у творчому об'єднанні ґрунтується на загальних закономірностях формування особистості та спрямований на розвиток у його вихованців моральних (доброзичливість, чуйність, емпатія, стриманість, справедливість), естетичних (почуття краси, зокрема танцювальних рухів, музики), художніх (художній смак, відчуття композиційної довершеності хореографічних творів) якостей; отримання хореографічних знань, умінь і навичок – основи формування особистісної естетичної і художньої культури та професійного самовизначення. Тому заняття розробляються з урахуванням зазначених завдань. Кожне заняття починається з колективно-порядкових вправ, мета яких – організувати колектив, сприяти самореалізації, формувати практичні навички. Колективно-порядкові вправи включають ритмічні вправи, що в перші роки навчання повинні навчити дітей розуміти характер, темп, розмір і форму музичних творів. У основі ритмічного виховання – елементи музичної виразності, що найбільш природно і логічно втілюються в рухах. Результат правильного виконання музично-ритмічних вправ – правильна постава, підвищення рівня танцювальної культури вихованців.

Увесь процес навчальної роботи є творчим і цілеспрямованим. Його мета – досконале оволодіння вихованцями танцювальною технікою, розвиток творчого мислення, виразність кожного руху, володіння мовою танцю, уміння створювати яскраві образи.

Велику увагу приділено постановчій роботі, що є своєрідним підсумком діяльності гуртка. Робота над постановками має два етапи: 1) робота над репертуаром; 2) виступи на сцені. Вибір костюмів для виконавців, реквізиту відбувається в процесі постановочної діяльності. Обов'язковою формою роботи в гуртку є творчі звіти педагога і вихованців, що відбуваються під час відкритих занять, майстер-класів і звітних концертів у кінці навчального року. На відкриті заняття запрошуються батьки вихованців, педагоги закладу, представники засобів масової інформації міста, що забезпечить створення позитивного іміджу позашкільного навчального закладу.

Під час відбору репертуару обов'язково враховується рівень підготовки вихованців, їхні технічні можливості. Як правило, спершу визначається головна ідея майбутнього танцю, його тема, сюжет, потім складається сценарний план відповідно до законів драматургії. Після сценарного плану танцю створюються композиційний план, у якому визначаються образи, хореографічний текст і малюнок танцю. Матеріалом для створення власного репертуару ансамблю є танці у виконанні різних танцювальних колективів, напрацювання інших хореографів, фольклорні джерела, творчі ідеї педагога вихованців гуртка. Для вихованців підготовчих груп розробляються нескладні танці. Для вихованців другого і третього року навчання передбачено постановку індивідуальних, парних, масових танців.

Навчально-виховна робота в групах першого року навчання проводиться на основі вивчення елементів класичного екзерсису і тренажу модерн-джаз танцю. Практика доводить, що основою успішної роботи хореографічного колективу є систематична, наполеглива тренувальна робота, повторення навчально-тренувальних вправ різноманітних танцювальних рухів. У систему тренувальних вправ у гуртку включено вправи з тренажу класичного і модерн-джаз танцю. Вивчення цих вправ – лише початок оволодіння хореографічною майстерністю, систематичне їх повторення забезпечує виконавцям м'язову свободу, легкість, розвиває їхню ритмічність, граціозність.

Звичайно, для колективу сучасного танцю головним є вивчення елементів модерн-джаз танцю, тому починаючи з другого року навчання, вихованці опановують трансформацію рухів класичного танцю в модерн-джаз танцю.

У роботі гуртка відведено час для підготовки до різноманітних конкурсів. Тому зразковий хореографічний ансамбль «Кольоровий дощ» – постійний учасник різноманітних заходів, що організовуються в місті, районі, області. Вихованці – неодноразові переможці обласного хореографічного конкурсу сучасного та класичного танцю «Магія танцю», відкритого регіонального конкурсу сучасного мистецтва «Viva таланти», володар Гран-прі Всеукраїнського сільського фестивалю «Боромля», Всеукраїнського фестивалю-конкурсу хореографічного мистецтва «Танцююче покоління», переможець та лауреат Всеукраїнського фестивалю-конкурсу хореографічного мистецтва «Алегро Хортиці», переможець Всеукраїнського фестивалю хореографії «Арабески», Всеукраїнського фестивалю мистецтв «Різдвяний Київ», переможець і лауреат Міжнародних фестивалів-конкурсів танцю «Megapolis», «Містерія танцю» та «Art-bomb».

Кожен керівник хореографічного колективу – не лише хореограф, він – і педагог, який навчає мистецтву танців, формує внутрішній світ вихованців. Хореографічне мистецтво, якому навчає педагог, – один із засобів естетичного виховання і виховання творчого начала, що надає можливість реалізовувати себе, формує комунікативні уміння й навички, навчає змістовного проведення дозвілля.

Важливим напрямом виховної роботи в гуртку хореографії є патріотичне виховання гуртківців. Тому велика увага приділяється вивченню українських народних танців. Гуртківці працюють над дослідженням народної хореографії, ознайомлюються з працями фольклористів-дослідників народної хореографії В.Верховинця, А.Гуменюка, Р.Герасимчука; вивчають творчість Павла Вірського, засновника Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України, основоположника сучасного українського народно-сценічного танцю.

Зразковий хореографічний ансамбль «Кольоровий дощ» постійно бере участь у підготовці та проведенні масових заходів патріотичного спрямування, які проходять на базі закладу («Сторінками Великої Книги Історії», «Кольорові таланти – Україні», «Дівчина на Різдво на долю гадала», «Щедрівочка щедрувала», «Від Різдва до Водохреща», «Я світом мандрую у вишиванці», «За світ встали козаченьки» до Дня Українського козацтва).

Керівником гуртка забезпечено підготовку флеш-мобів для участі в обласному соціально-освітньому проекті «*Dance-fest Краса Сумщини*», присвяченого 75-річчю Сумської області. Основною метою проекту була реалізація пріоритетних напрямів державної політики з патріотичного виховання дітей і молоді. Для участі в проекті керівник готувала колектив із 120 учасників віком від 5 до 75 років. Хореографічні постановки відображали історичні віхи розвитку Сумщини, відзначалися оригінальністю задуму та високим рівнем підготовки. Команда Тростянецького району пройшла всі відбіркові тури, стала учасником фінального туру проекту, була нагороджена Дипломом і отримала Кубок губернатора.

На процес виховання та соціалізації дітей та учнівської молоді, найбільше впливає сім'я, у якій закладаються основи моралі, ціннісні орієнтації, від яких залежить формування особистості.

Проведення педагогом анкетування, індивідуальних бесід з батьками вихованців надає можливість мати уявлення про стосунки між батьками і дітьми, знаходити засоби впливу, щоб

реалізовувати спільну виховну мету. Довірливі взаємостосунки з батьками допомагають виявити недоліки у вихованні дітей і питання, що потребують особливої уваги, навчити педагогічних методів впливу, спланувати спільну з батьками роботу (проведення батьківських зборів, бесіди та консультації керівника гуртка і психолога з батьками). Волонтерська діяльність батьків під час підготовки та проведення конкурсів і фестивалів, забезпечує результативність не лише виховної роботи, а й високі досягнення вихованців.

Тісна співпраця з батьками забезпечила створення системи роботи, метою якої є збереження й примноження родинних цінностей, виявлення та поширення досвіду сімейного виховання, використання джерел народної педагогіки. Це свято для батьків «Від фокстроту до хіп-хопу», «У сімейному колі», «У гостях у Терпсіхори», «Завітайте на гостини до танцювальної родини».

Професійно-творча діяльність керівника гуртка передбачає роботу над підвищенням його професійно-творчого рівня, що забезпечується участю в роботі методичних об'єднань керівників гуртків позашкільних навчальних закладів міста, обласних і всеукраїнських семінарах, конкурсах, фестивалях тощо. Участь у конкурсах, семінарах, проектах є важливим етапом у становленні педагога, розвитку його професійно-творчої компетентності, оскільки під час підготовки та участі в методико-педагогічних заходах різних організаційних рівнів забезпечується можливість спілкування з колегами-професіоналами, науковими співробітниками; обмін досвідом роботи, виявлення досягнень для їх використання в освітньо-виховній діяльності в позашкільних навчальних закладах.

Підтвердженням високого рівня професійної майстерності педагога є отримання грамот та дипломів за II місце у Всеукраїнському фестивалі балетмейстерів-постановників «Натхнення» (номінація «Найкраща постановка», 2013р.), подяки голови журі Міжнародного фестивалю-танцю «Art-bomb» за високопрофесійні хореографічні постановки (2013р.), диплома оргкомітету XXIV Всеукраїнського сільського фестивалю-конкурсу мистецтв «Боромля-2014» за високопрофесійну плідну діяльність і подвижництво в галузі культури і мистецтва, диплома за перемогу у II (обласному) турі Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості», номінація «Керівник гуртка – 2015».

Про результативність роботи колективу свідчать високі досягнення в обласних, всеукраїнських і міжнародних творчих заходах:

Рік	Захід	Кількість учасників	Результат
2013	XXIII Всеукраїнський сільський фестиваль-конкурс мистецтв «Боромля»	30	I м.
2013	Всеукраїнський фестиваль-конкурс хореографічного мистецтва «Алегро-Хортиці»	40	I, II, III м.
2013	Міжнародний фестиваль-конкурс танцю «Megapolis»	43	I, II, III м.
2013	Обласний конкурс класичного та сучасного танцю «Магія танцю»	33	III м.
2013	Обласний соціально-освітній проєкт «Dance-fest "Краса Сумщини"», присвячений 75-річчю Сумської області	125	Кубок губернатора
2014	XIV Всеукраїнський сільський фестиваль-конкурс мистецтв «Боромля»	24	I м.
2014	Відкритий регіональний фестиваль-конкурс сучасного мистецтва «VIVA ТАЛАНТИ!»	21	I м.
2014	Всеукраїнський фестиваль хореографічного мистецтва «Танцююче покоління»	22	Гран-прі, II м., III м., лауреат

Багато колишніх вихованців гуртка пов'язують своє життя та професійну діяльність із хореографією. Серед них артист «Балет Кобзова» (м. Одеса), артистка шоу-балету (Японія), балетмейстер Кременчуцької обласної філармонії, керівники хореографічних гуртків Комунального позашкільного навчального закладу Тростянецької районної ради «Палац дітей та юнацтва». Випускники ансамблю здобувають спеціальність хореографа в Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка, Харківській державній академії культури, Харківському державному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди, Сумському вищому училищі культури і мистецтв ім. Д. Бортнянського.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вербицький В. В. Про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти. Позашкільна освіта: історичні поступки та здобутки : зб. матер. Всеукр. пед. конф., Київ, 2–3 грудня 2008 р. / В. В. Вербицький // [за заг. ред. В. В. Вербицького] – К.: АБЕРС, 2008. – 308 с.

2. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв І–ІV рівнів акредитації, а також для загально-освітньої школи, позашкільних та професійних навчальних закладів, системи післядипломної педагогічної освіти / Є. Зайцев, Ю. Колесниченко. – Вид. третє. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. – 416 с. – ISBN 978-966-382-204-4.
3. Колногузенко Б. М. Методика роботи з дитячим хореографічним колективом. Ч. І. Хореографічна робота з дітьми : навч. посібник / Б. М. Колногузенко. – Х. : ХДАК, 2005. – 153 с.
4. Павлюк Г. Ідеоністична, рекреаційно-оздоровча та виховна функція в системі хореографічного мистецтва / Павлюк Г. // Рідна школа. – 2009. – № 2/3. – С. 56–57.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти томах / В.О. Сухомлинський: Т.2. – К. Радянська школа, 1976. – 324 с.
6. Сущенко Т.И. Педагогический процесс во внешкольных учреждениях: учебн.-метод. пособ. / Т.И. Сущенко – К.: Рад. шк., 1986. – 144 с.
7. Тихенко Л.В. Можливості позашкільного соціуму: завдання, пошук, знахідки / Лариса Тихенко // Рідна школа. – 2006. – №12. – С.30–32.
8. Тихенко Л.В. Розвиток особистості в системі мистецької освіти // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. / За заг. ред. Тихенко Л.В. [Упор. Л.М. Бондар, Т.М. Крекотіна, Н.В. Перепелиця, Т.В. Подгорна] – Суми: Нота-бене – 2011. – Вип.2. – 72 с.
9. Українські виховні ідеали і традиції родинного, лицарського і козацького виховання // С.П. Максимюк. Педагогіка : навчальний посібник. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
10. Ушинський К.Д. Теоретичні проблеми виховання. Вибрані педагог. твори у 4-х т./ К.Д. Ушинський. – К., 1995. –Т.4 – 389 с.
11. Щербань П. Національне виховання в сім'ї. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти / П. Щербань К.: Культурол. ПП «Борівітер», 2000. – 214 с.
12. Шевчук А. Дитяча хореографія / Шевчук Антоніна. – К. : Шкільний світ 2008. – 126 с.
13. Шевчук А. С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників / А. С.Шевчук. - Фастів: Поліфаст, 2005. - 332 с.
14. Юхименко М. А. Особливості видів педагогічних комунікацій на заняттях з хореографії з дітьми молодшого шкільного віку / Юхименко М. А. // Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту : [зб. наук. ст.]. – Чернігів, 2006. – Вип. 35. – С. 95–98.

**Анотація досвіду роботи
керівника Народного дитячого оркестру духових інструментів Охтирського
міського центру позашкільної освіти – Малої академії наук учнівської молоді**

ПЕТРИКА ВОЛОДИМИРА МИКОЛАЙОВИЧА

Тема: «Виховання та розвиток творчо обдарованих дітей засобами музичного мистецтва».

Актуальність досвіду. Важливим питанням сьогодення є естетичне виховання і розвиток естетичної культури дітей та учнівської молоді. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає їх залучення до творчої діяльності – основи гармонійного розвитку особистості. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на естетичне виховання та гармонійний розвиток людини як найвищої цінності суспільства; формування її духовних смаків, ідеалів; розвитку художньо-творчих здібностей. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати та творити прекрасне – вияви духовного життя особистості, що свідчать про її внутрішнє багатство. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення завдань виховання та розвитку творчо-обдарованих дітей засобами музичного мистецтва. Музичне виховання є важливим засобом їхнього гармонійного розвитку. Навчання музики формує емоційну сферу, стимулює пізнавальну активність, розвиває творчі здібності. Розв'язання зазначених завдань забезпечується в процесі навчально-виховної роботи в гуртках, студіях, інших творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладах. Одна з форм музичного виховання – колективна творчість у духовому оркестрі як музичному об'єднанні.

Провідна ідея досвіду, що визначається метою і завданнями гуртка: упровадження нових педагогічних технологій навчання і виховання дітей та учнівської молоді засобами музичного мистецтва, удосконалення системи навчально-виховної роботи в оркестрі; залучення дітей та учнівської молоді до участі в концертній і фестивалійній діяльності.

Педагогічна доцільність досвіду пов'язана з напрямом освітнього процесу на розвиток естетичного смаку учнів, на практичне застосування навичок гри на духовому інструменті, забезпеченням можливості концертної практики для кожного учня у складі оркестру, що має велике виховне значення.

Науково-методичне значення досвіду полягає у створенні методико-технологічної бази для проведення занять духового оркестру, що сприяє оволодінню вихованцями ключовими компетенціями, формуванню музичних та оркестрових навичок.

Тип досвіду: раціоналізаторський, що забезпечується оригінальним підходом до використання форм, методів і прийомів навчально-виховної роботи в роботі дитячого оркестру духових інструментів.

Репрезентативність матеріалів досвіду: Період підготовки конкурсних матеріалів (узагальнення, оформлення, друк) – жовтень-грудень 2014 року.

Вид матеріалу: конкурсне портфоліо.

Значущість досвіду. Підготовлено добірку конспектів занять і методичних матеріалів за розділами програми гуртка дитячого оркестру духових інструментів гуртка з тем: «Музичні інструменти у складі духового оркестру», «Планування репетиційного процесу та робота над партитурою», «Особливості початкового періоду навчання гри на духових інструментах», «Методичні рекомендації на допомогу керівнику духового оркестру», «Методика навчання початківців гри на кларнеті». Матеріали з досвіду роботи керівника гуртка можуть бути використані в роботі керівників гуртків дитячих духових оркестрів позашкільних закладів.

Система педагогічних дій – організація, зміст, форми, прийоми, методи навчання і виховання. Ефективним методом формування й закріплення практичних умінь вихованців, розвитку в них творчих здібностей у гуртку включає цільовий, змістовний, діяльнісний та результативний компоненти.

На заняттях гуртка використовуються інтерактивні методи навчання для ознайомлення з музичними творами, творчим шляхом їх авторів, обговорення відібраного твору для виконання оркестром. Такий підхід забезпечує постійну комунікативно-творчу взаємодію вихованців і педагога. Ефективність спільної навчально-творчої діяльності залежить від її цілеспрямованості, планованості, наступності, систематичності, рівня її науково-методичного забезпечення та педагогічного супроводу. Тому використання на заняттях індивідуальних, парно-групових форм роботи, елементів дискусій навчає вихованців аргументовано відстоювати свою думку, сприяє формуванню комунікативної компетентності.

Педагог навчає вихованців працювати з різними джерелами інформації, опрацьовувати додаткову літературу, що забезпечує не лише формування інтелектуальних здібностей вихованців гуртка, а й сприяє оволодінню уміньми та навичками самоосвіти та самовдосконалення. Поєднання словесних методів (бесіда, пояснення) з наочними (демонстрація слайдів, використання відео-, аудіоматеріалів, ІКТ) і практичними (формування практичних навичок у процесі оволодіння гри на музичному інструменті) дозволяє керівнику гуртка значно підвищити пізнавальну активність вихованців.

Створення педагогом сприятливого морально-психологічного клімату на заняттях забезпечує створення ситуації успіху для кожного вихованця. Результатом є високий рівень виконавської майстерності вихованців гуртка під час участі в масових заходах різних організаційних рівнів (конкурсах, фестивалях, сятах тощо).

Практична значущість і впровадження досвіду роботи. На регіональному рівні досвід роботи педагога презентовано на обласному семінарі завідувачів методичними кабінетами (2012р.), під час спільного засідання методичних об'єднань керівників гуртків художньо-естетичного виховання (2013р.); на обласному семінарі директорів позашкільних навчальних закладів (24-25 вересня 2013 р.).

Досвід роботи може бути використаний в освітньо-виховному процесі творчих об'єднань організації роботи гуртків художньо-естетичного спрямування позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, а також під час розроблення навчальних курсів із проблем організації роботи з обдарованими дітьми та учнівською молоддю для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, педагогів і практичних психологів-слухачів інститутів підвищення післядипломної педагогічної освіти.

Програмне забезпечення. Робота в гуртку здійснюється за навчальною програмою «Програма гуртка духового оркестру» (Міністерство освіти і науки України. Програми з позашкільної освіти: художньо-естетичний напрям /К.: Грамота, 2008. – Вип.1. – 65 с.).

Участь у семінарах, конференціях, освітніх проектах. Підвищення професійної майстерності педагога – одна з важливих організаційно-педагогічних умов реалізації навчально-виховної діяльності, що включає організацію систематизованої самоосвітньої діяльності педагога, створення професійного-творчого портфоліо та портфоліо власного педагогічного досвіду.

Педагог бере активну участь у семінарах для педагогів і вчителів музичного мистецтва позашкільних і загальноосвітніх освітніх закладів «Духова музика як засіб естетичного виховання підростаючого покоління у співпраці позашкільного соціуму та загальноосвітньої школи», «Методи стимулювання та мотивації пізнавальної діяльності дітей на заняттях в закладі позашкільної освіти», «Популяризація духової музики в культурному просторі Охтирщини»; семінарах-практикумах з

викладачами факультету мистецтв Сумського педагогічного університету ім. А.С.Макаренка; майстер-класах для вчителів музичного мистецтва та учнів міста у рамках декади музики «Духові інструменти. Оркестр духових інструментів». У 2013–2014 роках педагогом були організовані дні духової музики «Звуки музики чарівної...» у рамках освітнього проекту «Дійти до кожного, зацікавити всіх».

Поширення досвіду. Протягом 2011–2014 років матеріали досвіду були висвітлені під час проведення семінарів для вчителів музичного мистецтва загальноосвітніх шкіл м. Охтирки, під час проведення загальноміських та обласних мистецьких заходів та під час підтвердження звання «Народний дитячий оркестр духових інструментів».

Має урядові та відомчі нагороди, звання Заслужений артист України.

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

У наш час актуальною є проблема створення ефективних освітньо-соціальних систем, що забезпечують організацію навчально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, забезпечують їхній особистісний розвиток, соціалізацію та професійне самовизначення. Тому позашкільна освіта як невід'ємна складова освітньої галузі України набула підвищеної соціальної значимості. Ефективність діяльності позашкільних навчальних закладів залежить від створення системи освітньо-виховної роботи, що передбачає використання сучасних педагогічних технологій, спрямованих на виявлення та формування у вихованців творчих здібностей у процесі навчально-творчої діяльності в гуртку.

Відповідно до сучасної теорії позашкільної освіти, висвітленої в наукових працях О. Биковської, В. Вербицького, Л. Даниленко, Л. Ковбасенко, О.Литвиненко, Л. Павлової, О. Пометун, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л.Тихенко та ін., діяльність гуртків, інших творчих дитячих об'єднань позашкільних навчальних закладів забезпечує умови для оволодіння вихованцями знаннями, уміннями та навичками за інтересами й уподобаннями; сприяє розвитку, стимулюванню та реалізації їхнього духовного і творчого потенціалу.

Аналіз педагогічної літератури з проблеми дозволяє стверджувати, що загальним для навчально-виховної роботи з вихованцями позашкільних закладів є тенденції до застосування активних форм, методів організації діяльності, спрямованої на розвиток у вихованців самосвідомості, набуття ними соціального досвіду, формування почуття національної гідності, шанобливого ставлення до історії, звичаїв і традицій українського народу. Значну роль формуванні вихованців відіграє орієнтована на вільний вибір навчально-пізнавальна, творча та соціально значуща практична робота гуртка. За таких умов вона стає важливою ланкою виховання свідомої, активної, високоморальної особистості, яка володіє базовими життєвими компетентностями.

Зазначене сприяло визначенню головної мети роботи гуртка – виховання та розвиток творчо-обдарованих дітей у процесі навчально-творчої діяльності дитячому оркестрі духових інструментів. Основними завданнями діяльності гуртка визначено:

- оволодіння основними поняттями теорії та музичної грамоти, гри на музичних інструментах, знаннями музичної культури.
- оволодіння основами гри на музичних інструментах, залучення до кращих зразків вітчизняної та світової музики
- розвиток музичних і ритмічних здібностей, формування художньо-естетичного смаку, розуміння і сприймання музики залежно від стилю, жанру та характеру творів, підвищення майстерності колективної гри в духовому оркестрі
- створення умов для розширення загального світогляду, музичних і ритмічних здібностей, забезпечення виховання громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих творів вітчизняної музики, професійної взаємодії в колективі.

У основі соціально-педагогічної моделі гуртка – принцип комплексності освітньо - виховної роботи, трирівневості в організації навчально-виховного процесу, науково-методичний і психологічний супровід усіх форм роботи, інноваційної спрямованості професійно-творчої діяльності педагога. Утвердження сучасної соціально-педагогічної моделі гуртка «Народний дитячий оркестр духових інструментів» сприяло систематизації роботи з формування профільних компетентностей вихованців, їхньої соціалізації, профорієнтації та допрофесійної підготовки, що забезпечує можливість переходу на компетентнісну освіту.

На першому році навчання керівник гуртка створює умови для вибору духового інструмента залежно від індивідуальних фізичних особливостей вихованців і класу духових інструментів.

Вихованці ознайомлюються з класифікацією та назвами духових інструментів, набувають знань з їх використання, вчать правильної постави корпусу, голови, рук, ніг, пальців і дихання під час гри, вивчають елементи нотної грамоти, виконують нескладні музичні твори.

Керівник добирає матеріал, урахувавши ступінь підготовки вихованців. У доборі матеріалу керується принципом послідовності й наступності навчання.

Недопустимим вважається включення в репертуар дитячого оркестру творів, що перевищують музично-виконавські (художні, технічні) можливості вихованців. Разом із тим педагог уважно стежить за рівнем музичного вдосконалення вихованців.

На другому році навчання значну кількість часу відведено на навчання вихованців елементів колективної гри в ансамблі, що дає можливість розвивати та закріплювати необхідні навички чистоти інтонування, рівності звучання, читання з листа нотного тексту. Керівник націлює увагу вихованців на фактуру твору, чітко визначення ролі та завдань партії у кожному музичному творі.

На третьому році навчання керівник ускладнює програму. Гуртківці виконують більш складні твори, проводиться більше колективних практичних занять.

Керівник гуртка вміло застосовує знання і навички, отриманні під час індивідуальної й ансамблевої гри, удосконалює техніку гри (індивідуальну, ансамблеву, оркестрову) на інструменті, віртуозність та образність виконання. Проводить підготовку до активної участі в концертно-фестивальній діяльності оркестру. Оркестрові репетиції керівник проводить з метою підвищення рівня виконавської майстерності як оркестру в цілому, так і окремих вихованців-музикантів з урахуванням різної ступеневої підготовки й досвіду ансамблевої гри, систематизації основних теоретичних уявлень про виразні можливості духового оркестру, включення в них нотного матеріалу та розвиток культури звуку, розвиток виконавського дихання, досягнення єдності ступенів і артикуляції, виразності метра та ритму, поняття принципу ланцюгового дихання.

Функціональність соціально-педагогічної моделі гуртка забезпечується сучасною матеріально-технічною базою оркестру: окремий кабінет, комплект необхідних інструментів. Але є і труднощі в придбанні інструментів і це пов'язано з тим, що більшість дітей із соціально вразливих категорій населення. У таких випадках на допомогу оркестру приходять спонсори.

Виявлення творчо обдарованих дітей і залучення їх до навчально-творчої діяльності можливе за умови створення системи роботи, що забезпечує творчий розвиток особистості засобами духової музики.

Мотивація вихованців до оволодіння музичним мистецтвом – одна з головних умов реалізації навчально-виховного процесу. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, формуванням прийомів самостійного набуття знань, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції. Одним із шляхів підвищення мотивації та ефективності навчальної діяльності в гуртку є включення вихованців у колективно-групову роботу. Така діяльність повинна забезпечує підвищення практичної компетентності вихованців, а саме:

- формування вмінь і навичок чути музику, що виконується оркестром в цілому та окремими групами інструментів, розрізняти звучання теми, підголосків, супроводу;
- навчання виконувати свою партію, керуючись вимогами диригента, розуміти його ритмічні та динамічні жести;
- оволодіння навиками читати ноти з листа.

Успішне вирішення практичних завдань у роботі над оркестровим твором здійснюється з використанням методу пізнання від загального до конкретного, що передбачає ознайомлення вихованців з оркестровим твором; опанування технології і художніх аспектів його виконання.

Його реалізація має кілька етапів:

- від осягнення сутності змісту твору – до усвідомлення художньої значущості кожного елемента музичної мови;
- від пізнання загальної музичної форми твору – до усвідомлення його структурних частин та формоутворювальних елементів;
- від загального виконавсько-тактильного оволодіння оркестровим твором – до художнього відтворення кожного музичного епізоду, фрагмента.

Розвиток пізнавальної, творчої, соціальної компетентностей забезпечується використанням колективно-групових форм роботи, спрямованих на реалізацію потреб вихованців у спілкуванні під час навчально-творчої діяльності в гуртку, підготовки та участі у виховних, фестивальних і конкурсних заходах різних організаційних рівнів.

Результатом є оволодіння нормами спілкування, навичками самостійної роботи та співпраці в оркестрі, удосконалення навичок гри на інструменті, поглиблення знань про музичне мистецтво, творчий і життєвий шлях відомих композиторів і диригентів.

Педагог здійснює роботу з виявлення творчо обдарованих дітей. Розв'язанню зазначеної проблеми сприяє співпраця із загальноосвітніми навчальними закладами. Нині загальна кількість вихованців в оркестрі – 43 особи.

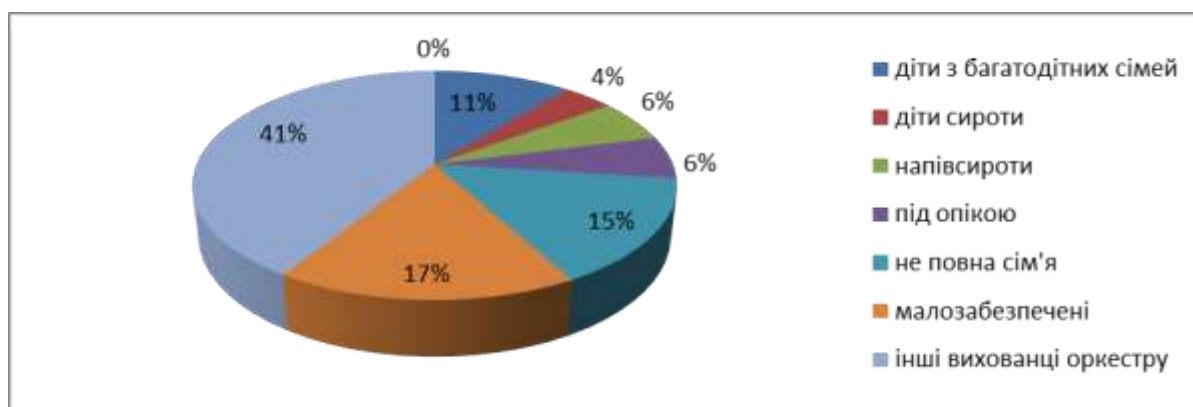
Їх вік – від 7 до 17 років. Із них, дітей молодшого шкільного віку – 11 (2014р.), 13 (2015р.); середнього шкільного віку – 21 (2014р.), 23 (2015р.), старшого шкільного віку – 9 (2014 р.), 11 (2015 р.) (діаграма 1).

Характеристика контингенту вихованців за віком

До навчально-творчої діяльності в гуртку залучені діти із соціально вразливих категорій населення: вихованці з неповних, малозабезпечених і багатодітних сімей, діти-сироти. Їх відсоток серед вихованців оркестру складає 59% (діаграма 2).

Діаграма 2

Соціальна характеристика вихованців оркестру
(у % від загальної кількості вихованців оркестру)

Досвід педагогічної діяльності дає підстави для твердження про те, що об'єднання навчально-виховного та пізнавально-творчого процесу в оркестрі можливе за умови розвитку в нього музичного слуху, формування стійкого сприйняття музики, творчої уяви, фантазії, індивідуальних особливостей; створення необхідних умов для формування творчих здібностей вихованців у процесі оволодіння гри на духових інструментах; урахування міжпредметних зв'язків, що забезпечує розвиток пізнавально-художньої діяльності вихованців, формування навичок орієнтування в художньому освоєнні світу звуків, асоціативно-творчого мислення.

Основною формою занять є групове заняття, на якому використовуються різноманітні методи: ігрові, наочні (практичний показ), метод заохочення і схвалення, порівняння, словесний метод пояснень. У процесі навчання використовуються діагностичні методи: спостереження, бесіди. Одним з важливих компонентів оволодіння вихованцями прийомами і гри в оркестрі є заняття з окремими оркестровими групами, що допомагає зосередити увагу на особливостях і специфіці конкретної партії відповідно до її призначення, а також виявити виконавські можливості кожного вихованця. Безпомилкове виконання партій вихованцями дає можливість приділяти основний час зведеним оркестровим заняттям, роботі над художніми особливостями творів.

Рівень володіння практичними навичками визначається поточним і підсумковим контролем, що передбачає виконання оркестрових партій (індивідуальне та групове прослуховування), тестування з теорії, оцінювання гри в оркестрі, результати конкурсів тощо. У кінці кожного півріччя педагог оцінює досягнення кожного вихованця з урахуванням загального розвитку вихованця, його активності, успіхів в оволодінні навичками оркестрової гри, дотримання оркестрової дисципліни. Найвищим досягненням вихованців є сольне виконання партій в оркестрі.

Вихованці гуртка є активними учасниками соціально-педагогічних проектів «Дійти до кожного, зацікавити всіх», «Маленькі патріоти великої країни», «Поділись теплом і знаннями» і інших організаційно-масових заходів, що проводяться в місті і регіоні.

У системі роботи з вихованцями особливе місце відведено особистості педагога, який виховує не лише змістом свого навчального предмета, а й ставленням до справи, власним світоглядом, манерами поведінки, зовнішністю. Вихованці вважають керівника гуртка професіоналом у тій справі, якій він їх навчає виховання, зразком культурної, вихованої особистості. Його позитивні риси: справедливість, ерудованість, доброзичливість, почуття гумору викликають у вихованців бажання наслідування. Аналіз педагогічної діяльності дав підстави стверджувати, що важливою професійною якістю педагога, що ґрунтується на його досвіді та інтуїції є передбачення результатів професійно-творчої діяльності – формування знань, умінь і навичок вихованців. У роботі педагог керується словами А.С. Макаренка, який цінував таку рису педагогічної кваліфікації і наголошував на тому, що педагог має передбачати, якими людьми стануть його вихованці.

Зазначене передбачає здійснення роботи зі створення умов для професійного самовизначення вихованців. Кожного року випускники оркестру стають студентами різних навчальних закладів: Сумського Вищого училища культури ім. Бортнянського; Полтавського, Харківського музичних училищ; Київської школи-інтернату для обдарованих дітей ім. М. Лисенка. У 2015 році п'ять вихованців будуть вступати до вищих музичних навчальних закладів м. Харків, м. Полтава.

З метою національно-патріотичного виховання вихованці є частими гостями у військовій частині. Народний дитячий оркестр духових інструментів співпрацює з оркестром внутрішніх військ м. Охтирка та оркестром інженерного полку.

Велику увагу педагог надає виховній складовій навчального процесу. З цією метою проводяться спільні заходи з громадською організацією ветеранів військової служби «Честь маю», зустрічі з військовим оркестром духових інструментів. Під час літньої оздоровчої кампанії практикуються спільні виховні, спортивні та концертні заходи. Така співпраця сприяє вихованню любові до Української держави, українського мистецтва, громадянському самоствердженню.

Для забезпечення результативності роботи гуртка необхідна постійна самоосвітня діяльність педагога, що передбачає роботу над обраною науково-методичною проблемою, ознайомленням з психолого-педагогічною літературою, інноваційними педагогічними технологіями, розроблення власних методик, участь у педагогічних конкурсах. Педагогом розроблені та опубліковані методичні рекомендації з організації роботи дитячого духового оркестру «Методика навчання гри на кларнеті», «На допомогу керівнику духового оркестру», «Планування репетиційного процесу та робота над партитурою» тощо.

Вихованців гуртка разом із педагогом беруть участь в реалізації благодійного соціально-освітнього проекту «Поділись теплом і знаннями». У рамках циклу заходів «Національно-патріотичне виховання засобами духової музики» було підготовлено концерт до Дня незалежності України «Україно, цвіти в любові й добрі», здійснено тематичну зустріч із військовослужбовцями частини. У січні 2015 року започатковано спільний проект із військовою частиною «Маленькі патріоти великої країни»

Важливим чинником оптимізації навчально-виховної роботи в гуртку є залучення батьків і членів родин вихованців до організації та проведення навчально-виховних заходів, покращення матеріально-технічної бази. Співпраця з батьками допомагає спрямовувати зусилля батьків на розвиток творчого потенціалу дитини та своєчасне підтримання її бажання до саморозвитку та самовдосконалення. Батьківський комітет гуртка бере участь у плануванні виховної роботи на навчальний рік, забезпечення участі дітей у масових заходах різних організаційних рівнів: концерти, конкурси, фестивалі. Представники батьківського комітету гуртка входять до складу батьківських рад шкіл і позашкільного закладу, забезпечуючи їх функціональність та оперативність. Особлива увага батьківського комітету приділяється матеріально-технічному забезпеченню навчально-виховної роботи: придбання інструментів, придбання костюмів, участь у поточному ремонті, організація родинних заходів (спортивні змагання, конкурси, дні родинного відпочинку).

І найбільше досягнення керівника оркестру – участь батьків вихованців, які не лише активно беруть участь в навчально-виховному процесі, а й входять до складу оркестру.

Ефективність роботи керівника гуртка підтверджена результатами навчально-творчих досягнень його вихованців: подяка відділу культури і туризму (2011р.), обласний конкурс дитячих оркестрів духових та народних інструментів (диплом II ступеню-2011р.), диплом I ступеню диплом в.о. міського голови (2012р.), диплом управлінні культури і туризму Сумської обласної державної адміністрації (2012р.), диплом управлінні культури і туризму Сумської обласної державної адміністрації (2013р.), грамота Голови Сумської обласної ради (2013р.). Крім цього керівник оркестру сам має нагороди, які підтверджують його професіоналізм: стипендіат Охтирської міської ради (2009р.), диплом управлінні культури і туризму Сумської обласної державної адміністрації (2011 р.), диплом в.о. міського голови (2011 р.), подяка міського голови (2011р.), подяка в.о. міського голови (2013р.).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про позашкільну освіту». // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – С. 229–250.
2. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : монографія / О.В.Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
3. Григор'єв Г. М. Робота диригента з духовим оркестром : Посіб. метод. рекомендацій / Г. М. Григор'єв; Голов. упр. культури, мистец. та охорони культ. спадщини України. - К., 2004. - 213 с.
4. Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 9 - 12 квіт. 2014 р., Рівне. Вип. 6 / упоряд.: С. Д. Цюлюпа; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. - Рівне, 2014. - 154 с
5. Ковбасенко Л. І. Вимоги до діяльності позашкільних закладів в сучасних умовах. / Л. І. Ковбасенко // Витоки: Часопис теорії і практики позашкільної роботи серед молодшої генерації України і розвитку дитячої та юнацької творчості. – Дніпропетровськ: Алькар – Вітас, 1993. – 230 с.
6. Пустовіт Г. Тихенко Л.В. Позашкільна освіта: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи : монографія. – Суми : Університетська книга, 2008. – Кн. 2. – 272 с.
7. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в креативному позашкільному навчально-виховному мікросоціумі. З досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю / За ред. Тихенко Л. В. [Упор. Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко] – Суми : Нота-бене – 2008 р. – 68 с.
8. Сущенко Т.І. Педагогический процесс во внешкольных учреждениях: учебн.-метод. пособ. / Т.И. Сущенко – К.: Рад. шк., 1986. – 144 с.
9. Тихенко Л.В. Можливості позашкільного соціуму: завдання, пошук, знахідки / Лариса Тихенко // Рідна школа. – 2006. – №12. – С.30–32.
10. Тихенко Л.В. Розвиток особистості в системі мистецької освіти // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. / За заг. ред. Тихенко Л.В. [Упор. Л.М. Бондар, Т.М. Крекотіна, Н.В. Перепелиця, Т.В. Подгорна] – Суми: Нота-бене – 2011. – Вип.2. – 72 с.
11. Українські виховні ідеали і традиції родинного, лицарського і козацького виховання // С.П. Максимюк. Педагогіка : навчальний посібник. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
12. Ушинський К.Д. Теоретичні проблеми виховання. Вибрані педагог.твори у 4-х т./ К.Д. Ушинський. – К., 1995. –Т.4 – 389 с.
13. Щербань П. Національне виховання в сім'ї. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти / П. Щербань К.: Культурол. ПП «Боривітер», 2000. – 214 с.
14. Терлецький М. М. Історія розвитку духового оркестру : навч. посіб. / М. М. Терлецький; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. - Рівне, 2006. - 156 с

**Анотація досвіду роботи
керівника хореографічного гуртка Лебединського центру позашкільної освіти Лебединської
міської ради Сумської області**

ЛИТОВЧЕНКО ТЕТЯНИ ПЕТРІВНИ

**Тема: «Формування творчої особистості в процесі хореографічної діяльності в
позашкільному навчальному закладі».**

Провідна ідея досвіду визначається метою і завданнями діяльності гуртка: створення психолого-педагогічних умов для формування творчих здібностей вихованців гуртка, їхньої самореалізації та професійного самовизначення в процесі оволодіння хореографічним мистецтвом.

Актуальність досвіду визначається потребою удосконалення системи навчальної, виховної та соціалізуючої діяльності позашкільного навчального закладу, що забезпечує розвиток соціально активної й національно свідомої особистості в процесі навчально-творчої діяльності за інтересами у сфері вільного від навчання часу. Упровадження інноваційних педагогічних технологій гуртка (особистісно-орієнтовані, інтерактивні, емоційно-художні та емоційно-моральні, саморозвитку) удосконалюють систему роботи гуртка з формування естетичної, і художньої культури вихованців; розвиток їхніх інтелектуальних і творчих здібностей; активізують соціально вмотивовану діяльність;

забезпечують оволодіння вміннями та навичками розв'язання пізнавальних, навчальних і творчих завдань.

Науково-методичне значення досвіду полягає у створенні системи навчально-виховної роботи в гуртку, що забезпечує досягнення високих результатів вихованців у навчально-творчій діяльності у сфері вільного від навчання часу, їхнє самовдосконалення та професійне самовизначення.

Тип досвіду визначається як комбінаторний – оригінальний підхід до використання традиційних та інноваційних форм, методів і прийомів навчально-виховної роботи з вихованцями гуртка позашкільного навчального закладу.

Презентація матеріалів досвіду. Період підготовки конкурсних матеріалів (узагальнення, оформлення, друк): жовтень 2014 року – лютий 2015 року. Вид матеріалу: конкурсне портфоліо.

Значущість досвіду. Представлені матеріали з досвіду роботи керівника гуртка можуть бути використані в роботі керівників гуртків художньо-естетичного напрямку, культурних організаторів позашкільних закладів, класних керівників, педагогів-організаторів загальноосвітніх шкіл.

Поширення досвіду. Потягом 2012–2014 р. р. матеріали досвіду роботи були висвітлені під час проведення семінарів для керівників гуртків, педагогів-організаторів загальноосвітніх шкіл м. Лебедин та Лебединського району, під час засідань обласного методичного об'єднання керівників гуртків художньо-естетичного напрямку. Досвід роботи рекомендований районним методичним кабінетом для використання в практиці естетичного виховання дітей та учнівської молоді; у системі підвищення кваліфікації педагогів, під час розроблення навчальних програм з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку.

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

У контексті сучасної гуманістичної парадигми освіти в Україні виникає необхідність перегляду змісту естетичного виховання дітей та учнівської молоді, удосконалення системи роботи з формування в них естетичної і художньої культури. Ефективним засобом засвоєння спадщини гуманітарної культури є хореографія, основу якої складає танцювальна діяльність. Важливість та значущість оволодіння мистецтвом танцю як синтетичним видом мистецтва пояснюється тим, що танець є поєднанням духовної культури та культури пластики тіла, гармонія яких впливає на гармонійний розвиток особистості. Залучення до танцювального мистецтва розкриває творчий потенціал особистості, забезпечує духовний розвиток, формує моральні якості, впливає на зміст цінностей, світоглядну орієнтацію. Тому важливим завданням позашкільної освіти як компоненту освіти в Україні є пошук і використання форм і методів навчально-виховної роботи, що не лише сприяють оволодінню вихованцями додатковими знаннями й уміннями за інтересами, а й забезпечують їхній інтелектуальний і духовний розвиток, виховання їх як особистостей з високим рівнем активної життєвої позиції – системою особистих цінностей, що спонукає до соціально орієнтованої активної діяльності, самовдосконалення та професійного самовизначення.

Відповідно до сучасної теорії позашкільної освіти, висвітленої в наукових працях О. Биковської, В. Вербицького, Л. Даниленко, Л. Ковбасенко, Л. Павлової, О. Пометун, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко та ін., діяльність гуртків, інших творчих дитячих об'єднань позашкільних навчальних закладів забезпечує умови для оволодіння вихованцями знаннями, уміннями та навичками за інтересами й уподобаннями; сприяє розвитку, стимулюванню та реалізації їхнього духовного і творчого потенціалу; забезпечує формування кращих особистісних якостей, сприяє професійному самовизначенню.

У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях професійне самовизначення особистості розглядається з позицій смислового підходу, що проявляється як перевага особистості до одного виду діяльності (інтелектуальної, творчої, професійної) і залежить від мотивації до навчання, рівня життєвої компетентності, самовизначення.

Дослідженню самовизначення в професійній сфері присвячені праці М. Дяченко, Л. Нікітіна, С. Мельник, С. Кузьміна та інших вчених.

Сучасний стан економічного і соціального розвитку вимагає від дітей та учнівської молоді володіння життєвими та професійними компетентностями. Для розв'язання зазначених завдань позашкільної освіти актуальною є проблема створення ефективної системи роботи гуртків, інших творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів, що забезпечують організацію навчально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді за інтересами у вільний від навчання час, забезпечують їхній гармонійний розвиток, соціалізацію та професійне самовизначення.

Аналіз педагогічної літератури з проблеми дозволяє стверджувати, що загальним для роботи з вихованцями позашкільних закладів є тенденції до застосування активних форм, методів організації їхньої діяльності, що формують у вихованців потребу до навчально-пізнавальної та соціально значущої практичної діяльності в позашкільному середовищі. Тому організація навчально-виховного процесу в гуртку ґрунтується на мистецькому вихованні – цілеспрямованому впливові на формування естетичних переконань особистості в процесі пізнавальної, творчої, дозвільної діяльності, що

передбачає роботу з колективом, спрямовану на оволодіння вихованцями хореографічним мистецтвом. До засобів формування такої особистості належить навчально-творча діяльність вихованців у гуртку. Педагог спрямовує роботу на розвиток кращих особистісних якостей у вихованців; формування особистісної естетичної і художньої культури, здійснення педагогічного впливу на формування професійного самовизначення вихованців. Серед чинників сприяння професійному самовизначенню – урахування індивідуальних потреб, інтересів, здібностей, нахилів, обдарувань, стану фізичного і психічного здоров'я; зорієнтованість на ситуацію успіху; суб'єкт-суб'єктні відносини в організації роботи гуртка.

Організація управління навчально-виховним процесом, що має на меті сприяння професійному самовизначенню вихованців, передбачає створення психолого-педагогічних та організаційно-технологічних умов для розвитку практичних умінь і навичок в процесі навчально-творчої діяльності вихованців. Важливими є уміння керівника гуртка керуватися знанням психологічних, вікових, фізіологічних, індивідуальних особливостей вихованців. Особливу відповідальність несе педагог за хореографічну діяльність, що забезпечує розвиток соціально активної й національно свідомої особистості в процесі навчально-творчої діяльності у сфері вільного від навчання часу.

Аналіз літератури з проблеми та досвід педагогічної діяльності дає підстави стверджувати, що організація роботи з формування хореографічних здібностей вихованців гуртка буде більш ефективною за умови впровадження інноваційних педагогічних технологій гуртка (особистісно-орієнтовані, інтерактивні, емоційно-художні та емоційно-моральні, саморозвитку). Такий підхід забезпечує удосконалення системи роботи з формування естетичної, і художньої культури вихованців; розвиток інтелектуальних і творчих здібностей; активізує соціально вмотивовану діяльність; забезпечує оволодіння вміннями та навичками розв'язання пізнавальних, навчальних і творчих завдань.

Особливу роль у стимулюванні вихованців до занять хореографією відіграє мотивація на оволодіння вміннями та навичками хореографічної діяльності, усвідомлення зв'язків музики і хореографії з життям, уміння аналізувати хореографічний твір. Тому зміст навчально-виховного процесу в гуртку передбачає виконання практичних завдань, що забезпечують розвиток творчих умінь і навичок, мислення, фантазії, підвищення рівня хореографічної майстерності, можливість публічного самовираження, творчої самореалізації, професійного самовизначення. Тому важливою частиною роботи є навчання вихованців, які бажають досягти більшого в оволодінні мистецтвом танцю й уже визначилися з майбутньою професією. Для них педагогом проводяться додаткові індивідуальні заняття, під час яких виконуються хореографічні вправи підвищеної складності, творчі завдання (створення танцювального елемента, міні-етюдів на основі вивчених рухів, частини хореографічної композиції тощо).

Для підвищення рівня умотивування навчання в хореографічному гуртку пропонуються перегляди та обговорення різноманітних танцювальних програм, презентації власних хореографічних етюдів, організація та проведення майстер-класів та організаційно-масових заходів випускниками гуртка, які є активними учасниками навчально-виховного процесу.

Навчання під час інтерактивного майстер-класу сприяє не лише швидкому оволодінню знаннями, а й перетворенню їх у соціально значущі вміння та навички, що забезпечують розв'язання завдань професійного самовизначення. Головною особливістю такої форми роботи є звернення до особистого досвіду кожного учасника, здійснення навчання під час обміну набутими знаннями.

Однією із складових роботи в гуртку є організація пошуково-дослідницької діяльності – дослідження життєвого і творчого шляху відомих хореографів, танцівників минулого і сучасності, презентація та обговорення її результатів.

Важливим моментом для самовизначення вихованців гуртка є співпраця із Сумським Палацом дітей та юнацтва, Сумським вищим училищем культури та мистецтв ім. С. Бортнянського. Розроблено план відвідування занять з хореографії в училищі та зразкового колективу «Радість» Сумського Палацу дітей та юнацтва. Така творча співпраця педагогів, вихованців і студентів забезпечує розв'язання виховних проблем; координації зусиль з метою стимулювання розвитку дитячих обдарувань та інтересів, збагачення соціального досвіду, свідомий вибір свого подальшого життєвого шляху.

Інший важливий аспект організації навчально-виховного процесу у хореографічному гуртку є спільна творча діяльність педагога і вихованців з підготовки до концертних виступів, участі в конкурсах і фестивалях, результатами яких є якісні показники організаційної, навчально-творчої, виховної роботи (навчальні досягнення, виконавський рівень, згуртованість, дисципліна, сценічність, емоційність, зібраність). Важливо підкреслити, що така діяльність не лише презентація результатів навчально-творчої діяльності, а й ефективна форма морального і естетичного розвитку вихованців. Участь у конкурсах і фестивалях різних організаційних рівнів дозволяє виявити недоліки навчальній і виховній роботі, адже виступ завжди має підвищений рівень художньо-емоційних взаємних відносин педагога та вихованців. Тому під час проведення занять педагог звертає увагу вихованців на те, що вони мають

відповідально виконувати свої обов'язки; вимогливо, але толерантно ставитися один до одного; уважно та швидко реагувати на зауваження.

Досвід педагогічної діяльності дає підстави стверджувати, що особистісні якості вихованців, сформовані в гуртку, проявлятися не лише під час навчально-творчої діяльності, виховних заходів, виступів, а й у їхній повсякденній поведінці. Зазначене свідчить про те, що навчально-творча діяльність у процесі оволодіння хореографією як мистецтвом активізує підсилює виховний процес (згуртовує дитячий колектив, поліпшує дисципліну, визначає максимальну відповідальність кожного за кінцевий результат). Єдність мети і спільність інтересів, що стоять перед вихованцями, породжує бажання не лише показати високий рівень танцювальної майстерності, а й формує відносини взаємопідтримки, взаємодопомоги, взаєморозуміння.

Формуванню цінних якостей сприяє особистий приклад педагога, його поведінка, манери, характер звернень, що є об'єктом пильної уваги вихованців. Його активно наслідують, що впливає на формування культури, емоційної чуйності, інших кращих якостей особистості.

Важливим напрямом роботи гуртка є організація конкурсних розважальних програм, що спонукають до гармонійного розвитку особистості, сприяють виявленню творчих здібностей дитини, формують правильну навички самовдосконалення та самовизначення. Такими конкурсними програмами є «Міс Терпсихора», «Дюймовочка», «Лісова красуня», «Чарівниця-осінь», «Мода і папір», «Вигадки Снігуроньки» тощо.

Важливим компонентом розвитку духовності дитини, її інтелекту та пізнавальної активності, самовизначення й самовдосконалення є хореографічно-музична програма «Вальс, вальс, вальс», театралізована музична програма «У гості до Терпсихори», осінній і весняний бали, виховні заходи патріотичного спрямування «Скарби з бабусиної скрині», «Заплету віночок у коси шовкові», «Рушники рідного краю», міські святкові заходи, присвячені Дню незалежності, Дню Перемоги, Дню міста. Підготовка та проведення таких заходів також здійснюється за технологією колективної творчої справи.

Одним із традиційних заходів у гуртку є щорічний творчий звіт колективу «Веселка скликає друзів». Його атмосфера має потужний виховний потенціал, що реалізується в поведінці вихованців (зовнішній вигляд, поведінка на сцені та за кулісами, самоаналіз, виховання толерантності, вимогливості до себе, почуття взаємодопомоги, відчуття плеча товариша та сили колективу, розвиток колективізму та дружніх стосунків), творчій діяльності (виступи з хореографічними номерами). На звіт запрошуються не лише батьків вихованців, а й громадськість міста.

Серед факторів, що впливають на процес виховання та соціалізації дітей та учнівської молоді, особливе місце посідає сім'я, оскільки саме в ній закладаються основні норми, принципи, ціннісні орієнтації, що впливають на формування особистості. Система роботи з батьками вихованців гуртка передбачає проведення батьківських зборів, відкритих занять тощо. Такі форми роботи сприяють формуванню в батьків вихованців упевненості в собі, уміння тактовними в складних ситуаціях тощо. Для формування колективу важливою є діяльність батьків під час проведення конкурсів і фестивалів, екскурсійних поїздок тощо. За роки тісної співпраці з батьками з'явилися створено систему традиційних заходів за участі батьків (конкурсні програми «Тато, мама, я – дружна сім'я»; вітальні концерти, вечори спілкування, активний відпочинок на природі). Метою їх проведення є збереження й примноження родинних цінностей, виявлення та поширення досвіду сімейного виховання, використання джерел народної педагогіки.

Аналіз наукової літератури та досвід педагогічної діяльності підтверджує, що організація роботи гуртка позашкільного навчального закладу потребує забезпечення оптимального взаємозв'язку всіх складових його діяльності. Зазначене сприяє підвищенню рівня навчально-виховного процесу в гуртку, що визначається його результатами. Вони виявляються в різних формах самореалізації вихованців, зокрема в перемогах у конкурсах і фестивалях, підвищенні успішності в школі, формуванні позитивної «Я-концепції», профорієнтації, соціалізації, активної життєвої позиції, сформованості загальної культури.

Про результативність роботи колективу свідчать високі досягнення у обласних, всеукраїнських та міжнародних творчих заходах: обласному конкурсі класичного та сучасного танцю «Магія танцю» /III місце/, відкритому багатожанровому фестивалі-конкурсі сучасного мистецтва /I, II місця/, відкритому регіональному фестивалі-конкурсі сучасного мистецтва «VIVA ТАЛАНТИ!» /золоті призери/, Всеукраїнському фестивалі хореографічного мистецтва «ПЛАНЕТА» /золоті призери/, Міжнародних фестивалях та конкурсах «Алегро Хортиці» /лауреати III ступеня/, «Золота рибка», «Megapolis» /золоті та срібні призери/, «Поронінське артистичне літо». Танцювальний колектив «Веселка» – незмінний учасник різноманітних культурно-мистецьких заходів міста.

Досвід роботи з даного питання був презентований на міському методичному фестивалі «Педагогічна знахідка». Питання підвищення фахової компетентності педагога і вихованців хореографічного гуртка висвітлено на обласному семінарі з проблеми «Система роботи художньо-естетичного напрямку закладу в контексті реалізації обласного проекту «Дійти до кожного, зацікавити всіх» /2012р./». Опис досвіду роботи з даного питання був опублікований у рубриці «Адреси передового

педагогічного досвіду» у інформаційно-методичному збірнику «Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект» /випуск 1/2013, ст.89/ та розміщений на сайті Лебединського ЦПО у категорії «Методика» /lcpo.com.ua/.

Ураховуючи результати роботи щодо реалізації питання формування професійного інтересу вихованців гуртка ставлю перед собою мету продовжувати роботу з даного питання у подальшій своїй діяльності.

Рік	Захід	К-ть учасників	Результат
2010	Обласний конкурс народного танцю «Віночок дружби»	18	III м.
2010	Міжнародний конкурс з хореографії «Алегро Хортиці»	18	Лауреат III ст.
2011	Обласний конкурс сучасного танцю	27	II м.
2012	Обласний конкурс «Віночок дружби»	16	I м.
2013	Міжнародний конкурс танцю «Megapolis»	20	Золоті та срібні призери
2013	Всеукраїнський фестиваль хореографічного мистецтва «ПЛАНЕТА»	32	Золоті призери
2013	Обласний конкурс класичного та сучасного танцю «Магія танцю»	12	III м.
2013	Міжнародний творчий фестиваль у місті Остров Велькопольський (Польща)	15	Диплом учасника
2014	Відкритий багатожанровий фестиваль-конкурс сучасного мистецтва	32	I м., II м.
2014	Відкритий регіональний фестиваль-конкурс сучасного мистецтва «VIVA ТАЛАНТИ!»	26	Золоті призери
2014	Міжнародний творчий фестиваль у місті Поронін (Польща)	11	Диплом учасника
2015	VI Всеукраїнський фестиваль-конкурс дитячого, юнацького і молодіжного мистецтва	14	Лауреат I премії

Багато колишніх вихованців гуртка пов'язують своє життя та професійну діяльність із хореографією. Серед них Ірина Усенко, Маргарита Осіпова, Олена Єршова, Тетяна Неділько, Тетяна Телевна, Юлія Ситник, які працюють на посадах хореографа в різних закладах міста та області. Випускник «Веселки» Артем Атанов працює у школі сучасного танцю ALL Stars в м. Харків. Двоє випускників здобувають спеціальність хореографа в Сумському державному педагогічному університеті ім.А.С.Макаренка. Майже всі випускники «Веселки» вступивши до інших профільних вузів, продовжують відвідувати місцеві хореографічні колективи, успішно демонструючи свою майстерність. Випускниця Наталія Жук, яка навчається на другому курсі Київського державного національного університету ім. Карпенка-Карого за спеціальністю актор театру та кіно, визнана кращою на курсі, отримує стипендію Президента та офіційно призначена на посаду актриси в театрі ім. Лесі Українки, де художній керівник театру М. Резнікович відмітив її відмінні хореографічні здібності.

Різні аспекти досвіду роботи педагога було презентовано під час проведення методико-педагогічних заходів:

міського організаційного рівня: методичне об'єднання керівників гуртків позашкільних навчальних закладів («Формування компетентно творчої особистості в процесі хореографічної діяльності в позашкільному навчальному закладі»); міський методичний фестиваль «Педагогічна знахідка» («Розвиток здатності до професійного самовизначення на заняттях хореографічного гуртка»).

обласного організаційного рівня: обласний семінар з проблеми «Система роботи художньо-естетичного напрямку закладу в контексті реалізації обласного проекту «Дійти до кожного, зацікавити всіх» («Робота хореографічного гуртка в контексті підвищення фахової компетентності педагога та вихованця»).

Матеріали з досвіду роботи педагога були висвітлені в випусках регіонального інформаційно-методичного збірника «Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект» (2010 р., 2015 р.).

Педагогу присвоєно почесне звання Відмінника освіти України (2010р.). Сумлінна праця керівника гуртка відзначена Дипломом переможця обласного конкурсу професійної майстерності «Золоте серце» у номінації «працівник позашкільного навчального закладу» (2011р.), Дипломом міського конкурсу «Зірки міста» у номінації «Культура і мистецтво» (2012р.), Дипломом Управління у справах сім'ї дітей і молоді Сумської ОДА за участь у обласному конкурсі «Жінка року» (2013р.),

Грамотою управління освіти і науки Сумської облдержадміністрації (2013р.), Подякою Сумської обласної ради (2013р.).

Досвід роботи може бути використаний для організації роботи творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, а також під час розроблення навчальних курсів із проблем організації виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, педагогів і практичних психологів – слухачів інститутів підвищення післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. : наукове видання. / І. Д. Бех – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
2. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.06 / О.А. Бурля; Київ. нац. ун-т культури і мистец. — К., 2004. – 20 с.
3. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв І–ІУ рівнів акредитації, а також для загальноосвітньої школи, позашкільних та професійних навчальних закладів, системи післядипломної педагогічної освіти / Є. Зайцев, Ю. Колесниченко. – Вид. третє. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. – 416 с. – ISBN 978-966-382-204-4.
4. Кіндер К.Р. Семантика пластичних символів народної танцювальної культури українців : Автореф. дис. канд. мистецтвознав.: 17.00.01 / К.Р. Кіндер / Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2007.
5. Колногузенко Б. М. Методика роботи з дитячим хореографічним колективом. Ч. І. Хореографічна робота з дітьми : навч. посібник / Б. М. Колногузенко. – Х. : ХДАК, 2005. – 153 с.
6. Легка С.А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття. Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2003. – 20 с.
7. Погребняк М.М. Танець "модерн" у художній культурі ХХ ст. / Вісник Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2009. – 194 с.
8. Тихенко Л.В. Можливості позашкільного соціуму: завдання, пошук, знахідки / Лариса Тихенко // Рідна школа. – 2006. – №12. – С.30–32.
9. Тихенко Л.В. Розвиток особистості в системі мистецької освіти // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. / За заг. ред. Тихенко Л.В. [Упор. Л.М. Бондар, Т.М. Кречотіна, Н.В. Перепелиця, Т.В. Подгорна] – Суми: Нота-бене – 2011. – Вип.2. – 72 с.
10. Тихенко Л.В. Розвиток особистості в системі мистецької освіти // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. / За заг. ред. Тихенко Л.В. [Упор. Л.М. Бондар, Т.М. Кречотіна, Н.В. Перепелиця, Т.В. Подгорна] – Суми: Нота-бене – 2011. – Вип.2. – 72 с.
11. Українські виховні ідеали і традиції родинного, лицарського і козацького виховання // С.П. Максимюк. Педагогіка : навчальний посібник. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
12. Ушинський К.Д. Теоретичні проблеми виховання. Вибрані педагог. твори у 4-х т./ К.Д. Ушинський. – К., 1995. – Т.4 – 389 с.
13. Шариков Д.І. Сучасна хореографія як феномен художньої культури ХХ століття. / Д.І. Шариков / Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2008..
14. Щербань П. Національне виховання в сім'ї. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти / П. Щербань К.: Культурол. ПП «Борівітер», 2000. – 214 с.

**Досвід роботи
керівника театральної студії «Аматеа»
та театру мод «Модерн» Білопільського центру дитячої та юнацької творчості)**

КОЛОТУШІ ОЛЬГИ ЛЕОНІДІВНИ

Тема досвіду: «Розвиток творчих здібностей дитини засобами театрального мистецтва».

Демократизація суспільства в Україні ставить перед педагогічною наукою завдання, розв'язання яких забезпечує гармонійний розвиток особистості, підвищує рівень її творчої активності, сприяє

професійному самовизначенню. На сучасному етапі його розвитку особливо гостро постає питання якості освіти та духовності нації. Тому мистецька освіта, що, на думку академіка І. Зязюна, є поєднанням почуттів й інтелекту, має бути складовою гармонійно розвиненої особистості.

Мистецька освіта ознайомлює з духовним досвідом людства, формує емоційно-почуттєвому сферу особистості, задовольняє її духовні потреби, залучає до творчої діяльності – вищої форми активності та самостійності особистості, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Залучення дітей та учнівської молоді до занять мистецтвом зумовлюється соціальною потребою – урізноманітненням видів навчально-творчої діяльності вихованців, сприянням саморозвитку особистості, формуванням її позитивного досвіду пізнавально-практичної та комунікативно-творчої взаємодії в гуртках, студіях, інших творчих дитячих об'єднаннях у позашкільному навчально-виховному просторі.

Вітчизняними науковцями накопичено багатий досвід з теорії і практики художньо-естетичного виховання в умовах дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів (О. Биковська, В. Вербицький, Ю. Жданович, М. Каган, Л. Ковбасенко, Б. Лихачов, А. Макаренко, В. Моляко, Г. Пустовіт, В. Сухомлинський, В. Шацька, С. Шацький та інші). Вони обґрунтували теоретичні та методичні засади використання мистецтва як засобу художньо-естетичного розвитку особистості, визначили завдання художньо-естетичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах дошкільця.

Наукові підходи до визначення сутності художньо-естетичного розвитку особистості дозволяють розглядати його як сформованість художніх здібностей, естетичного досвіду, ставлення до навколишнього світу. Урахування зазначеного сприяє визначенню провідних принципів художньо-естетичного розвитку особистості в системі позашкільної освіти: гуманізації, творчої спрямованості; особистісної, креативної, зорієнтованості художньо-естетичного розвитку; систематичності, послідовності, педагогічної доцільності; стимулювання художньо-естетичної активності; урахування віддаленості в часі результатів мистецького педагогічного впливу тощо.

Отже, метою художньо-естетичного розвитку особистості є підвищення рівня естетичних потреб, почуттів, смаків, естетичної культури та естетичного досвіду для сприйняття та перетворення дійсності за законами краси. Досягти такої мети можна завдяки оволодінню вихованцями мистецькими дисциплінами та інтегрованими курсами, що спрямовані на здобуття теоретичних знань, формування практичних навичок, розвиток естетичних смаків, художньо-творчих умінь тощо.

У позашкільних навчальних закладах створені умови для розвитку й підтримання талантів, обдарувань дітей та учнівської молоді в галузі мистецтва; їх заохочення до різнобічного творчого самовиявлення, продуктивної творчої діяльності. Тому робота з формування загальної мистецької компетентності вихованців має бути спрямована на надання базових мистецьких знань, вмінь і навичок; застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній діяльності під час занять різними видами мистецтва; формування стійкої внутрішньої мотивації до мистецької самоосвіти та самовиховання.

Наприкінці минулого століття під впливом західноєвропейської культури діяльність позашкільних навчальних закладів розширилася такими формами роботи, як дитячий театр, театр моди. Їх діяльність – засіб актуальних пошуків нових підходів до розв'язання питання художньо-естетичного розвитку – вирізняються своєрідністю й унікальністю, мають значний освітньо-виховний потенціал, що може бути використаний для художньо-естетичного виховання, бо поєднує в собі різні види пізнавальної, комунікативної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної діяльності.

Досвід практичної діяльності дає можливість стверджувати, що організація навчально-виховного процесу в такому дитячому об'єднанні має спиратися на три основні принципи педагогіки співпраці – діалог, взаємодію, співтворчість. Їх дотримання сприяє формуванню художньо-естетичної культури вихованців, оволодінню практичними навичками; залучає до різних форм творчої діяльності з урахуванням їхніх інтересів і потреб; забезпечує відповідність організаційно-педагогічних умов особливостям розвитку художньо-творчої активності особистості.

Реалізація мети і завдань навчально-виховної та розвивальної роботи має сприяти виконанню навчальної програми, розробленої на основі мистецтвознавчих, краєзнавчих, народознавчих матеріалів, виховних і масових заходів. Важливим у роботі дитячого театру моди є заохочення вихованців до творчої самореалізації у процесі навчально-виховної, пізнавально-творчої діяльності.

Формами дитячих театрів є театральні гуртки, театральні об'єднання, театри-студії, театри моди. Їх діяльність відповідає духовним запитам, потребам вихованців, ураховує загальні завдання морального і естетичного виховання. Завдання педагога полягає в тому, щоб виявити й розвивати здібності вихованців до театрального мистецтва – уміння перетілюватися, швидко увійти в новий образ. Навчальні програми, за якими вони працюють, передбачають формування у вихованців акторської майстерності – розвитку уяви, фантазії, оригінальності мислення, уваги до навколишнього світу; створення художньої моделі дійсності; оволодіння знаннями про стилістику моди, принципами формування стилю в одязі; уміннями доглядати за зовнішністю.

Аналіз літератури з проблеми, досвід роботи дозволяє стверджувати, що на заняттях із театрального мистецтва педагог має створювати психолого-педагогічні умови, щоб підтримувати

позитивний настрій вихованців протягом заняття, забезпечувати суб'єкт-суб'єктні відносини, умотивувати до самостійної творчої діяльності. Навчальні дії та вправи мають спрямовуватися на формування позитивного естетичного почуття до художньо-естетичної діяльності, сприймання її як інтелектуальної й фізичної діяльності. Під час пояснення завдань педагог враховувати емоційну сферу вихованців, формувати ціннісне відношення до позитивних емоцій, дружніх стосунків; узаємоповагу тощо. Створення художніх образів передбачає використання образних порівнянь.

На заняттях у театральній студії «Аматеа», театрі мод «Модерн» педагогом використовуються форми і методи навчально-виховної роботи, що сприяють самореалізації й самовираженню, навчають створювати художні образи, формують навички й уміння сценічної діяльності.

Для підтримання фізичної форми використовуються вправи з розвитку фізичних якостей, звертається увага вихованців на емоційний компонент виконання рухів, їх смислову виразність. Музично-рухові, комунікативні ігри як акторський тренінг спрямовуються на розвиток емоційності вихованців, здатності до імпровізації, формування єдності колективу. Реалізація знань і вмінь здійснюється під час розроблення хореографічних композицій, вокальних номерів. Важливим у роботі педагога є формування у вихованців умінь і навичок саморефлексії, планування (визначення перспективи) особистісного зростання. Розвиток творчої уяви можливий за умови зацікавленості вихованців у практичному втіленні знань під час здійснення ігрових форм з акцентом на зміну завдань, роботи з різноманітними предметами, образи яких мають бути обіграними; конкретність і доступність поставлених завдань та обов'язкового успішного виконання їх кожним вихованцем.

Такий підхід до розв'язання зазначених завдань на заняттях театральної студії забезпечує соціалізацію вихованців – формування культури відносин, розвиток якостей творчої особистості, активізацію колективної навчально-виховної та пізнавально-творчої діяльності.

Важлива складова навчання акторської майстерності – уміння спостерігати за життям, оточуючим світом. Такий досвід є основою для творчості педагога і дітей у процесі проведення сюжетно-рольових ігор. Кожна гра, розіграна в кількох варіантах, навчає виразного втілення психологічних особливостей персонажів, самостійного вибору мовленнєвих засобів і зовнішньої виразності. Такі ігри розігруються за заздалегідь підготовленим сценарієм, у основі якого зміст вірша, оповідання, казки. Казка з поєднанням героїчного і комедійного, романтики, сатири та фантазії – важлива складова дитячого репертуару. У казці образи героїв окреслено найбільш яскраво, вони приваблюють дітей динамічністю й умотивованістю вчинків, дії чітко змінюють одна одну, і вихованці охоче відтворюють їх. Улюблені дітьми казки легко драматизуються. Особливо цікаві казки, де дійові особи – звірі. Ролі звірів служать прекрасним приводом для звільнення, м'язів. Одним із найбільш складних компонентів акторських здібностей є здатність до перевтілення, «уходження в образ», що є художнім переживанням актором ролі на сцені шляхом включення уяви.

Різнманітність тематики ігор надає можливість самостійно імпровізувати, знаходити різні варіанти розвитку кожної теми, розкрити її ідею індивідуально чи колективно, підібрати музичний супровід з урахуванням вимог щодо напрямів хореографічного мистецтва (модерн, класичний і народний танці тощо), танцювальну лексику.

Під час гри вихованці молодшого шкільного віку відповідають на питання, дають поради, перевтілюються в той чи інший образ. Такі ігри забезпечують естетичне та духовне виховання; сприяють становленню особистості; сприяють самовираженню, самовдосконаленню, самореалізації.

Використання гри-драматизації збагачує лексичний запас вихованців, навчає любити рідну мову, розвиває мовленнєвий апарат – покращує дикцію; формує навички використання таких засобів для створення образів.

Розігрування теми, сюжету без попередньої підготовки – імпровізація – навчає швидко визначати мету і завдання, ідентифікувати себе й образ; формує досвід вибору дій відповідно до моральних норм і принципів. Однаково важливим є створення і позитивних, і негативних образів: позитивні – заохочуються, негативні – засуджуються. У більшості випадків наслідуються добрі, чесні персонажі. Схвалення дорослими хороших вчинків створює у вихованців відчуття задоволення – стимулює до подальшого контролю за своєю поведінкою.

Педагогом визначені такі етапи творчої гри «Імпровізація», а саме: визначення мети завдання; розкриття зв'язку між простором, предметами й рухами; актуалізація завдання в музичному супроводі; виконання й розкриття ідеї в узгодженні з групою. Перед імпровізацією проводиться об'ємно-просторова розминка. У музичному супроводі виконуються елементарні рухи для розігрівання м'язів, концентрується увага, розвивається вміння володіти простором, що сприяє розширенню кругозору й уваги. Під час гри використовуються будь-які предмети (аркуш паперу, ковдра, палиця тощо). Вихованці, орієнтуючись на один предмет і його форму, підбирають музичний матеріал самостійно або за рекомендацією керівника й показують дії з предметом. Вихованці використовують увесь простір, працюють як командою, так й індивідуально.

Музичний супровід обирається вихованцями після детального аналізу кожного твору. Такий вид діяльності формує вміння гармонійно поєднувати хореографічну підготовку, імпровізаційне мислення,

здатність співпрацювати з іншими, надає навчально-виховному процесу яскравості й новизни – підтримує зацікавленість у подальшому навчанні в театральному гуртку.

Когнітивний компонент навчання в гуртку є одним із найбільш важливіших у формуванні акторських здібностей вихованців гуртка. Він передбачає високий інтелектуальний рівень, що виявляється в пам'яті, уяві, сприйманні, волі, мисленні. Важливу роль відіграють мовленнєві здібності – високий рівень розвитку моторної функції мовлення, його інтонаційної виразності. Емоційно-виразне мовлення впливає на думку, уяву, почуття. Інтонаційна виразність мовлення забезпечується окремими її елементами: сила голосу (модуляція) – уміння говорити голосно і тихо; висота тону – уміння говорити низьким і високим голосом; темп мовлення – уміння говорити швидко і повільно; тембр мовлення – його емоційне забарвлення – уміння голосом висловлювати почуття, різні психологічні стани образу (радість, горе, гнів тощо); ритм мовлення, його поетика – уміння переходити від повільного мелодійного мовлення до уривчастого немелодійного для мовленнєвої характеристики персонажу.

До засобів зовнішньої виразності відносяться рухи рук (жести), усього тіла (пантоміміка), обличчя (міміка). Високий рівень розвитку моторної функції мовлення, ступінь володіння таким засобами становлять необхідний рівень його виразності. Слід зазначити, що однією з важливих умов, яка визначає виразність мовлення, є навчання дітей техніки мовлення, а саме: дикції, орфоепічних норм тощо.

До емоційно-мотиваційного компонента навчання належать емоційна чутливість, вразливість, емоційна пам'ять, експресивність зовнішнього прояву емоції.

Діяльнісний компонент характеризується високим рівнем уяви, здатністю вихованців театального гуртка до перевтілення, що відповідає потребам у виступах, прагненню успіху та визнання тощо.

Для формування виразності жесту використовуються такі вправи, як «Зачарована дитина» (на всі запитання дитина відповідає жестами), «Цей предмет отакий...» (жестами «описуються» предмети), «Дружна сімейка» (виконуються різні дії).

Для підвищення рівня володіння мімічними засобами виразності використовуються вправи «Уяви собі, що ти з'їв (кислий лимон, солодку цукерку тощо)», «Покажи, що ти зрадив (злякався, здивувався тощо)». Також виконуються такі завдання: подивитися один на одного і визначити настрій товариша; подивитися вдома в обличчя мамі, татові, іншим родичам і розкажи про їхній настрій; розглянути фотографії, ілюстрації в книжках, де зображені люди в різних емоційних станах (радість, сум, гнів тощо) і визначити їх за зовнішніми проявами (нахмурені брови, стиснуті губи – незадоволення, гнів; опущені вії, зморшки на лобі – сум; примружені очі, дрібні зморшки біля очей, розведені губи – сміх, радість тощо).

Пантомімічні засоби виразності формуються в процесі виконання вправ, що мають завдання зобразити тролейбус, чайник, морозиво, дерево, тварину. Розвитку пантоміміки сприяють ігри з музичним і без музичного супроводу, ігри «Вігадай, що я зараз роблю» (імітування чищення зубів, зачісування, читання книги тощо), «Крамниця іграшок», «Телевізор», «Стадіон» тощо.

Надзвичайно важливо постійно активізувати творчий потенціал вихованців. Тому на заняттях гуртка використовуються інтерактивні технології навчання (рольові ігри, дебати, дискусії, ток-шоу, уявний мікрофон, імітаційні ігри, робота в парах, створення колективних та індивідуальних творчих робіт, презентація власних сюжетів та ілюстрацій). Практикується виконання дослідницьких завдань, читання прозових творів і віршів, театралізація уривків із прозових творів, виконання ролі режисера, малювання чи розфарбовування найбільш яскравих подій з їх коментуванням або поясненням.

Велика увага приділяється роботі над роллю. Етапами такої роботи є:

- складання словесного портрета героя;
- фантазування про його місце проживання, узаємини з іншими персонажами, придумування його улюблених страв, занять, ігор;
- інсценування різних ситуацій, у які потрапляє герой;
- аналіз придуманих вчинків;
- робота над сценічною виразністю: визначення дій, рухів, жестів персонажа та його місця на сценічному майданчику, міміки й інтонації;
- підготовка театального костюма;
- використання гриму для створення образу.

У навчально-творчій діяльності особлива увага приділяється роботі над спектаклем. Спочатку вибирається твір, розподіляються й розучуються ролі, опрацьовуються окремі епізоди, підбирається музика. Разом із батьками вихованців виготовляються костюми і декорації до постановок. Були поставлені казки «Колобок», «Вовк і семеро козенят», «Дюймовочка», «Муха – Цокотуха» та інші. Усі, хто бачив спектаклі давали їм позитивну оцінку.

Підготовка спектаклю та його презентація – спільна робота вихованців, їхніх батьків і педагога – дозволяє спрямовувати навчально-творчу діяльність на максимальне розкриття творчого потенціалу вихованців, вироблення їх індивідуального стилю, самореалізацію й самовдосконалення.

Досвід організації творчої діяльності вихованців у позашкільний час свідчить про те, що заняття в гуртках, інших творчих об'єднаннях потребують схвалення та підтримки батьків, які є не лише активними учасниками творчих майстерень і майстер-класів, а й співорганізаторами навчально-

виховної та пізнавально-творчої діяльності дітей, що забезпечує зв'язок між поколіннями, інтеграцію їхніх культурних і духовних цінностей.

Усе зазначене вище дає підстави стверджувати, що діяльність дитячих театрів моди в позашкільних навчальних закладах – не лише вимога часу. Їх соціально-педагогічне значення визначається інтеграцією різних напрямів позашкільної освіти у сфері вільного часу, створенням умов для практичної діяльності – ефективного засобу творчого розвитку особистості. Набуті вихованцями знання, уміння та навички з акторської майстерності активізують їхній естетичний і духовний потенціал, ознайомлюють із нетрадиційними підходами до розв'язання творчих завдань, дають можливість утілювати в життя нові ідеї. Упровадження такого підходу в роботу творчих дитячих об'єднань дитячої – один із яскравих прикладів надання загальної мистецької освіти в позашкільних навчальних закладах.

Подальший розвиток мистецької освіти в позашкільних навчальних закладах має бути спрямованим на удосконалення змісту навчально-виховної роботи; оновлення організаційно-педагогічних засад гурткової, студійної, роботи; розширення креативного позашкільного навчально-виховного середовища в контексті забезпечення мистецько спрямованої діяльності позашкільного педагогічного соціуму в регіоні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова Т.В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до естетичного виховання школярів засобами музично-театрального мистецтва. / Т.В. Борисова. / Вісник Нац. пед. ун-т ім.М.П.Драгоманова. – К., 2007.
2. Серих Л.В. Формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності. / Л.В. Серих ; Ін-т пробл. виховання АПН України. — К., 2008.
3. Шахрай В.М. Формування ціннісних орієнтацій підлітків у діяльності дитячого театру / В.М.Шахрай Вісник ін-ту пробл. виховання АПН України. – К., 2003.
4. Ковбасенко Л. І. Вимоги до діяльності позашкільних закладів в сучасних умовах. / Л. І. Ковбасенко // Витоки: Часопис теорії і практики позашкільної роботи серед молодшої генерації України і розвитку дитячої та юнацької творчості. – Дніпропетровськ: Алькар – Вітас, 1993. – 230 с.
5. Пустовіт Г. Тихенко Л.В. Позашкільна освіта: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи : монографія. – Суми : Університетська книга, 2008. – Кн. 2. – 272 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПРОФІЛЬНОГО СПОРТИВНО-ТУРИСТСЬКОГО НАМЕТОВОГО ТАБОРУ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У системі цінностей будь-якої цивілізованої нації особливе місце відводиться здоров'ю людей. На різних етапах розвитку суспільства проблемам здоров'я завжди приділялася велика увага. Тому і в наш час охорона здоров'я – один із пріоритетних напрямів державної діяльності. Держава формує сучасну політику охорони здоров'я та забезпечує її реалізацію.

Представники різних наук досліджують проблеми здоров'я, визначають засоби для його збереження. Особлива увага приділяється збереженню здоров'я дитини, що є проблемою не лише медичною, а й психолого-педагогічною та соціально-гігієнічною. Організм дітей і підлітків знаходиться під значним впливом екологічних, соціальних, економічних, біологічних факторів, що негативно впливають на адаптивні можливості, які свідчать про проблеми зі здоров'ям дитини. Серед чинників, що зумовлюють здоров'я, 50% віднесено до способу життя, 20% – стану навколишнього середовища, 20% – спадковості, 10% – охорони здоров'я.

Одним із пріоритетних і найбільш ефективних засобів покращення здоров'я дітей є доцільне використання можливостей організму під час оптимальної рухової активності за умови її санітарно-гігієнічного супроводження, дотримання режиму фізичного навантаження та відпочинку.

Ефективним засобом покращення та відновлення здоров'я дітей та учнівської молоді є їх залучення до активних форм відпочинку й оздоровлення в профільному спортивно-туристському таборі. Навчально-виховна робота в таборі поєднує відпочинок, працю, спорт з пізнавальною, естетичною, оздоровлювальною діяльністю. Зміст, форми і методи роботи визначаються педагогічним колективом і ґрунтуються на принципах ініціативи і самодіяльності дітей та учнівської молоді, демократії і гуманізму, розвитку національних і культурно-історичних традицій, пріоритетності загальнолюдських духовних досягнень і цінностей.

У позашкільних навчальних закладах Сумщини напрацьовано досвід з організації навчально-творчої та пізнавально-дозвілєвої роботи з дітьми та учнівською молоддю в умовах профільного наметового спортивно-туристського табору, що призначені для організації активного відпочинку, зміцнення здоров'я дітей і підлітків у природних умовах, залучення їх до занять спортом і туризмом, вивчення рідного краю, ознайомлення з пам'ятниками історії та культури. У контексті зазначеного в таборі створюються умови для розв'язання завдання виховання гармонійно розвиненої, фізично здорової особистості.

Серед основних психолого-педагогічних особливостей діяльності профільного спортивно-туристського наметового табору як освітньо-виховного мікросоціуму слід відзначити зорієнтованість на принципи безперервного формування особистості в пізнавальній, творчій, дозвілєвій діяльності, особистісно-орієнтовного стилю спілкування, співтворчості, виявлення та розвитку творчих здібностей особистості, створення умов для її самореалізації і соціалізації засобами туризму, фізичної культури та спорту.

Основним показником ефективності освітньо-виховної діяльності профільного спортивно-туристського наметового табору є реалізація його соціально-педагогічних функцій – соціально-адаптивної та соціально-стабілізуючої, що забезпечить формування у вихованців соціально-комунікативних компетенцій (оволодіння уміннями і навичками поведінки в соціумі); соціально-захисної (турбота про дітей соціально вразливих категорій); здоров'язбережувальну (формування в особистості усвідомлення здоров'я як базової життєвої цінності).

У збірнику висвітлено досвід роботи щодо організації діяльності профільного спортивно-туристського наметового табору, що враховує організаційно-технологічні аспекти його діяльності.

ПІДГОТОВКА ДО РОБОТИ ПРОФІЛЬНОГО НАМЕТОВОГО ТАБОРУ

Підготовка документації

Профільні спортивно-туристські наметові табори у своїй діяльності керуються Конституцією України, Сімейним кодексом України, Законами України «Про охорону дитинства», «Про позашкільну освіту», актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами та розпорядженнями центральних органів виконавчої влади, до сфери яких вони належать, та рішеннями місцевих органів виконавчої влади.

Відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації щодо проведення оздоровчої кампанії готується наказ по закладу «Про організацію роботи профільно-оздоровчого табору», яким вказується де, коли, на скільки осіб відкривається профільний наметовий пересувний табір, призначаються начальник табору та його заступник, вихователі, повари та медичний працівник.

Формування контингенту вихованців загону

Кількісний і якісний склад вихованців профільного спортивно-туристського наметового табору затверджується наказом позашкільного навчального закладу (ПНЗ). До профільного наметового пересувного табору зараховуються вихованці ПНЗ, яким станом на 15 червня поточного року виповнилося 13–18 років.

Діти соціально вразливих категорій мають право на перебування в таборі, якщо вони є вихованцями ПНЗ.

Документи, що потрібні для зарахування вихованця до наметового табору:

- ксерокопія свідоцтва про народження, паспорта;
- ксерокопія довідки про присвоєння ідентифікаційного номеру;
- ксерокопія посвідчення, що підтверджує соціальний статус дитини або ксерокопія диплома, грамоти тощо, що засвідчують переможця, лауреата чи дипломанта змагання, олімпіади, конкурсу не нижче районного або міського рівня;
- заява від батьків;
- завірена медичною установою довідка про стан здоров'я дитини.

Кадрове забезпечення

Профільний спортивно-туристський наметовий табір очолює начальник, який призначається директором ПНЗ.

Кількісний склад працівників табору, їхні посадові обов'язки визначаються директором ПНЗ.

До складу колективу педагогів табору входять: начальник, заступник начальника, фізрук, плаврук, медичний працівник і вихователі.

Окремою організаційною одиницею є ланка кухарів – спеціально запрошених спеціалістів.

Права і обов'язки начальника табору:

- затверджує розпорядок дня;

- затверджує правила внутрішнього розпорядку для дітей та працівників;
- розробляє та забезпечує виконання навчально-виховної програми організації змістовного дозвілля та оздоровлення дітей в таборі;
- здійснює контроль за оздоровчо-виховним процесом, забезпечує належні умови для оздоровлення та відпочинку дітей;
- визначає обов'язки та відповідальність працівників;
- відповідає за допуск до роботи працівників, які своєчасно пройшли медичний огляд;
- звітує про проведену роботу табору перед директором Центру;
- представляє інтереси табору в усіх установах, організаціях, на підприємствах.

На посади педагогічних і медичних працівників зараховуються особи, які мають відповідну освіту.

Для прийняття на роботу кожний працівник повинен подати санітарну книжку та ознайомитись під підпис з умовами праці, правилами внутрішнього розпорядку, посадовою інструкцією.

Умови й розмір оплати праці працівників табору визначаються відповідно до законодавства.

Працівники табору мають право на:

- внесення пропозицій щодо поліпшення оздоровчо-виховного процесу;
- ініціативу у виборі форм, методів, засобів роботи з дітьми;
- участь у роботі методичних об'єднань, рад, зборів, у заходах, пов'язаних з організацією оздоровчо-виховної роботи.

Працівники табору зобов'язані:

- виконувати правила внутрішнього розпорядку і посадові обов'язки;
- берегти життя та здоров'я дітей, захищати їх інтереси, пропагувати здоровий спосіб життя;
- вести персональну відповідальність за збереження життя та здоров'я дітей, які відпочивають і оздоровлюються в таборі;
- виконувати накази й розпорядження начальника табору.

Працівники табору працюють згідно з графіком, затвердженим його начальником.

Матеріально-технічне забезпечення

Матеріально-технічне забезпечення табору здійснює ПНЗ, інші залучені до організації відпочинку дітей організації.

Джерелами фінансування табору можуть бути кошти обласного та місцевих бюджетів, кошти благодійних організацій, фондів, установ, а також кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Витрати на діяльність табору здійснюються відповідно до кошторису, що затверджується директором ПНЗ.

Директор ПНЗ:

- забезпечує безпечні умови організації відпочинку та оздоровлення дітей у таборі;
- забезпечує дотримання вимог щодо охорони життя і здоров'я дітей, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм;
- забезпечує функціонування табору, його комплектування необхідним обладнанням, належну підготовку до проведення відпочинку та оздоровлення дітей;
- розробляє кошторис на проведення табору;
- відповідає за бухгалтерський облік та звітність, статистичну звітність у порядку, визначеному законодавством України.

Планування роботи

План роботи профільного спортивно-туристського наметового табору передбачає комплекс заходів, спрямованих на національно-патріотичне та трудове виховання дітей і підлітків, формування в них навичок здорового способу життя, туризму та орієнтування.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ТАБОРУ

Облаштування наметового спортивно-туристського табору

Робота з підготовки спортивно-туристського наметового табору починається з вибору місця, на якому буде розташовано табір. Воно має бути абсолютно безпечним, естетичним, комфортним. Питна вода, місце для організації харчування, простір для ігор і оздоровлювально-виховних заходів мають бути поряд.

Для обладнання табору необхідні кілька наметів: для проживання, приготування їжі, харчування, медпункту, великі намети чи спеціальні накриття для проведення заходів у негоду; стенди для об'яв, флашток, місця для загальних шикунів і для вечірніх зборів, столи для ігор і виконання практичних завдань.

Господарська територія облаштовується з урахуванням збереження на ній основного запасу дров; їх розпилювання, рубання.

Поблизу водойми обладнується місце для купання, роздягальні, стенди з правилами поведінки на воді, місце для рятувальних засобів, пункт медпрацівника.

Педагоги і начальник табору проживають в окремих наметах, біля яких ставиться великий намет для зберігання всього необхідного для проживання в таборі.

Режим роботи

Відкриття профільного спортивно-туристського наметового табору і заїзд дітей здійснюється лише за умов наявності висновку державної санітарно-епідемічної експертизи, медичних документів про стан здоров'я дітей і обслуговуючого персоналу, довідок про епідеміологічну ситуацію, а також довідки про санітарно-епідеміологічну ситуацію району дислокації табору.

Тривалість зміни в профільному наметовому спортивно-туристському таборі 14 днів з урахуванням часу на переїзд. Перерва між змінами має бути не менше 2 днів. Керівник навчального закладу, на базі якого створено профільний наметовий табір, за місяць до його відкриття інформує територіальні заклади державної санітарно-епідеміологічної служби про функціонування табору для здійснення організаційних і профілактичних заходів, а перед заїздом дітей – за 2 тижні. З місцевими органами державної санітарно-епідеміологічної служби узгоджується територія, на якій планується розташування табору, місце для купання, організації харчування, забезпечення питною водою, гарантованої якості.

Діяльність профільного спортивно-туристського наметового табору організовується відповідно до розпорядку дня, затвердженого начальником (додаток 3).

Режим дня передбачає час на прийом їжі, санітарно-гігієнічні процедури, ігрові програми, тренування, вільний час тощо.

Організація харчування

Територію для організації харчування можна умовно поділити на кілька зон: зона збереження продуктів – «льох», зони роздачі і прийому їжі – кухня та їдальня.

На кухні облаштовуються місце для приготування їжі, місця для миття та зберігання посуду. Їдальня обладнана столами та лавами. Для забезпечення санітарно-гігієнічних вимог їдальня і кухня розміщуються під спеціальним навісом. Кухарі використовують спеціальний одяг; ведуть картотеку страв тощо.

Кухарі керуються інструкціями про добові норми харчування та проби страв; миття кухонного посуду, інвентарю; прибирання обідньої зали тощо.

На кухні знаходяться бракеражний журнал і журнал здоров'я.

Медичне обслуговування

Медичне обслуговування здійснюється кваліфікованим медичним працівником. На території табору обладнаний медпункт й ізолятор (фото 7). Медичний працівник здійснює контроль за якістю приготованих страв, огляд персоналу харчоблоку і чергових, присутній під час організованого купання дітей у водоймі.

Дотримання санітарно-гігієнічних вимог

У таборі облаштовуються місця для туалетів (окремо для дівчат, хлопців, дорослих), місця для збереження й утилізації відходів, складування склотари.

У санітарно-гігієнічній зоні розташовані кімната для особистої гігієни, місце для ранкового туалету, кімната для особистої гігієни, місця для прання та сушки білизни.

Організація тренувально-оздоровлювальних і дозвіллевих заходів

Для реалізації освітньо-виховної функції наметового табору планом передбачено проведення різноманітних тренувально-оздоровлювальних і дозвіллевих заходів: тренінгів, ігор, змагань, конкурсів тощо. Для їх проведення виділяється й облаштовується окрема спортивно-ігрова територія. Тут можуть бути турніки, тренажери, полоси перешкод, стенди з наглядною інформацією.

З метою виховання шанобливого ставлення до історії і природи рідного краю організовуються екскурсії, одноденні походи, екологічні акції.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТСЬКОГО ГУРТКА

Актуальність проблеми та її науково-теоретична основа. Соціальний попит на якісну позашкільну освіту, що відзначається практичною спрямованістю та можливостями для творчої самореалізації, соціальної адаптації особистості, зумовлює важливість створення сприятливих соціально-педагогічних умов для формування гармонійно розвиненої, творчої та активної особистості.

Для організації освітньо-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю важливими є фундаментальні положення психолого-педагогічної науки, висвітлені в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених (Ю. Бабанський, І. Бех, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, В. Моляко, Н. Недодатко, В. Паламарчук, А. Петровський, А. Підласий, О. Рассказова, В. Рибалка, В. Роменець, Г. Рубінштейн, ін.). Організаційні, методико-технологічні процеси розвитку позашкільної освіти, упровадження інноваційних технологій і підходів у позашкільній освіті здійснено в багатьох фундаментальних дослідженнях (І. Бех, О. Биковська, В. Вербицький, О. Литовченко, В. Мачуський, Р. Науменко, Г. Пустовіт, А. Сиротенко, Т. Сущенко та ін.).

Реалізація зазначеного завдання зумовлює необхідність оновлення змісту навчання й виховання, розроблення й практичного впровадження новітніх освітніх технологій, спрямованих на формування навичок співпраці всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, удосконалення форм і методів роботи з дітьми та учнівською молоддю.

Організаційно-технологічні засади діяльності гуртка. *Науково-методична складова діяльності гуртка* передбачає організацію роботи гуртка з урахуванням сучасних досліджень з педагогіки, психології, методики організації навчальної і виховної діяльності позашкільних навчальних закладів, використанням засобів навчально-виховної та розвивальної роботи, спрямованих на формування гармонійно розвиненої творчої особистості.

Організаційно-технологічна складова містить структурований зміст навчально-виховної та пізнавально-творчої діяльності вихованців у творчих об'єднаннях, систему організації співпраці із загальноосвітніми навчальними закладами, батьками вихованців.

Програмно-методична складова характеризує програмне забезпечення роботи творчих об'єднань, інформаційно-методичне забезпечення, організацію методичного супроводу в гуртку, особливості формування креативного навчально-виховного мікросоціуму з урахуванням вікових і психологічних особливостей вихованців.

Психологічна складова передбачає урахування психолого-педагогічних особливостей формування мотивації вихованців до навчально-творчої діяльності; введення соціально-психологічних тренінгових занять.

Урахування зазначених складових забезпечує підвищення рівня навчально-виховної роботи, що має бути зорієнтована на забезпечення дітей та учнівської молоді необхідними знаннями, уміннями, навичками суспільної практичної діяльності; сприяння визначенню, з майбутньою професією; навчання здорового способу життя, самовизначення та самореалізації.

Організаційно-педагогічні вимоги до організації роботи в туристському гуртку. Розв'язанню зазначених завдань сприяє робота туристських гуртків, у яких під час спеціально організованої діяльності, що має відповідати потребам, інтересам й можливостям їх вихованців, бути для них значущою й цікавою, спонукати їх до розвитку й удосконалення творчих здібностей. Туризм забезпечує виняткову можливість не лише ознайомлення з історією, культурою, традиціями свого народу, а й фізично і морально загартування.

З огляду на зазначене, актуальними питаннями для керівників туристських гуртків є пошук шляхів, що забезпечують модернізацію системи навчально-виховної роботи; використання сучасних форм і методів для соціалізації вихованців, розширення їхнього світогляду, формування ціннісних орієнтацій. Пізнавально-творча діяльність вихованців в гуртку має забезпечувати виявлення індивідуальних пізнавальних можливостей; формувати культуру життєдіяльності; умотивовувати до розвитку індивідуальних пізнавальних здібностей, самовизначення та самореалізації. Залученню дітей та учнівської молоді до занять туризмом сприяє їхня зацікавленість цим видом спорту, прагнення більш детального ознайомлення з ним, бажання не лише оволодіти вміннями і навичками туристської діяльності, а й підвищити рівень фізичної підготовки.

Значущість туризму полягає ще й в тому, що головним принципом навчання і виховання є принцип єдності теорії і практики, зв'язку навчання з життям. Набуті на заняттях теоретичні знання гуртка мають практичне застосування під час походів, екскурсій, змагань, експедицій. На основі споглядання явищ та об'єктів визначаються закономірності, здійснюється узагальнення, робляться висновки, формуються необхідні для життя вміння і навички.

Отже, важливими організаційно-педагогічними вимогами навчально-виховної, пізнавально-творчої роботи в туристському гуртку є:

- наявність педагогічно керованого мікросередовища (активного педагогічного середовища), у якому вихованці можуть набути індивідуального соціального досвіду (сукупність соціальних рис і якостей), що допоможе приймати рішення для розв'язання соціальних проблем у житті;

- спрямованість на створення умов для активного навчання і виховання; формування національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу, прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій;

- можливість самореалізації вихованців за умови вільного вибору змісту і способів діяльності.

Самореалізація й самовдосконалення в процесі гурткової діяльності неможливі без самопізнання. Для цього є необхідним створення позитивної психологічної атмосфери під час проведення початкових занять і виховних заходів, здійснення походів, участі в змаганнях тощо. Такий підхід до організації роботи гуртка сприяє розумінню вихованцями не лише власного «Я», а й вибудові конструктивних відносин з іншими вихованцями для розв'язання навчальних і практичних завдань, формуванню вміння співпрацювати в колективі.

Особлива увага на заняттях гуртка має приділятися розвитку фізичних якостей вихованців. Виконання фізичних вправ із максимальним використанням природного і соціального оточення; раціональне подолання природних перешкод і оволодіння технікою пересування в пішохідних і лижних прогулянках (походи, змагання зі спортивного туризму); спеціальні рухові завдання для розвитку просторового орієнтування (змагання зі спортивного орієнтування); рухливі ігри з пошуковими ситуаціями в приміщенні і на місцевості; туристські вправи прикладного багатоборства (в'язання вузлів, складання рюкзаків тощо); використання засобів туризму в основних організаційних формах виховної роботи; ігрова туристська діяльність створюють умови для формування вмінь формувати дружні відношення з однолітками у групі дозволить комплексно розв'язувати завдання фізичного і інтелектуального розвитку вихованців.

Досвід педагогічної діяльності дає можливість стверджувати, що робота гуртка є більш результативною за умови розширення його мікросоціуму шляхом залучення до співпраці педагогів загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, батьків вихованців, осіб, які опікуються вихованням дітей ту учнівської молоді. Така співпраця сприяла створенню системи роботи з координації туристської діяльності в м. Суми, мета якої – надання методичної та інформативної допомоги в організації та проведенні навчально-виховних, методико-координаційних заходів за напрямом.

На базі гуртка проводиться просвітницька робота з метою активного залучення учнів до занять туризмом в школах міста (свято «День туризму в школі», туристсько-краєзнавчі вікторини, конкурс туристської пісні; перегляд фото-, відео-, інших презентаційних матеріалів про діяльність гуртка). Під час підготовки зазначених заходів педагогом надається методична, а вихованцями гуртка – практична допомога в їх організації та проведенні. Такі заходи, що проводяться в школах міста, сприяють популяризації туризму, його активізації; підвищують рівень охоплення дітей та учнівської молоді позашкільною освітою.

Найкраще здібності учня до туризму виявляються під час туристських змагань. Тому розроблено й впроваджено в практику роботи гуртка цикл змагань із поступовим підвищенням їх складності, що дає можливість кожному вихованцеві виявити рівень володіння практичними вміннями та навичками з туризму та фізичної підготовки. Такі заходи є підготовкою до участі у всеукраїнських змаганнях з різних видів туризму, де юні туристи мають змогу продемонструвати свої знання, вміння та навички туристської майстерності, набуті під час навчально-виховної роботи в гуртку.

Туристський похід – це своєрідний підсумок роботи дитячого туристського об'єднання за рік. Його організація та проведення сприяють розвитку творчих рис характеру особистості, є засобом формування у вихованців національної свідомості, любові до рідного краю, природи та історико-культурної спадщини, виховання справжніх патріотів української землі. На соціалізацію вихованців впливає увесь спосіб організації життєдіяльності в поході.

Урізноманітнення форм організації діяльності туристських гуртків, залучення їх до різних видів пізнавально-творчої діяльності створює можливість урахування їхніх індивідуальних особливостей, що значно активізує процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії, посилює вплив на розвиток ціннісно-мотиваційної, вольової, чуттєво-емоційної, пізнавальної сфер особистості, формування її базових життєвих компетентностей.

Особливу увагу звертається на формування любові до рідної землі, свого народу, його мови, мистецтва, культури, звичаїв, традицій, почуття відповідальності за долю держави, за її майбутнє; почуття обов'язку в додержанні правових і морально-етичних норм в усіх аспектах життєдіяльності людини; формування громадянської позиції та поведінка. З цього впливає необхідність покладання в основу організації навчально-виховного процесу найважливіших положень особистісно орієнтованого підходу, центром якого є дитина, її здібності, розвиток творчих сил особистості.

У процесі залучення вихованців до туристської діяльності у вихованців формуються знання, практичні вміння в діяльності на користь довкілля та соціального оточення. Форми діяльності

вихованців мають постійно змінюватись та ускладнюватись, що підвищує рівень їхньої поведінки, вчинків, ставлення до товаришів. Тому під час усіх видів навчальної, пізнавальної, творчої діяльності педагог особливу увагу звертає на створення ситуацій, що спонукають гуртківців до розв'язання завдань, результатом яких є стан емоційного піднесення, захоплення.

Значна увага в роботі гуртка приділяється залученню вихованців батьків до участі в організації та проведенні різноманітних форм туристської роботи (подорожі, екскурсії, виготовлення музейних експонатів, організація виставок, презентацій тощо), заходах з підвищення рівня психолого-педагогічних знань батьків (бесіди, тренінги, диспути). Така робота забезпечує покращення стосунків між вихованцями і їхніми батьками, зближує всіх учасників педагогічного процесу, формування згуртованого колективу. У процесі спільної туристської і дозвілєвої діяльності створюється особлива атмосфера, у якій соціальні відносини сприяють активному спілкуванню, побудові суб'єкт-суб'єктної взаємодії на різних етапах розв'язання навчально-виховних і пізнавально-творчих завдань.

Їх реалізація залежить не лише від ефективності навчально-виховної діяльності, активності всіх її суб'єктів, а й від визначеності перспектив діяльності гуртка як інноваційно спрямованого освітньо-виховного мікросоціуму, що відповідає соціальній затребуваності – соціальному попиту на організацію роботи з дітьми та учнівською молоддю у сфері їхнього вільного часу (комплекс освітньо-виховних послуг); концептуальності – соціальна зумовленість і наукова обґрунтованість; відкритості – сформованість узаємозв'язків з навчально-виховним простором в регіоні; інтенсивності – активна діяльність, насиченість прогресивними формами і методами навчально-виховної, методичної, організаційно-технологічної діяльності; стабільності – спланованість діяльності; здатності реагувати на зміну умов зовнішнього освітньо-виховного середовища.

Аналіз наукових джерел із зазначеної проблеми, досвід педагогічної роботи сприяв розробленню організаційно-педагогічної моделі гуртка «Спортивний туризм» Сумського Палацу дітей та юнацтва (рис. 1).

Система навчально-виховної роботи в гуртку спрямована на розв'язання завдання виховання дітей та учнівської молоді на основі креативності та діяльнісної спрямованості освітньо-виховного простору. У процесі занять створюються організаційно-педагогічні умови для оволодіння та поглиблення знань з основ туризму, їх практичного застосування; формування культури здоров'я. Важливою в роботі гуртка є біологізація навчальної, виховної, пізнавальної, дозвілєвої діяльності вихованців (інтеграція профільної та біологічної освіти); створення умов для активного застосування їх в навчально-творчій діяльності за інтересами, що сприяє творчому розвитку та творчій самореалізації вихованців.

Створена система роботи з формування життєво важливих компетентностей засобами проектної діяльності. Завдання проектів зорієнтовані на розвиток творчих інтересів вихованців, максимальну реалізацію їхніх потреб в обраному напрямі навчально-творчої діяльності в навчально-виховному просторі закладу.

Освітньо-виховна робота в гуртку за краєзнавчим напрямом спрямована на сприйняття вихованцями навколишнього світу очима дослідника. Важливими для її організації є настанови видатного вітчизняного педагога-гуманіста В. Сухомлинського, який зазначав: «Дуже важливо, щоб мислення учнів ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передувало нагромадження, аналіз, зіставлення і порівняння фактів. Спостерігаючи явища і картини природи, дитина оволодіває формами й процесами мислення, збагачується поняттями, кожне з яких сповнюється реального змісту причинно-наслідкових зв'язків, помічених гострим зором допитливого спостерігача».

Система навчально-виховної роботи включає щорічне проведення низки важливих виховних заходів. До їх організації та проведення залучаються педагоги позашкільних навчальних закладів, батьки вихованців. Традиційними стали змагання юних туристів міста, звіти, виставки-презентації про походи вихованців. Метою їх проведення є розвиток творчого мислення, самостійного знаходження варіантів розв'язання завдань, уміння співпрацювати в колективі, аналізувати та критично ставитися до своєї думки та думки товаришів тощо.

Велике значення приділяється розвитку матеріальної бази гуртка, що є необхідною умовою повноцінності педагогічного процесу. Мистецтво виховання, за словами В. Сухомлинського, полягає в тому, щоб формувати не лише людські відносини, використовуючи не лише приклад і слово старших, а й традиції, які бережно зберігаються в колективі, духовні та матеріальні цінності.

Різномпланова робота з формування знань, практичних умінь і навичок не лише дає вихованцям змогу отримати необхідні знання, уміння і навички, а й сприяє їхньому професійному самовизначенню. Тому до участі в роботі гуртка залучаються його колишні вихованці, які досягли успіхів у спорті, інших сферах життєдіяльності.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА
МОДЕЛЬ ГУРТКА «СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ»
СУМСЬКОГО МІСЬКОГО ПАЛАЦУ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА**

Рис. 1. Організаційно-педагогічна модель гуртка «Спортивний туризм» Сумського Палацу дітей та юнацтва.

Одним із підрозділів закладу є відділ спорту, туризму та фізичного розвитку. До його складу належить Дитячий клуб туристів-альпіністів ім. Є. Абалакова. Клуб «Абалаковець» засновано в 1963 році. Його знають не лише в Україні, а й за її межами: більше 650 походів рідним краєм, величезна кількість виїздів до Криму, Карпат, на Кавказ, Памір, Тянь-Шань, Урал тощо.

Клуб «Абалаковець» дає можливість розкрити та реалізувати таланти вихованців у змаганнях з техніки спортивного туризму, спортивного скелелазіння, техніки спортивного туризму, фестивалів авторської пісні, у краєзнавчих заходах. У клубі працює Народний музей історії альпінізму – справжня гордість сумських альпіністів. Більшість 8000 експонатів, що розповідають про цей екстремальний вид спорту, є унікальні.

У клубі працюють гуртки альпінізму, спортивного скелелазіння, гірського, спортивного, пішохідного туризму. У 1989 році педагогом організовано гурток «Спортивний туризм». Завдання гуртка – ознайомлення зі спортивним туризмом, оволодіння туристськими вміннями і навичками,

розширення світогляду; поглиблення знань про історію, культуру, природу Сумщини, України, інших країн.

Патріотичне виховання здійснюється в процесі розв'язання завдань соціально-освітнього проекту «Рідна Сумщина» – краєзнавчих експедицій «Моя країна – Україна», «У світі краєзнавчих відкриттів», «Стежками Слобожанського краю», вивчення життєвого шляху видатних людей нашої Вітчизни.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку спортивного туризму, багаторічний власний досвід педагогічної діяльності, досвід своїх колег, урахування регіональних особливостей Сумщини забезпечили розроблення *навчальної програми «Спортивний туризм»* (наказ Управління освіти і науки Сумської міської ради від 17.09.2013 р. №735).

Зміст програми забезпечує розв'язання навчально-виховних завдань діяльності туристських гуртків:

- оволодіння вміннями і навичками туристської діяльності;
- формування розуміння здоров'я як особистої та громадської цінності, мотивації ведення здорового способу життя;
- виховання активної творчої особистості, патріота та громадянина своєї Батьківщини;
- створення умов для співтворчості всіх суб'єктів навчально-творчої діяльності.

Реалізація зазначених завдань зумовлює впровадження сучасних підходів до організації роботи з базової підготовки з техніки туризму, підвищення рівня фізичної підготовки, виховання моральних якостей особистості, створення умов для професійного самовизначення. Використання видів активної діяльності сприяють оволодінню нормами екологічно свідомої поведінки в природі; розвивають самостійність; сприяють формуванню навичок самообслуговування; навчають приймати рішення в різних життєвих ситуаціях.

Загальними принципами організації навчально-виховного процесу є поєднання пізнавальної і практичної діяльності, індивідуального підходу, врахування вікових особливостей та фізичного розвитку вихованців. Під час занять особлива увага приділяється дотриманню правил техніки безпеки, збереження життя та здоров'я вихованців.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові, залікові заняття, виконання нормативів, участь у змаганнях, походах I-III категорії складності, конкурсах; пошуково-дослідницька робота з краєзнавства.

Усі види діяльності вихованців у гуртку орієнтовані на формування гармонійно розвиненої, соціально адаптованої особистості, яка має високий рівень самореалізації в суспільстві. Заняття в гуртках розкривають у вихованців їхні природні потреби в свободі та незалежності, активній діяльності та самовираженні. У гуртку створені умови для самостійної, творчої, соціально значимої діяльності; забезпечення потреб вихованців у творчій самореалізації; формування знань, умінь і навичок за інтересами, що сприяє інтелектуальному і духовному розвитку особистості, підготовці до активної професійної та громадської діяльності.

Виконання завдань навчальної програми сприяло досягненню високих результатів у змаганнях різного організаційного рівня. За рейтингом участі в Чемпіонаті області зі спортивних походів кілька років вихованці посіли I місце, у Чемпіонаті України зі спортивних туристських походів серед учнівської молоді у 2013–2014 н. р. – I місце, у Чемпіонаті України зі спортивних туристських походів серед дорослих – III місце, у Чемпіонаті Сумської області зі спортивного туризму серед юніорів – III місце. Вихованці виконали II-III спортивні розряди зі спортивного туризму. У 2013–2014 н.р. II спортивний розряд отримали 3 вихованці, III спортивний розряд – 10 вихованців, III юнацький розряд – 15 вихованців.

Аналіз досліджень з проблеми, досвід педагогічної діяльності сприяв розробленню алгоритму дії виховної системи, який включає:

- виявлення цілей виховання, визначення основних напрямів виховної діяльності;
- прийняття рішення здійснення та планування виховної роботи;
- створення оптимальних умов для досягнення цілей виховання і реалізації його змісту;
- організація виховного процесу (управління виховним процесом, участь у ньому, активне самовиховання);
- оцінка результатів виховної роботи, контроль і корегування.

Твердження про те, що кожний вихованець – унікальна особистість покладено в основу виховної системи, створеної педагогом. Основними критеріями оцінки результатів діяльності виховної системи є відповідність досягнутих результатів виховання поставленій меті; відповідність вихованості загальноприйнятим цінностям, нормам, правилам поведінки; конкретні дії, вчинки вихованців, їхній характер та відповідність загальнолюдським цінностям; згуртованість колективу, сприятливий морально-психологічний клімат у ньому.

Система виховної роботи в гуртку має кілька етапів. На першому етапі робота спрямовується на формування колективних цінностей. З метою реалізації головних засад в організації виховної роботи педагог ознайомлюється із сучасними теоріями і практикою виховних систем, механізмами та умовами функціонування виховної системи; осмислює сутність сучасних методологічних підходів і концепцій, інновацій у сфері виховання, визначає шляхи і способи реалізації виховного потенціалу в гуртку, критерії та способи вивчення ефективності виховної системи.

На наступному етапі відбувається вдосконалення моделі організаційно-методичного забезпечення виховної системи, створюється цілісна модель виховної системи в гуртку, здійснюється пошук нових форм, методів, педагогічних прийомів у виховній роботі, вдосконалюються традиційні методи виховання, напрацьовується досвід використання інноваційних педагогічних технологій, вдосконалюється методика виховної роботи.

На завершальному – результативному – етапі здійснюється соціально значуща діяльність (виконання завдань пошуково-дослідницьких проєктів, краєзнавчих експедицій, конкурсів, культурно-художньої акції «Україна – разом», відзначення ювілею 200-річчя Великого Кобзаря тощо). Важливою є діяльність щодо збереження морального і фізичного здоров'я вихованців у процесі здійснення походів; участі в змаганнях різних організаційних рівнів..

Окремим напрямом діяльності педагога є виховання патріотизму, громадянських якостей вихованців (походи, експедиції місцями боїв під час Другої світової війни, вивчення бойового шляху альпіністів-земляків, зустрічі з ветеранами, пошук матеріалів про спалені села Сумщини

під час Другої світової війни, участь у обласній краєзнавчій конференції).

Самоврядування в колективі є універсальною формою організації діяльності, яку можна вважати способом організації життя вихованців та чинником творчої самореалізації особистості. Основними принципами самоврядування є принцип педагогічного сприяння, педагогіки співпраці, принцип наступності, принцип конкретної предметної діяльності, принцип єдиного планування, принцип розвитку ініціативи та самодіяльності, принцип єдності прав та обов'язків вихованців. Самоврядування не лише сприяє осмисленню вихованцями їх значення в житті колективу, а й забезпечує формування демократичних засад і традицій у процесі розв'язання спільних завдань. В органи самоврядування обираються найактивніші вихованці, які якісно виконують доручену роботу (допомагають організовувати і проводити різноманітні заходи, впливають на життя колективу, беруть участь у плануванні й розробленні колективних творчих справ у гуртку і закладі).

Особливого значення в клубі «Абалаковець» надається органу самоврядування, система роботи та традиції якого використовуються в роботі гуртка. Виняткової важливості самоврядування набуває в походах, експедиціях, навчально-тренувальних і спортивно-оздоровчих зборах. Всі вихованці мають обов'язки, що розподіляються лише дітьми. Під час походу в групі вихованців формується кілька відділень (залежно від кількості учасників походу). У кожному відділенні є командир. Основним органом самоврядування в групі є рада командирів. Також обираються завгосп зі спорядження, завгосп із харчування, краєзнавець, орієнтувальник, відповідальний за вогнище, відповідальний за бівуак, відповідальний за дрова тощо. Кожен із них має свої обов'язки. Щодня проводиться рада командирів, де обговорюється те, що відбувалося протягом останньої доби; виявляються проблеми, визначаються шляхи вирішення. За такого підходу до організації самоврядування підвищується відповідальність вихованців, створюються умови для їхнього самовиховання, самовдосконалення, самореалізації, набуття досвіду соціальної активності.

Успішний навчально-виховний процес неможливий без тісної співпраці педагога, вихованців та їхніх батьків. Батьки беруть активну участь у житті гуртка. Стали традиційними Всеукраїнські альпініади на Говерлу, акції «На Говерлу – всією родиною» тощо.

Співпраця з батьками вихованців забезпечує не лише на розв'язання проблем матеріально-технічного забезпечення гуртка, фінансування участі дітей у масових заходах різних організаційних рівнів, а й на постійне розширення в батьків психолого-педагогічних знань, формування вмінь і навичок спільної з дітьми навчально-творчої діяльності.

Важливим у контексті зазначеного є використання різноманітних форм роботи з батьками, в тому числі інноваційних (майстер-класи, відкриті заняття, змагання, навчально-тренувальні збори разом з батьками, категорійні пішіходні та гірські походи за участю батьків тощо). Важливою є організація роботи батьківського активу щодо забезпечення єдності педагогічних вимог сім'ї, гуртка та закладу до виховання дитини, педагогічної просвіти батьків.

У своїй діяльності педагог спирається на громадську думку всіх суб'єктів навчально-виховного процесу – вихованців, батьків. Заохочує та стимулює творчість, ініціативу кожного, вміння знаходити

нове, прогресивне в навчально-виховному процесі. Робота педагога неможлива без співпраці з батьками вихованців, учнівським самоврядуванням, без впровадження особистісно орієнтованого виховання, педагогіки життєтворчості. Актуальним для педагога є створення умов для самовиховання, набуття ними досвіду соціальної діяльності.

Під час походів вихованці разом з батьками ознайомлюються з історичними подіями нашої країни. У поході I категорії складності вивчають партизанський рух періоду Другої світової війни на території Сумщини під керівництвом С.А. Ковпака. Походи I-II категорії складності Карпатами присвячені Карпатському рейду нашого земляка С.А. Ковпака. Партизанський рух у Криму вивчався під час походу II категорії складності. Гірські походи I-II категорії складності на Кавказі поглибили знання вихованців і їхніх батьків про бойовий шлях воїна-альпініста сумчанина М.П. Моренця під час Другої світової війни.

Походи територією області в рамках реалізації проекту «Сім чудес Сумщини» дали можливість ознайомитися з видатними місцями рідного краю. Вихованці вже побували в багатьох історичних місцях і подивилися архітектурні та природні пам'ятки (пам'ятник мамонту в с. Кулішівка Недригайлівського району; «Круглий двір» у м. Тростянець; Трьох-Анастасіївська церква в м. Глухові – родова усипальниця меценатів Терещенків; Свято-Покровський собор у м. Охтирка; унікальна яблуня-колонія в м. Кролевець; Шелеховське озеро в Лебединському районі; Тростянецький дендропарк та заказник «Банний яр» тощо).

Цілісність виховної системи забезпечується поєднанням навчання і виховання для забезпечення цілей розвитку особистості, опорою на життєвий досвід вихованців; ефективним програмно-цільовим управлінням виховною системою. Виховна система забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем. Педагог постійно працює над упровадженням у навчально-виховний процес нових педагогічних технологій. Ця робота надає можливість розкривати потенціал вихованців та більш ефективно досягати поставленої мети виховання. Стабільність функціонування виховної системи поряд з можливим введенням новизни забезпечується наявністю довгострокових виховних програм «Сім чудес Сумщини», «Подвиг народу» та «Патріот своєї Вітчизни» до 70-ї річниці вигнання нацистських окупантів із України.

Національно-патріотичне виховання – виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях та багатовіковій мудрості, духовності - виховує істинних патріотів Вітчизни в гуртках туризму.

Правильний підхід до організації національного виховання формує повноцінну особистість, індивідуальність, яка цінує національну та особисту гідність, совість і честь – основи національного характеру. Головною метою національно-патріотичного виховання в гуртку – передача вихованцям соціального досвіду, багатства духовної культури народу, своєрідності на основі формування особистісних рис громадянина України – національної самосвідомості, духовності; моральної, естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури. Патріотичний напрям виховної роботи знайшов відображення у проведенні заходів, присвячених Дню вигнання фашистських окупантів із України, Дню Збройних Сил України, Дню Незалежності України, участі у Всеукраїнській культурно-художній акції «Україна разом!» (вишивання карти Сумщини на карті України), походи одного дня, категорійні походи Сумщиною та Україною.

Експедиційні форми роботи сприяють поглибленню *екологічних* знань вихованців, залученню їх до природоохоронної справи; створюють сприятливі умови для стабільного формування екологічної культури вихованців – нового типу мислення і дій щодо навколишнього середовища. Оволодіння вихованцями природничими знаннями сприяють екологічному вихованню.

Для максимального розкриття потенціалу вихованців, досягнення поставленої мети гурткової роботи педагогом здійснюється модернізація виховної системи шляхом впровадження інновацій, залучення вихованців до розроблення й участі в нових проектах і програмах («Сім чудес Сумщини», «Спалені села Сумської області», «Флора і фауна Сумщини» тощо). Разом з вихованцями впроваджується новий проект до 70-річчя перемоги у Другій світовій війні «Патріот своєї Вітчизни».

Однією з умов реалізації завдань навчально-виховної діяльності в гуртку педагог вважає максимальне використання можливостей зовнішнього середовища. Позитивний вплив на діяльність гуртка має тісна співпраця з громадськими організаціями, Федерацією спортивного туризму Сумської області та України, Сумською міською організацією ветеранів, спортивно-туристським відділом Обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, центральною міською бібліотекою ім. Т.Г. Шевченка.

Успішно виконувати життєві та соціальні ролі, бути творцем свого життя, активно інтегруватись до сучасного суспільства – головний орієнтир реалізації соціально-педагогічної виховної системи гуртка.

III. ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЯЧИХ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПНЗ

ПІСКОВА АНІМАЦІЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Для сучасної педагогічної науки актуальною є проблема гармонійного розвитку особистості. Реалізація зазначеного завдання відбувається в процесі навчально-творчої діяльності в гуртках художньо-естетичного напрямку ПНЗ.

Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді забезпечується використанням інноваційних технік виконання художніх творів, що забезпечує виховання особистості з високими духовними ідеалами. Використання такого виду художньої діяльності, як піскова анімація сприяє розвитку у вихованців творчих здібностей, уяви; забезпечує їхню соціалізацію.

Актуальність розроблення навчальної програми «Піскова анімація» полягає в можливості створення умов для вихованців виявити та розвивати творчі здібності в процесі створення композицій із піску. Такий вид діяльності має також й арт-терапевтичний вплив.

Програма побудована з урахуванням законів «Про освіту»; «Про позашкільну освіту»; Положення про позашкільний навчальний заклад; інших нормативно-правових документів, що регламентують діяльність позашкільних навчальних закладів.

Концептуальною ідеєю навчальної програми є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі координації знань, умінь, уявлень, залучення до світових художніх надбань. Зміст програми розроблено з урахуванням принципів доступності, послідовності, єдності виховання і навчання.

Головною метою програми є розвиток особистісно-позитивного ставлення до мистецтва, формування естетичної культури вихованців у процесі оволодіння знаннями і вміннями, необхідними для повноцінного сприймання, розуміння і відтворення художніх образів на піску. Реалізація мети сприятиме розвитку у вихованців здатності до самореалізації й самовдосконалення; ознайомлення вихованців із технікою «Sand-Art», оволодіння ними навичками піскової графіки, мультиплікації та анімації; розвиток навичок створення піскових анімаційних шоу.

Основні завдання полягають у формуванні таких *компетентностей*:

- *пізнавальної* – оволодіння базовими поняттями з мистецтвознавства, піскової анімації; ознайомлення з історією виникнення піскової анімації;
- *практичної* – оволодіння художньо-практичними навичками, формування практичного досвіду створення композицій із піску;
- *творчої* – формування творчих підходів до розв'язання практичних завдань; розвиток творчої уяви, фантазії, художньо-образного просторового, логічного мислення;
- *соціальної* – формування особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей; виховання поваги до мистецьких творів; формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери.

Програма розрахована на вихованців 8–15 років, передбачає 2 роки навчання. На опрацювання навчального матеріалу відведено:

Початковий рівень – 1 р.н. – 216 год., 6 год. на тиждень;

Основний рівень – 2 р.н. – 216 год., 6 год. на тиждень.

Програма *початкового* рівня розрахована на один рік навчання, протягом якого вихованці ознайомлюються з засобами зображувальної діяльності, основами піскової анімації, основами піскової мультиплікації; оволодівають навичками створення композицій із піску.

Програма *основного* рівня розрахована на один рік, передбачає удосконалення умінь і навичок піскової графіки, оволодіння прийомами піскової мультиплікації, формування творчих підходів до створення піскових зображень. Доцільним є використання у навчально-виховному процесі методів піскової терапії, сугестопедagogіки.

Програмою передбачено групові й індивідуальні форми роботи, що забезпечує підвищення рівня результативності навчальних занять, формування творчих здібностей вихованців в обраному напрямі діяльності.

Зміст навчально-творчої діяльності передбачає використання таких педагогічних технологій, як особистісно-орієнтоване навчання, технологія співпраці.

Форми контролю знань, умінь і навичок вихованців здійснюється в процесі виконання творчих завдань, створення колективних робіт, участі в організаційно-виховних заходах різних організаційних рівнів.

Початковий рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2		2
2.	Засоби зображувальної діяльності	2	4	6
3.	Графіка сипучими матеріалами	2	8	10
4.	Піскова анімація	2	-	2
5.	Основи піскової анімації	2	10	12
6.	Мистецька гра піском	2	4	6
7.	Театр тіней	4	34	38
8.	Піскова мультиплікація	8	52	60
9.	Піскова графіка	12	48	60
10.	Митці піскової анімації	6	-	6
11.	Екскурсійна діяльність	-	4	4
12.	Підготовка до участі в конкурсах	2	6	8
13.	Підсумок	2	-	2
Разом		46	170	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Правила поведінки в колективі під час занять, на перерві. Інструменти, матеріали та пристрої, необхідні для роботи. Правила техніки безпеки.

Практична частина. Перегляд, обговорення відеоматеріалів про піскову анімацію.

2.Засоби зображувальної діяльності (6 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Технологія створення зображення. Інструктаж із техніки безпеки. Основні засоби зображення. Основні прийоми роботи фарбами, олівцями. Поняття “лінія”, “пляма”, “колір”, “тон”. Елементарне поняття композиції та перспективи, особливості зображення об’єктів, орнаменту. Особливості створення зображень об’єктів природи.

Практична частина. Створення зображень із використанням різних технік малювання. Візуальні ефекти. Зображення простих фігур, об’єктів предметного світу.

3. Графіка сипучими матеріалами (10 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Кольоровий пісок. Фарбування піску. Особливості кольорового піску. Особливості живопису кольоровим піском. Аплікація кольоровими сипучими матеріалами. Дрібні сипучі матеріали. Фарбування дрібних сипучих матеріалів. Інструктаж з техніки безпеки.

Практична частина. Фарбування піску, сипучих матеріалів. Виконання простих графічних композицій із кольорового піску. Малювання дрібними сипучими матеріалами. Виконання простих аплікацій із сипучих матеріалів.

4. Піскова анімація (2 год.)

Теоретична частина. Піскова графіка, мультиплікація. Основні етапи виникнення, становлення, розвитку піскової анімації. Майстри піскової анімації України, інших країн світу, їхня творчість.

5. Основи піскової анімації (12 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Основні засоби піскової графіки. Основні прийоми роботи за столом з під світлою "Лінія", "пляма", "колір", "тон" у пісковій графіці. Композиція, перспектива. Особливості зображення об'єктів на піску. Орнамент.

Практична частина. Малювання піском, на піску. Досягання візуальних тонових ефектів. Зображення простих фігур, об'єктів предметного світу. Тренувальні вправи з передачі тональності. Виконання орнаментів на піску. Зображення тварин, птахів, комах, людини.

6. Мистецька гра з піском (6 год.)

Теоретична частина Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Прийоми роботи в пісковій ігротеці. Значення тактильної дошки, її використання. Трафарет, його використання в пісковій ігротеці. Піскова скульптура. Абетка на піску. Каліграфія, кольорові, знакові алфавіти. Вензелі.

Практична частина. Виконання творчих завдань із використанням піскової ігротеки. Використання трафаретів для створення піскових зображень, композицій. Малювання літер. Створення кольорових піскових алфавітів. створення вензелів

7. Театр тіней (38 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Театри. Види театрів. Театр тіней. Театральна вистава в пісковій анімації. Особливості сюжету, образів, декорацій.

Практична частина. Розроблення сценарію, створення декорацій, образів до театральної вистави. Постановка театральної вистави.

8. Піскова мультиплікація (60 год.)

Теоретична частина. Інструктаж з техніки безпеки. Мультиплікація. Особливості мультиплікаційних зображень. Пісок і мультиплікація. Образи, символіка образів. Сюжет, постановка сюжетів. Образ і сюжет.

Практична частина. Створення сюжету. Робота над образами. Створення піскової анімації за обраним сюжетом.

9. Піскова графіка (60 год.)

Теоретична частина Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Способи виконання творчих робіт з використанням піску. Символи, орнаментика, стилізація. Особливості зображення предметного світу, об'єктів природи, тваринного світу, людини. Тематична піскова композиція.

Практична частина. Виконання орнаментів. Створення декоративної композиції. Зображення предметів, об'єктів природи та тваринного світу. Зображення людини. Виконання простої тематичної композиції (індивідуальні і групові проекти). Зображення мультиплікаційних героїв; героїв казок, інших творів.

10. Митці піскової анімації (6 год.)

Теоретична частина. Перегляд відеоматеріалів про піскові шоу митців піскової анімації.

Практична частина. Особистість, художня діяльність. Митці піскової анімації. Участь у майстер-класах відомих митців міста.

11. Екскурсійна діяльність (4 год.)

Практична частина. Відвідування художніх музеїв, майстер-класів, екскурсій. Обговорення, аналіз переглянутих робіт.

12. Підготовка до участі в конкурсах (8 год.)

Теоретична частина. Створення образів до сюжету. Розроблення сюжетів..

Практична частина. Створення тематичних виступів.

13. Підсумок (2 год.)

Підсумок роботи гуртка за рік. Презентація фото-, відеозвіту діяльності гуртка за рік.

**Основний рівень, перший рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	2	-	2
Розділ І. Піскова графіка	12	60	72
1.1 Виникнення піскової графіки	2	-	2
1.2 Основи піскової графіки	4	22	26
1.3 Тематичні композиції	6	38	44
Розділ ІІ. Піскова мультиплікація	6	64	70
2.1 Піскова мультиплікація	2	-	2
2.2 Прийоми піскової мультиплікації	2	26	28
2.3 Колективна творчість	2	38	40
Розділ ІІІ. Піскові шоу	4	48	52
3.1 Піскові шоу	4	-	4
3.2 Створення простих піскових шоу	-	48	48
Розділ ІV. Конкурсна, екскурсійна діяльність	4	16	20
4.1 Підготовка до участі в конкурсах	2	10	12
4.2 Екскурсійна діяльність	-	6	6
4.3 Підсумок	2	-	2
Разом	28	188	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Правила поведінки в колективі під час занять і на перерві. Інструменти, матеріали та пристрої, необхідні для роботи. Правила техніки безпеки.

Практична частина. Перегляд, обговорення відеоматеріалів про піскову анімацію.

Розділ І. Піскова графіка (72 год.)

1.1 Історія виникнення піскової графіки (2 год.)

Теоретична частина. Піскова графіка та мультиплікація. Основні етапи виникнення, становлення та розвитку піскової графіки. Майстри піскової графіки України та зарубіжжя, їх творчість.

Практична частина. Перегляд, обговорення відеоматеріалів.

1.2 Основи графіки (26 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Основні прийоми та техніка роботи за столом з підсвіткою. Особливості відображень ліній, плям, тону в пісковій графіці. Закони композиції та перспективи. Особливості зображення об'єктів на піску.

Статика, динаміка, ритм. Жанри живопису, графіки. Натюрморт, пейзаж, портрет, анімалістика. Особливості зображення птахів, тварин, комах. Особливості зображення обличчя, фігури людини. Людина в русі. Декоративно-прикладне мистецтво, піскова графіка.

Практична частина. Виконання творчих робіт в цехніці малювання піском. Створення піскового натюрморту. Виконання пейзажу. Зображення птахів, тварин, комах. Зображення людини. Виконання декоративної композиції.

1.3 Тематичні композиції (44 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Сюжет жанрового твору з піску. Особливості використання музики. Робота з текстом художнього твору для створення графічної композиції. Визначення послідовності зображень.

Практична частина. Створення тематичних композицій до фрагментів казок. Створення графічних композицій до фрагментів казок. Створення композицій до народних пісень. Виконання тематичної композиції із зображенням представників тваринного світу. Створення композицій із зображенням людей. Дуетні та колективні тематичні композиції. Тематичні композиції за задумом вихованців.

Розділ II. Піскова мультиплікація (70 год.)

2.1 Піскова мультиплікація (2 год.)

Теоретична частина. Мультиплікація. Композиція мультфільму. Особливості створення мультфільмів з піску.

2.2 Прийоми піскової мультиплікації. (28 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Дуетна композиція, її особливості. Колективна мультиплікація. Правила роботи під час створення дуетної композиції. Основні прийоми та способи створення мультфільмів із піску. Створення мультфільму із піску. Робота над супровідними елементами, озвучуванням, спецефектами.

Практична частина. Відтворення мультфільмів з опорою на зразок. Відтворення сюжету мультфільму по пам'яті. Створення композиції мультфільму. Створення мультфільму-казки. Мультиплікування в процесі слухання запису казки. Створення мультфільму-казки в дуеті.

2.3 Колективна творчість (40 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Колективної композиція, її особливості. Виступи, їх завдання. Музика. Вибір музичного оформлення. Використання спецефектів під час виступу.

Практична частина. Створення фрагментів казок-мультфільмів. Розроблення програми виступу. Створення мультфільмів для виступу. Підбір музики та спецефектів. Підготовка до майстер-класів. Підбір тематичних композицій до свят. Створення колективних мультфільмів на святкові теми.

Розділ III. Піскові шоу (52 год.)

3.1 Піскові шоу (4 год.)

Теоретична частина. Шоу. Піскові шоу. Особливості створення піскових шоу. Перегляд, обговорення відеоматеріалів піскових анімацій українських та зарубіжних митців.

3.2 Створення простих піскових шоу (48 год.)

Теоретична частина. Матеріали, інструментарій для зображувальної діяльності. Інструктаж з техніки безпеки. Піскові шоу та супровідні елементи, озвучування, спецефекти. Основні прийоми створення та композиція піскових шоу.

Практична частина. Створення фрагментів пісового шоу за заданою темою. Створення анімаційної композиції для шоу. Створення шоу на теми святкових подій.

Розділ IV. Конкурсна, екскурсійна діяльність (20 год.)

4.1 Підготовка до участі в конкурсах (12 год.)

Теоретична частина. Робота над створенням образів. Розроблення сюжетів.

Практична частина. Розроблення тематичних виступів.

4.2 Екскурсійна діяльність (6 год.)

Практична частина. Екскурсії на піскові шоу митців піскової анімації міста. Майстер-клас для батьків, інших гуртківців.

Підсумок (2 год.)

Підсумок роботи гуртка за рік. Презентація фото-, відео-звіт діяльності гуртка для батьків вихованців, педагогів закладу.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила техніки безпеки та охорони здоров'я; правила користування матеріалами та інструментами;
- правила роботи на піскових столах, тренувальних піддонах із піском;
- знати допоміжні інструменти, матеріали; правила користування ними;
- значення понять: "лінія", "пляма", "колір", "тон", "орнамент" у пісовій графіці;
- закони композиції та перспективи, особливості зображення об'єктів на піску;
- особливості зображення предметного світу, об'єктів природи, тваринного світу, людини піском;
- особливості написання літер піском, виконання кольорових піскових алфавітів;
- особливості створення піскової графіки, мультиплікації, анімації;
- значення поняття «сюжет», «композиція» особливості їх створення.

Вихованці мають вміти:

- правильно користуватися матеріалами для роботи і правильно організовувати робоче місце;
- дотримуватись правил з техніки безпеки;
- відтворювати предмети навколишньої дійсності з натури, по пам'яті та за уявою;

- правильно передавати в малюнку на піску пропорції, форму об'єктів, просторове положення, перспективні скорочення;
- використовувати відтінки світла і тіні;
- стилізувати форми, виконувати прості орнаменти, зображати прості предмети, об'єкти навколишньої дійсності, природи, людей;
- володіти різноманітними способами роботи на столах із піском;
- користуватися допоміжними матеріалами, трафаретами;
- виконувати аплікації з кольорових сипучих матеріалів;
- створювати об'ємні вироби з піску;
- створювати статичні та динамічні тематичні композиції у відповідних техніках: графіка, мультиплікація, анімація;
- продемонструвати глядачам індивідуальну, дуєтну, колективну пісочну графіку, мультиплікацію, анімацію.
- аналізувати зображувальний предмет і виконувати роботу у певній послідовності;
- творчо підходити до розв'язання завдань, працювати в колективі.

Вихованці мають набути досвіду:

- стилізації форми, виконувати прості орнаменти, зображати прості предмети, об'єкти навколишньої дійсності, природи, людей;
- створення піскових зображень;
- створення піскових шоу;
- створення мультиплікації з піску
- створення об'ємних виробів з піску;

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГУРТКА «ПІСКОВА АНІМАЦІЯ»**

№ п/п	Інструменти та матеріали	Кількість
1.	Стіл зі скляною поверхнею і підсвіткою. Розмір світлової поверхні 50 x 75 см	16
2.	Сухий, дрібний пісок (кольоровий пісок, ішні сипучі матеріали).	
3.	Пензлі, фарби, олівці тощо. Для початкового рівня: різноманітні рельєфні предмети, трафарети, ситечка тощо	16 комплектів
4.	Комп'ютер (ноут-бук), проектор, екран. Фото і відеоапаратура.	по 1 шт.
5.	Диски з музикою та записами поетичних і прозових творів.	10 шт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Е. А. Декоративно-прикладне мистецтво. / Антонович Е. А. – Львів: Світ, 1998.
2. Бутник-Сіверський Б. С. Українське народне мистецтво./ Бутник-Сіверський Б. С. – К.: Наукова думка, 1966. – 224 с.
3. Зейц, М. Пишем и рисуем на песке. Настольная песочница [Текст] / М. Зельц. – ИНТ: Речь, 2010. – 94 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. Чудеса на песке./ Практикум: Песочная терапия [Текст] / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т.М. Грабенко. – Санкт-Петербург: «Речь», 2002. – 224 с.
5. Киселева, М.В. Арт-терапия в работе с детьми. Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми [Текст] / М.В. Киселева. – Санкт-Петербург: Речь, 2006. – 158 с.
6. Константинова С.С. Техники изобразительного искусства. Конспект лекций. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 176 с.
7. Крайг, Г. Психология развития [Текст] / Г. Крайг. – Санкт-Петербург: Питер, 2004. – 738 с.
8. Куленко М. Я. Основы графического дизайна: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 492с.
9. Мергут О.О. Навчальна програма гуртка «Пісочна анімація» <http://palas.km.ua/>
10. Н.М.Погосова «Погружение в сказку», «Речь», 2006. – 76 с.
11. Поликарпова, И.В. Песочная терапия как средство коррекции эмоциональной сферы детей-сирот [Текст]: методические рекомендации / И.В. Поликарпова; под общей редакцией Н.И. Приходько. – Кемерово: Изд-во КРИПКиПРО, 2009. – 43 с.
12. Постоева Л.Д., Лукина Г.А. «Интегрированные коррекционно- развивающие занятия для детей 4-6 лет». – Санкт-Петербург. – «Книголюб», 2006.
13. Програма студії образотворчого мистецтва / Збірник програм з позашкільної освіти / художньо-естетичний напрям. – Випуск 2. – Київ, «Грамота», 2009.

- 14.Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посібник. К.: Либідь, 2001. - 288 с.
- 15.Сакович Н.А. Технология игры в песок. Игры на мосту [Текст] / Н.А. Сакович. – Санкт-Петербург: Речь, 2008. – 166 с.
- 16.Степанов М. Г., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
- 17.Штейнхард Л. Юнгианская песочная терапия. / Штейнхард Л. СПб.: Питер, 2000. – 320с.
- 18.<http://unnatural.ru/muzej-peschanyx-skul...>
- 19.<http://ndou195.ru/index.php>
- 20.<http://www.gazeta.ugra-news.ru/news>
- 21.<http://www.cooltura.ru/index.php>.

ЮНІ ЖУРНАЛІСТИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У позашкільних навчальних закладах створено умови для задоволення різноманітних інтересів дітей та учнівської молоді, розвитку їх здібностей, творчої самореалізації, виховання. Журналістика як соціально значима сфера діяльності приваблює можливістю доносити до людей правду, примножувати в світі добро, боротися за справедливість. Заняття у гуртку журналістики забезпечують розвиток інтелектуальних і творчих здібностей вихованців, критичного мислення, соціальної компетентності, сприяє становленню особистості; сприяє оволодінню навичками генерувати ідеї, виявляти та презентувати актуальні матеріали про події.

Навчальну програму розроблено з урахуванням положень Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Положення про позашкільний навчальний заклад.

Пропонована програма побудована на основі особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів і реалізується в гуртку гуманітарного напрямку.

Зміст програми розроблено з урахуванням анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку. В основу змісту роботи гуртка покладені принципи науковості, доступності, єдності виховання і життєдіяльності.

Навчальна програма реалізується в гуртку гуманітарного напрямку дитячого закладу оздоровлення та відпочинку і спрямована на дітей віком від 8 до 10 років.

Метою програми є формування у вихованців початкових знань і вмінь у галузі журналістської діяльності та розвитку соціальної компетентності.

Завдання програми:

- ознайомити дітей з початковими відомостями про професію журналіста, специфікою журналістського твору;
- навчити готувати матеріали до інтернет-видання;
- розвивати творчі здібності та моральні якості, інтерес до творчих професій.

Навчальна програма передбачає один рік навчання за початковим рівнем – 144 год. на рік, 4 год. на тиждень.

Програмою передбачено проведення теоретичних і практичних занять, екскурсій.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові, залікові заняття, опитування, презентація творчої роботи.

Початковий рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва теми	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступ	1	1	2
2.	Журналістика	4	4	8
3	Професія журналіста	4	8	12
4	Соціальна позиція журналіста	4	8	12
5	Специфіка журналістського твору	6	14	20
6.	Мова і мовлення	6	10	16

7.	Інформація	6	10	16
8.	Інтерв'ю	8	12	20
9.	Проблематика	4	8	12
10.	Засоби масової інформації	6	16	22
11.	Підсумок	-	4	4
	Разом	49	95	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи і завданнями гуртка. Вимоги до вихованців гуртка. Техніка безпеки під час проведення занять.

Практична частина. Бесіда за темою відеоматеріалів про журналістику.

2. Журналістика (8 год.)

Теоретична частина. Журналістика, її функції. Роль журналістики в суспільстві. Особливості журналістики. Журналістика як галузь інформаційної діяльності. ЗМІ.

Практична частина. Ознайомлення з періодичними виданнями. Бесіди про актуальні соціальні проблеми. Екскурсія до редакції газети. Зустріч зі співробітниками редакції. Ознайомлення з роботою телерадіокомпанії.

3. Професія журналіста (12 год.)

Теоретична частина. Професія журналіста. Вимоги до професії журналіста. Особливості професії журналіста. Самореалізація журналіста. Події в суспільному житті. Журналіст як інформатор про події. Журналіст і боротьба за справедливість.

Практична частина. Формування уявлень про професію журналіста. Визначення головних вимог до професії журналіста. Робота з періодичними виданнями. Короткий опис подій суспільного життя. Зустрічі з журналістами.

4. Соціальна позиція журналіста (12 год.)

Теоретична частина. Журналіст і суспільство. Статус журналіста в суспільстві. Вплив журналіста на формування суспільної свідомості, громадської думки. Висвітлення подій. Лексичний словник журналіста. Розповідь і опис подій.

Практична частина. Ознайомлення з подіями у світі, країні, місцевими. Ознайомлення з подіями в житті школи, класу. Вибір подій для висвітлення. Усні розповіді про події. Письмовий опис подій.

5. Специфіка журналістського твору (20 год.)

Теоретична частина. Журналістський матеріал. Зміст і форма журналістського матеріалу. Інформаційна замітка, репортаж, інтерв'ю. Визначення новини. Правило «трьох запитань». Заголовки, їх типи. Основні вимоги до заголовків, їх зміст і функції. Підзаголовки. Інформаційне повідомлення, його схема і приклади. Основні прийоми та приклади побудови заголовків до інформаційних повідомлень. Події, їх сприйняття. Неупередженість.

Практична частина. Ознайомлення з публікаціями, заголовками до них. Читання публікацій. Зміна заголовків до публікацій у пресі. Формулювання заголовків із визначеної теми. Ознайомлення з подіями шкільного життя. Вибір подій для інформаційного повідомлення. Створення інформаційних повідомлень. Складання повідомлень про шкільне життя. Обговорення підготовлених матеріалів.

6. Мова і мовлення (16 год.)

Теоретична частина. Мова, вимова, передача на письмі. Загальні правила.

Практична частина. Розмова (два –чотири учасники). Бесіда (три –шість учасників). Дискусія (вісім учасників). Прес-конференція. Правила. Головне і другорядне.

7. Інформація (16 год.)

Теоретична частина. Інформація. Форми. Методи. Джерела. Запам'ятовування і збереження.

Практична частина. Відео. Аудіо. Сенсорне сприйняття. Екскурсія до краєзнавчого музею. Відвідання кінотеатру. Екскурсія сучасною бібліотекою УАБС НБУ. Робота в інтернеті.

8. Інтерв'ю (20 год.)

Теоретична частина. Інтерв'ю. Вимоги. Кореспондент і респондент. Формулювання запитань. Мова, час, оточуюче середовище. Інтерв'ю як жанр. Інтерв'ю як форма здобуття інформації.

Практична частина. Формулювання запитань із визначеної теми. Обговорення підготовлених матеріалів. Розроблення порад тим, хто бере інтерв'ю. Інтерв'ю з людьми різних вікових категорій. Обговорення підготовлених матеріалів юних журналістів.

9. Проблематика (22 год.)

Теоретична частина. Сфери життєдіяльності суспільства. Проблеми. Світові. Регіональні. Місцеві. Визначення.

Практична частина. Приклади у ЗМІ (друковані, телебачення, радіо, інтернет-видання). Перегляд теленовин. Обговорення. Здобування інформації під час екскурсій вулицями, магазинами, до парку «Казка», прибудинковими територіями.

10. Засоби масової інформації (22 год.)

Теоретична частина. ЗМІ. Друковані. Інтернет. Телебачення. Радіо. Дитячі.

Практична частина. Екскурсії до редакцій обласних газет, ОДТРК. Робота в дитячій бібліотеці.

11. Підсумок (4 год.)

Практична частина. Виконання тестових і творчих завдань для виявлення знань вихованців. Відзначення авторів кращих матеріалів. Підбиття підсумків. Посвята в журналісти.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- особливості журналістської діяльності, професії журналіста;
- особливості журналістського твору;
- схему побудови інформаційного повідомлення;
- особливості техніки інтерв'ю.

Вихованці мають вміти:

- визначити актуальну тематику журналістського твору;
- висувати оригінальні ідеї;
- писати власний інформаційний текст;
- створювати заголовок до твору.

Вихованці мають набути досвід:

- позитивного ставлення до інших людей (відкритість, толерантність, повага);
- культури спілкування.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГУРТКА

Обладнання	К-ть / шт.
Комп'ютер	За потребою
Принтер	
Мультимедійний проектор	
Сканер	
Накопичувач USB Flash-drive	
Канцелярське приладдя	
Зошити	
Папір	
Ручки, олівці	
Маркери	
Гаджети	
Гумка	
Скріпки, кнопки	
Папки, файли	
Диски CD, DVD	

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайшенберг З. Новина журналістика: навч. посіб./Зіг-фрідВайшенберг. - К.: АУП, 2004. – 262 с.
2. Владимиров В. М. Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння: монографія/В. М. Владимиров. - К.: Київ. Нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2003.– 220 с.
3. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики/Гетьманець М. Ф., Михайлин І. Л. – Х.: Прапор, 2009. – 384 с.
4. Голубев В. Школа універсального журналіста – 2010: практичне керівництво для початківців / В. Голубев. – Рівне: ТОВ «Друк Волині», 2010 – 178 с.
5. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник/Володимир Здоровега; 2-е вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.
6. Кузнецова О. Д. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень: моногр./Олена Кузнецова– Львів: Світ, 1998. – 412 с.
7. Михайлин І. Л. Основи журналістики / І. Л. Михайлин; вид. 5-е, доповн. і доопр. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 496 с.

ЮНІ ЖУРНАЛІСТИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Політичні та соціально-економічні перетворення, зміна стратегій розвитку українського суспільства підсилюють вимоги до освіти – основи інтелектуального, духовного та економічного розвитку держави. Статусу пріоритетної набула соціальна потреба щодо формування в підростаючого покоління нових світоглядних орієнтирів на основі критичного осмислення, засвоєння й усвідомленого примноження наукових і культурних надбань сучасності. Зазначене забезпечення виховання та гармонійного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Успішна реалізація таких завдань передбачає необхідність більш ефективного використання освітньо-виховного, розвивального та соціалізуючого потенціалів позашкільної освіти як складової освітньої галузі. Розроблення навчальної програми обумовлено необхідністю розв'язання зазначених проблем.

Навчальна програма гуртка «Юні журналісти» побудована з урахуванням Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», відповідно до вимог Положення про позашкільний навчальний заклад та чинного законодавства України про ЗМІ і ґрунтується на принципах науковості, гуманізації, культуровідповідності, індивідуального підходу у навчанні, відповідності завдань освіти й виховання та враховує анатомо-фізіологічні і психологічні особливості розвитку дітей середнього шкільного віку.

Навчальна програма «Юні журналісти» побудована на засадах особистісно-орієнтованого діяльнісного підходів, що забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей вихованців.

Навчально-творча діяльність вихованців за програмою враховує індивідуальні можливості вихованців, їх навчальні потреби, рівень розвитку самостійності та креативності.

Мета програми – формування пізнавально-творчих здібностей вихованців засобами журналістської діяльності.

Основні завдання програми:

- поглибити знання вихованців про журналістику, професію журналіста, етику його поведінки;
- розвивати рівень володіння письмовим та усним мовленням, комунікативні навички і вміння контактувати з людьми;
- сприяти виробленню у вихованців власної позиції з питань етично-морального спрямування у суспільному житті;
- сприяти соціалізації вихованців у процесі навчально-виховної роботи в гуртку.

Програма розрахована на вихованців середнього шкільного віку.

Навчальна програма передбачає один рік навчання за основним рівнем:

1-й рік – 216 год. на рік, 6 год. на тиждень.

У процесі навчання теоретичні блоки органічно поєднуються з виконанням практичних завдань. Особливістю навчальної технології за програмою є вивчення всіх розділів, що органічно доповнюють один одного й забезпечують цілісність навчально-виховного процесу. Такий підхід важливий для урізноманітнення форм і методів навчально-виховної роботи, підтримки інтересу вихованців до навчання за обраним профілем.

Програмою передбачено варіативність у виборі технологій, методів і форм навчання. У процесі навчально-виховної роботи застосовуються традиційні технології навчання та виховання (пояснення, ілюстрована розповідь, тематична бесіда, коментар, демонстрація, спостереження, екскурсії), елементи інноваційних технологій (моделювання, ігровий метод, дискусія, КТС, інтерактивні технології тощо). Разом із колективними формами роботи проводиться й індивідуальна робота з вихованцями.

Контроль за засвоєнням гуртківцями навчальної програми здійснюється під час поточних і підсумкових перевірок знань і вмінь. Основними формами контролю є індивідуальні контрольні завдання та тести, виконання колективних й індивідуальних творчих завдань, що проводяться в кінці вивчення кожного розділу програми; створення випусків інтернет-газети.

Основний рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Розділ. Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступ	1	1	2
2	Журналістська творчість	4	8	12
3	Етика журналіста	2	6	8
4	Культура мовлення	4	6	10

5	Засоби масової інформації	4	6	10
6	Друковані засоби масової інформації	4	6	10
7	Місцева преса	4	6	10
8	Джерела інформації	4	8	12
9	Стилі і жанри	4	6	10
10	Публіцистика	6	8	12
11	Інформаційне повідомлення	2	6	8
12	Газета. Журнал	6	8	14
13	Дизайн видання	6	8	14
14	Заголовки	4	6	10
15	Ілюстраційні матеріали	2	6	8
16	Реклама	2	6	8
17	Редакційно-видавнича діяльність	4	8	14
18	Макет газети	6	8	14
19	Матеріали для газети	6	10	16
20	Інтернет-газета	4	6	10
21	Підсумок	-	-	4
Разом		79	137	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи, завданнями гуртка. Вимоги до вихованців, правила поведінки на заняттях. Техніка безпеки.

Практична частина. Перегляд, обговорення відеоматеріалів про журналістику.

2. Журналістська творчість (12 год.)

Теоретична частина. Журналістика, роль журналістики в суспільстві. Журналістика як галузь інформаційної діяльності. Творчість. Журналістська творчість.

Практична частина. Ознайомлення з періодичними виданнями. Обговорення актуальних соціальних проблем. Екскурсія до редакції газети. Зустріч із журналістами.

3. Етика журналіста (8 год.)

Теоретична частина. Етика. Норми професійної етики журналіста. Приклади. Права та обов'язки журналіста. Спілкування. Імідж. Невербальне спілкування. Ефективне слухання. Особливості сприйняття інформації.

Практична частина. Створення іміджу. Рольова гра на розвиток уваги, пам'яті. Самореклама.

4. Культура мовлення (10 год.)

Теоретична частина. Робота з текстом, визначення його теми та основної думки. Складання висловлювань (згода, незгода, ввічлива відмова).

Практична частина. Текст, його особливості та структура. Норми українського мовлення. Висловлювання. Види висловлювань. Засоби зв'язку речень у тексті. Тема, основна думка усного і письмового висловлювання. Згода, незгода. Відмова. Умови, правила, поради.

5. Засоби масової інформації (10 год.)

Теоретична частина. Робота зі спеціальною літературою. Екскурсія до радіо-, телестудії. Зустріч з радіо-, тележурналістами.

Практична частина. Засоби масової інформації. Класифікація мас-медіа. Свобода друку. Чинне законодавство України про засоби масової інформації і рекламу. Піар-технології. Засоби масової інформації (ЗМІ); основні види ЗМІ; особливості ЗМІ. Призначення газети як часопису.

6. Друковані засоби масової інформації (10 год.)

Теоретична частина. Особливості журналістської праці. Стислість і конкретність. Поняття про редагування. Правка. Види правок.

Практична частина. Ділова гра «Редакція газети». Конкурс на кращий редакційний колектив. Практикум з редагування, правки текстів.

7. Місцева преса (10 год.)

Теоретична частина. Види періодики. Каталог періодичних видань.

Практична частина. Огляд періодичних видань. Екскурсія до сучасної бібліотеки УАБС НБУ.

8. Джерела інформації (12 год.)

Теоретична частина. Довідники. Словники. Атласи. Інтернет. Архіви. Музеї. Звукозаписи. Кіноматеріали. Фотоматеріали. Афіша. Візитна картка.

Практична частина. Підготовка огляду джерел інформації. Обговорення їх важливості. Екскурсії на теле-, радіостудію. Робота із джерелами інформації на радіо, телебаченні, в архіві. Створення ескізів афіші, власної візитної картки. Робота з інтернет-джерелами.

9. Стилi і жанри (10 год.)

Теоретична частина. Стилi і жанри. Стил'ова різноманітність. Стилiстичні прийоми мови. Стил' статті. Прийоми та приклади побудови заголовків. Інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні жанри і піар-технології.

Практична частина. Робота над матеріалами різних стилів, жанрів. Визначення стилів і жанрів. Обговорення матеріалів. Створення власної реклами.

10. Публіцистика (14 год.)

Теоретична частина. Лід, його значення для читача. Функції ліду (інформаційна, мотивуюча). Правила створення лідів.

Практична частина. Публіцистика, її функції. Авторська оцінка явищ. Висновки. Науковість і публіцистика. Аналіз соціальних проблем, аргументаційна база. Мова публіцистики. Публіцистичні жанри (есе, нарис, замальовка, фейлетон, памфлет, гумореска, байка, пародія).

11. Інформаційне повідомлення (10 год.)

Теоретична частина. Робота над заголовком. Створення інформаційного повідомлення. Аналіз заміток і статей.

Практична частина. Інформація. Особливості сприйняття інформації. Інформаційне повідомлення. Схема інформаційного повідомлення (заголовок, лід, пряма мова, підсумок, додаткова інформація). Основні прийоми та приклади побудови заголовків. Найбільш поширені помилки.

12. Газета. Журнал (14 год.)

Теоретична частина. Газета. Журнал. Види. Призначення. Найбільш популярні у світі, в Україні, місцеві. Сучасні вимоги до оформлення газети, журналу. Система рубрикації газети і журналу, спільне, відмінне.

Практична частина. Створення матеріалів для газети і журналу. Рекламні матеріали. Розміщення.

13. Дизайн видання (14 год.)

Теоретична частина. Аналіз художньо-технічного оформлення видання на нинішньому етапі розвитку часописів. Типи. Види. Сучасні тенденції (вимоги часу).

Практична частина. Етапи оформлення видання (підготовчий, виконання та редагування оригіналів оформлення, композиційно-технічний). Проект оформлення видання: тип видання (жанр, читачка аудиторія, умови читання, термін користування); обсяг в авторських аркушах; склад видання: кількість і види текстів, зображень, структура; наклад. Дизайн видання. Техніка дизайну газети, журналу. Оригінал-макет видання. Художнє і технічне редагування. Час. Періоди.

14. Заголовки (10 год.)

Теоретична частина. Способи залучення уваги читачів. Лексико-семантичні особливості заголовків. Інтерпретація газетних заголовків у сучасному інформаційному просторі. Стилiстично забарвлені слова. Використання прийомів мовної гри. Заголовки у світових, українських, місцевих ЗМІ.

Практична частина. Робота з газетами, журналами. Заголовки до рубрик. Розроблення заголовків. Вікторина. Екскурсія до редакції газети.

15. Ілюстраційні матеріали (8 год.)

Теоретична частина. Підбір ілюстративних матеріалів. Фотографування. Принципи. Завдання. Основні правила. Підбір фотографій до публікаційних матеріалів.

Практична частина. Зображальна журналістика. Ілюстрація в газеті: види, завдання. Сприйняття ілюстрації. Особливості підготовки та обробки ілюстративного матеріалу. Фотографії. Малюнки. Карикатури.

16. Реклама в друкованих, теле-, радіо ЗМІ (8 год.)

Теоретична частина. Реклама. З історії реклами. Призначення реклами. Правила та умови реклами. Особливості рекламування. Товарна і нетоварна реклама, її ідеї та цілі. Комерційна і некомерційна реклама, її спрямування. Реклама і соціальні проблеми.

Практична частина. Розроблення реклам різних видів.

17. Редакційно-видавнича діяльність (14 год.)

Теоретична частина. Редакційно-видавнича діяльність. Нормативна база. Структура, зміст, форми, завдання редакційно-видавничої діяльності. Вимоги до редакційно-видавничої діяльності. Редакторська діяльність. Функції головного редактора.

Практична частина. Робота з інформаційними джерелами за темою. Ділова гра.

18. Макет видання (14 год.)

Теоретична частина. Газета. Журнал. Буклет. Каталог. Макет. Розмір. Оформлення. Відео сприйняття видання, підбір шрифтів, ілюстративного матеріалу.

Практична частина. Підготовка макету газети. Розташування матеріалів, обговорення заголовків, ілюстрацій.

19. Матеріали для газети (16 год.)

Теоретична частина. Підбір матеріалів для газети. Робота над створенням рубрик.

Практична частина. Матеріали для газетного номера, журналу. Тема, жанр, план, написання.

20. Інтернет-газети (10 год.)

Теоретична частина. Інтернет-технології. Інтернет-газета, її особливості (мультимедійність, гіпертекстуальність). Види інтернет-газети (Інтернет-копія паперового видання – републікація першоджерела, модифікована онлайн-версія друкованого часопису, власне інтернет-газета).

Структурні елементи інтернет-газет: логотип газети, рекламний блок у вигляді банера, меню рубрик (політика, економіка, культура, спорт та ін.), заголовки-посилання, опція для швидкого пошуку новин, слів, фраз.

Практична частина. Робота в інтернеті. Створення інтернет-газети.

21. Підсумок (4 год.)

Практична частина. Виконання тестових і творчих завдань для виявлення знань вихованців. Відзначення авторів кращих матеріалів. Підбиття підсумків за навчальний рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- найвідоміші періодичні видання та журналістів рідного краю;
- норми професійної етики журналіста;
- норми українського мовлення.;
- джерела інформації;
- вимоги до оформлення сучасного газетного видання.

Вихованці мають вміти:

- писати творчі роботи за різними стилями, жанрами;
- аналіз інформації;
- підбирати і створювати ілюстративні матеріали.

Вихованці мають набути досвід:

- роботи з інформаційними джерелами;
- інтелектуальної праці;
- культури спілкування в процесі навчально-творчої діяльності в гуртку;
- творчої самореалізації.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГУРТКА

Обладнання	К-ть / шт.
Комп'ютер	За потребою
Принтер	
Мультимедійний проектор	
Сканер	
Накопичувач USB Flash-drive	
Канцелярське приладдя	
Записні книжки	
Папір друкарський	
Ручки, олівці	
Маркери	
Гаджети	
Гумка	
Скріпки, кнопки	
Папки, файли	
Диски CD, DVD	

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайшенберг З. Новина журналістика: навч. посіб./Зігфريد Вайшенберг. - К.: АУП, 2004. - 262 с.
2. Владимиров В. М. Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння: монографія/В. М. Владимиров. - К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2003.– 220 с.
3. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / Гетьманець М. Ф., Михайлин І. Л.. – Х.: Прапор, 2009. – 384 с.
4. Голубев В. Школа універсального журналіста – 2010: практичне керівництво для початківців / В. Голубев. – Рівне: ТОВ «Друк Волині», 2010 – 178 с.
5. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник/Володимир Здоровега; 2-е вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.

6. Кузнецова О. Д. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень: моногр. / Олена Кузнецова – Львів: Світ, 1998. – 412 с.

ЮНІ ЖУРНАЛІСТИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Позашкільна освіта спрямована на розвиток особистості дитини, задоволення її інтересів і потреб, що забезпечується розширенням профілів дитячих творчих об'єднань у позашкільних навчальних закладах. Особливий пріоритет мають такі напрями позашкільної освіти, що дають можливість вихованцям розвивати творчі здібності, виявити себе в соціальній діяльності, самовизначитися у професійному розмаїтті. Розроблення навчальної програми обумовлено необхідністю розв'язання зазначених проблем.

Навчальна програма гуртка «Юні журналісти» побудована з урахуванням Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту»; відповідно до вимог Положення про позашкільний навчальний заклад і ґрунтується на принципах науковості, гуманізації, культуровідповідності, індивідуального підходу у навчанні, відповідності завдань освіти й виховання та враховує анатомо-фізіологічні і психологічні особливості розвитку дітей старшого шкільного віку, учнівської молоді.

Навчальна програма «Юні журналісти» побудована на засадах особистісно-орієнтованого і діяльнісного підходів, що забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей вихованців.

Навчально-творча діяльність вихованців за програмою враховує індивідуальні можливості вихованців, їх навчальні потреби, рівень розвитку самостійності та креативності.

Мета програми – створення умов для розвитку творчих та інтелектуальних здібностей вихованців, їх професійного самовизначення.

Основними завданнями програми є:

- розширити знання вихованців про журналістику, професію журналіста, її особливості;
- формувати мотивацію вибору професій, пов'язаних із журналістикою;
- набуття досвіду творчого підходу до розв'язання навчально-творчих завдань;
- задоволення потреб особистості у творчій самореалізації;
- формування культури інтелектуальної праці;
- соціалізація особистості в процесі навчально-творчої діяльності в позашкільному соціумі.

Програма розрахована на вихованців 16–17 років.

Навчальна програма передбачає один рік навчання за основним рівнем:

1-й рік – 288 год. на рік, 8 год. на тиждень.

Під час занять теоретичні блоки органічно поєднуються з виконанням практичних завдань, що органічно доповнюють один одного й забезпечують цілісність навчально-виховного процесу. Такий підхід потрібен для урізноманітнення форм і методів навчально-виховної роботи, збереження зацікавленості вихованців до здобуття знань і практичних навичок за обраним профілем.

Програмою передбачено варіативність у виборі технологій, методів і форм навчання. У процесі навчально-практичної роботи застосовуються традиційні технології навчання та виховання (пояснення, ілюстрована розповідь, тематична бесіда, коментар, демонстрація, спостереження, екскурсії), елементи інноваційних технологій (моделювання, ігровий метод, дискусія, КТС, інтерактивні технології тощо). Разом із колективними формами роботи проводиться й індивідуальна робота з вихованцями, що базується на поєднанні професій.

Контроль за засвоєнням гуртківцями навчального змісту здійснюється під час поточних і підсумкових перевірок знань і вмінь.

Основні форми контролю: індивідуальні контрольні завдання та тести, виконання колективних й індивідуальних творчих завдань, що проводяться в кінці вивчення кожного розділу програми; створення випусків газет.

**Основний рівень, перший рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Розділ. Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	1	2
2.	Із історії журналістики	4	4	8
3.	Журналістська творчість	4	8	12
4.	Етика журналіста	4	6	10
5.	Культура мовлення	4	6	10
6.	Засоби масової інформації	6	6	12
7.	Друковані засоби масової інформації	4	6	10
8.	Місцева преса	4	6	10

9.	Джерела інформації	4	8	12
10.	Стили і жанри	6	6	10
11.	Публіцистика	6	8	14
12.	Інформаційне повідомлення	4	6	10
13.	Інтерв'ю	4	6	10
14.	Репортаж	4	6	10
15.	Кореспонденція	4	6	8
16.	Фейлетон	2	6	8
17.	Нарис	4	6	10
18.	Есе	4	6	10
19.	Газета і журнал	6	8	14
20.	Художньо-технічне оформлення видання	6	8	14
21.	Заголовки	4	6	10
22.	Ілюстрації	4	6	10
23.	Реклама	2	6	8
24.	Редакційно-видавнича діяльність	4	8	14
25.	Макет видання	6	8	14
26.	Матеріали для газети	6	10	16
27.	Інтернет-газета	4	6	10
28.	Підсумок	-	-	4
Разом		115	173	288

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка, завданнями. Вимоги до вихованців, правила поведінки на заняттях. Техніка безпеки.

Практична частина. Перегляд, обговорення відеоматеріалів про журналістику.

2. Із історії журналістики (8 год.)

Теоретична частина. Виникнення журналістики. Із історії журналістики рідного краю. Публіцистика. Відомі журналісти. Їх роль в історії становлення державності.

Практична частина. Робота з літературою, архівними матеріалами. Написання повідомлення з історії журналістики. Створення презентації про історію журналістики.

3. Журналістська творчість (12 год.)

Теоретична частина. Журналістика, роль журналістики в суспільстві. Журналістика як галузь інформаційної діяльності. Творчість. Журналістська творчість. Роль імені.

Практична частина. Ознайомлення з періодичними виданнями. Обговорення актуальних соціальних проблем. Екскурсія до редакції газети. Зустріч із журналістами.

4. Етика журналіста (10 год.)

Теоретична частина. Етика. Норми професійної етики журналіста. Права та обов'язки журналіста. Реклама. «Джинса». Замовні матеріали. Наслідки. Передбачення. Спілкування. Імідж. Невербальне спілкування. Ефективне слухання. Особливості сприйняття інформації.

Практична частина. Створення іміджу. Рольова гра на розвиток уваги, пам'яті.

5. Культура мовлення (10 год.)

Теоретична частина. Текст, його особливості та структура. Норми українського мовлення. Висловлювання. Види висловлювань. Засоби зв'язку речень у тексті. Тема, основна думка усного і письмового висловлювання. Згода, незгода. Відмова.

Практична частина. Робота з текстом, визначення його теми та основної думки. Складання висловлювань (згода, незгода, ввічлива відмова.)

6. Засоби масової інформації (12 год.)

Теоретична частина. Засоби масової інформації. Класифікація мас-медіа. Свобода друку. Чинне законодавство України про засоби масової інформації.

Практична частина. Робота зі спеціальною літературою. Екскурсія до радіо-, телестудії. Зустріч з радіо-, тележурналістами.

7. Друковані засоби масової інформації (10 год.)

Теоретична частина. Особливості журналістської праці. Його склад і структура. Поняття про редагування. Правка. Види правки. Стислість і конкретність.

Практична частина. Ділова гра «Редакція газети». Конкурс на кращий редакційний колектив. Практикум з редагування, правки текстів.

8. Місцева і дитячо-юнацька періодика (10 год.)

Теоретична частина. Види. Каталог періодичних видань.

Практична частина. Огляд. Складання каталогу періодичних видань.

9. Джерела інформації (12 год.)

Теоретична частина. Довідники. Словники. Атласи. Інтернет. Архіви. Музеї. Звукозаписи. Кіноматеріали. Фотоматеріали. Афіша.

Практична частина. Підготовка огляду джерел інформації. Обговорення їх важливості. Екскурсії на теле-, радіостудію. Робота з джерелами інформації на радіо, телебаченні, в архіві. Зробити ескіз афіші. Робота з Інтернет-джерелами.

10. Стил і жанри (10 год.)

Теоретична частина. Стил і жанри. Сильова різноманітність. Стилістичні прийоми мови. Інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні жанри.

Практична частина. Робота над матеріалами різних стилів, жанрів. Визначення стилів і жанрів. Обговорення матеріалів. Написання творчих робіт.

11. Публіцистика (14 год.)

Теоретична частина. Публіцистика, її функції. Авторська оцінка явищ. Висновки. Прогнозовані наслідки. Науковість і публіцистика. Аналіз соціальних проблем, аргументаційна база. Публіцистичні жанри (есе, нарис, замальовка, фейлетон, памфлет, гумореска, байка, пародія).

Лід, його значення для читача. Функції ліду (інформаційна, мотивуюча). Правила написання лідів.

Практична частина. Написання лідів. Написання творчих робіт за різними стилями, жанрами.

12. Інформаційне повідомлення (10 год.)

Теоретична частина. Інформація. Форми. Методи. Джерела. Особливості сприйняття інформації. Відео. Аудіо. Сенсорне сприйняття. Інформаційне повідомлення. Схема інформаційного повідомлення (заголовок, лід, пряма мова, підсумок, додаткова інформація). Основні прийоми та приклади побудови заголовків. Найбільш поширені помилки журналістів.

Практична частина. Робота над заголовком. Створення інформаційного повідомлення. Аналіз.

13. Інтерв'ю (10 год.)

Теоретична частина. Інтерв'ю. Основні види інтерв'ю. Механізм інтерв'ювання. Використання інтерв'ю як аналізу проблеми чи ситуації. Вимоги до проведення інтерв'ю. Формулювання запитань журналіста. Правило «трьох запитань». Достовірність думок співрозмовників.

Практична частина. Формулювання запитань журналіста. Складання: інтерв'ю-монолог, інтерв'ю-діалог, інтерв'ю з самим собою. Проведення бесіди за круглим столом. Розроблення анкетних запитань. Прес-анонс. Прес-реліз. Прес-конференція.

14. Репортаж (10 год.)

Теоретична частина. Репортаж. Події, їх сприйняття автором репортажу. Ефект присутності. Динаміка опису. Емоційність репортажу. Обсяг репортажу.

Практична частина. Створення репортажу. Репортаж із фестивалю, конкурсу, змагання, будь-якого заходу на території навчального закладу.

15. Кореспонденція (8 год.)

Теоретична частина. Кореспонденція. Характеристики кореспонденції: оперативність, аналітичність, авторське ставлення; достовірність, доказовість, цікавість. Інформаційна та аналітична кореспонденції.

Практична частина. Аналіз кореспонденцій. Написання.

16. Фейлетон (8 год.)

Теоретична частина. Гумор і сатира. Фейлетон. Актуальність. Гротеск, гіпербола, каламбур, сарказм. Вибір теми. Відповідність засобів.

Практична частина. Створення фейлетонів за вибраними темами.

17. Нарис (10 год.)

Теоретична частина. Нарис, види нарисів (портретний, проблемний, подорожний, науково-популярний). Нариси про шкільне життя.

Практична частина. Опис побачених реальних фактів, подій, людей.

Написання нарису.

18. Есе (10 год.)

Теоретична частина. Есе, його риси. Вимоги до написання есе (обсяг; тема, її тлумачення). Особистість автора в есе. Образність, афористичність, використання метафор, нових образів.

Практична частина. Написання есе за вибраними темами.

19. Газета і журнал (14 год.)

Теоретична частина. Періодичні видання. Види. Призначення. Популярні газети і журнали. Сучасні вимоги до оформлення. Система рубрикації.

Практична частина. Створення матеріалів для газети і журналу. Оформлення.

20. Художньо-технічне оформлення (14 год.)

Теоретична частина. Етапи оформлення видання (підготовчий, виконання та редагування оригіналів оформлення, композиційно-технічний). Проект оформлення видання: тип видання (жанр, читацька аудиторія, умови читання, термін користування); обсяг в авторських аркушах; склад видання: кількість і види текстів, зображень, структура; наклад. Зображальний матеріал. Художньо-технічне оформлення видання. Техніка оформлення. Оригінал-макет видання. Художнє і технічне редагування.

Практична частина. Аналіз художньо-технічного оформлення видання.

Виготовлення оригіналу-макета видання.

21. Заголовки (10 год.)

Теоретична частина. Способи залучення уваги читачів. Лексико-семантичні особливості заголовків. Інтерпретація заголовків у сучасному інформаційному просторі. Стилiстично забарвлені слова. Використання прийомів мовної гри. Заголовки в світових і українських газетах і журналах.

Практична частина. Робота газетами і журналами. Назви до рубрик. Розроблення заголовків. Вікторина. Екскурсія до редакції газети.

22. Ілюстрації (10 год.)

Теоретична частина. Зображальна журналістика. Ілюстрація в газеті: види, завдання. Сприйняття ілюстрації. Особливості підготовки та обробки ілюстративного матеріалу. Фото.

Практична частина. Підбір ілюстративних матеріалів до статей. Фотографування. Підбір фотографій до публікаційних матеріалів.

23. Реклама (8 год.)

Теоретична частина. Реклама. З історії реклами. Призначення реклами. Правила та умови реклами. Особливості рекламування. Товарна і нетоварна реклама, її ідеї та цілі. Комерційна і некомерційна реклама, її спрямування. Реклама і соціальні проблеми.

Практична частина. Розроблення реклами різних видів, форм і стилів.

24. Редакційно-видавнича діяльність (14 год.)

Теоретична частина. Редакційно-видавнича діяльність. Нормативна база. Структура, зміст, форми, завдання редакційно-видавничої діяльності. Вимоги до редакційно-видавничої діяльності.

Редакторська діяльність. Функції головного редактора.

Практична частина. Робота з інформаційними джерелами за темою. Ділова гра.

25. Макет видання (14 год.)

Теоретична частина. Газета. Елементи оформлення сучасного газетного видання. Стилi, традиції, формат. Підбір шрифтів, ілюстративного матеріалу.

Практична частина. Підготовка макету газети. Розташування матеріалів, обговорення заголовків, ілюстрацій.

26. Матеріали для газети (16 год.)

Теоретична частина. Підбір матеріалів для газетного номера. Робота над створенням рубрик. Випуск газети.

Практична частина. Написання матеріалів для газети.

27. Інтернет-газета (10 год.)

Теоретична частина. Інтернет-технології. Інтернет-газета, її особливості. Види інтернет-газети (інтернет-копія паперового видання – републікація першоджерела, модифікована онлайн-версія друкованого часопису, власне інтернет-газета, самостійна інтернет-газета і інтернет-газета на сайті).

Структурні елементи інтернет-газети: логотип газети, рекламний блок, меню рубрик, заголовки-посилання, опція для швидкого пошуку новин.

Практична частина. Робота в інтернеті. Створення інтернет-газети.

28. Підсумок (4 год.)

Практична частина. Виконання тестових і творчих завдань для виявлення знань. Відзначення авторів кращих матеріалів. Підбиття підсумків за навчальний рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- періодичні видання та журналістів рідного краю;
- склад и структуру редакційної колективу;
- функції публіцистичного стилю;
- механізм інтерв'ювання;
- вимоги до оформлення сучасного газетного видання;
- призначення реклами.

Вихованці мають вміти:

- створювати репортаж;
- аналізувати кореспонденції;
- підбирати фотоматеріали;

- здійснювати художньо-технічне оформлення газети;
- створювати інтернет-газету

Вихованці мають набути досвід:

- роботи з інформаційними джерелами;
- культури інтелектуальної праці;
- набуття досвіду творчого підходу до розв'язання навчально-творчих завдань;
- культури спілкування в суспільстві в процесі навчально-творчої діяльності .

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК
ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГУРТКА**

Обладнання	К-ть / шт.
Комп'ютер	За потребою
Принтер	
Мультимедійний проектор	
Сканер	
Накопичувач USB Flash-drive	
Канцелярське приладдя	
Записні книжки	
Папір друкарський і копіювальний	
Ручки, олівці	
Маркери	
Гаджети	
Гумка	
Скріпки, кнопки	
Папки, файли	

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайшенберг З. Новина журналістика: навч. посіб./Зігфريد Вайшенберг. – К.: АУП, 2004. - 262 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. : наукове видання. / І. Д. Бех – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
3. Вербицький В. В. Формування практичного розуму цілеспрямованого учня (з досвіду сталого розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти) : монографія. / В. В. Вербицький – К.: Деміур, 2002. – 230 с.
4. Владимиров В. М. Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння: монографія/В. М. Владимиров. - К.: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003.– 220 с.
5. Гетьманець М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / Гетьманець М. Ф., Михайлин І. Л.. – Х.: Прапор, 2009. – 384 с.
6. Голубев В. Школа універсального журналіста – 2010: практичне керівництво для початківців / В. Голубев. – Рівне: ТОВ «Друк Волині», 2010 – 178 с.
7. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник/Володимир Здоровега; 2-е вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.
8. Кузнецова О. Д. Журналістська етика та етикет: основи теорії, методики, дослідження трансформації незалежних видань України, регулювання моральних порушень: моногр. / Олена Кузнецова – Львів: Світ, 1998. – 412 с.
9. Михайлин І. Л. Основи журналістики / І. Л. Михайлин; вид. 5-е, доповн. і доопр. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 496 с.
10. Тихенко Л. В. Можливості позашкільного мікросоціуму: завдання, пошук, знахідки. (З досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю) / Л. В. Тихенко // Рідна школа. – 2006 – № 11. – С. 30–32.
11. Тихенко Л. В. Формування і розвиток позашкільного навчально-виховного мікросоціуму: практичний аспект. / Л. В. Тихенко / Формування та розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в креативному освітньому мікросоціумі : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Суми, 17–18.09.2008 року, (частина І) Кол. авт. – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня», 2008. – 405 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект.

Випуск 2 / 2015

Засновник – Комунальний заклад Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Друкується з 2009 року

Віддруковано у видавництві «Нота-бене»

Свідоцтво про видавничу діяльність ДК 209
м. Суми, вул. Прокоф'єва, 38-а.
(0542) 36-91-75